

This project is funded by
the European Union

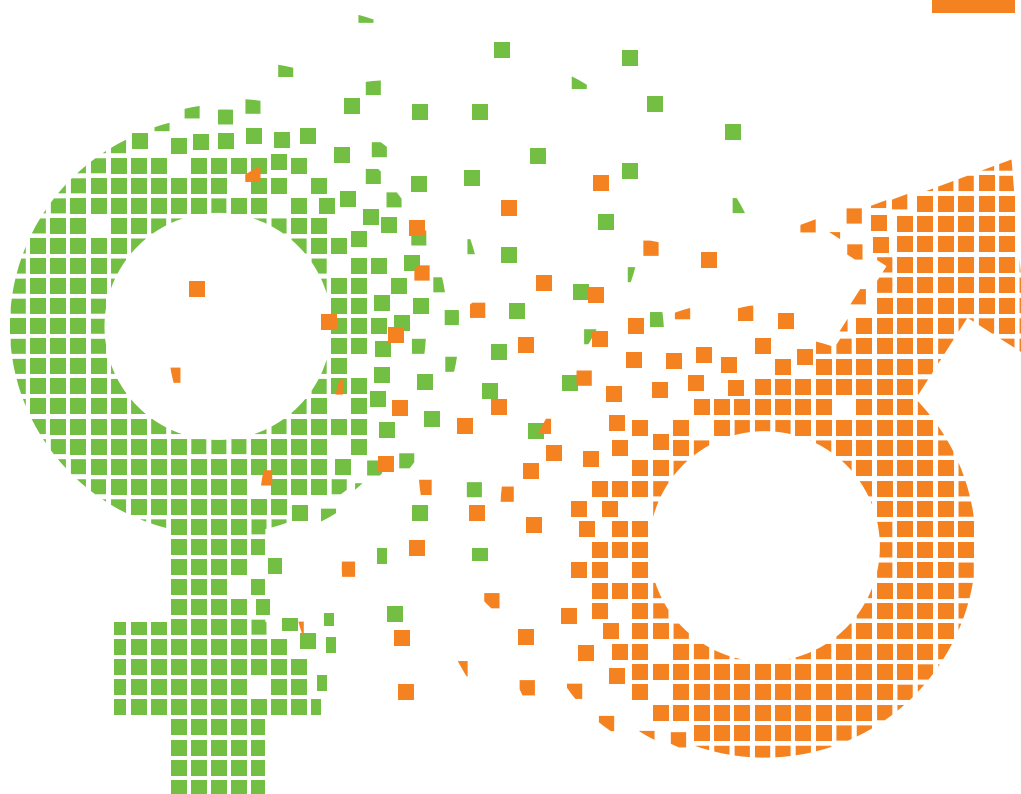

50
YEARS

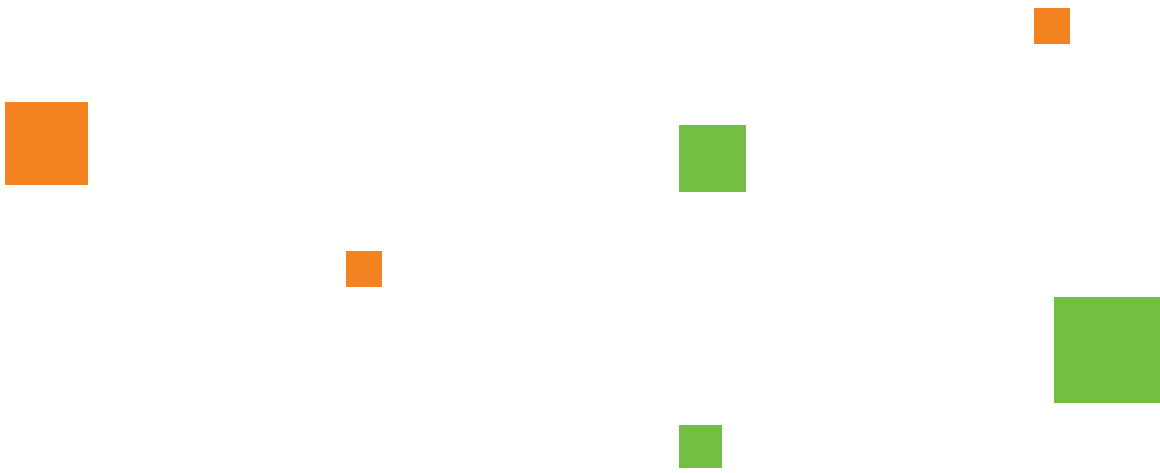
Empowered lives. Resilient nations.

ROD I MALOKALIBARSKO I LAKO ORUŽJE

U JUGOISTOČNOJ EVROPI

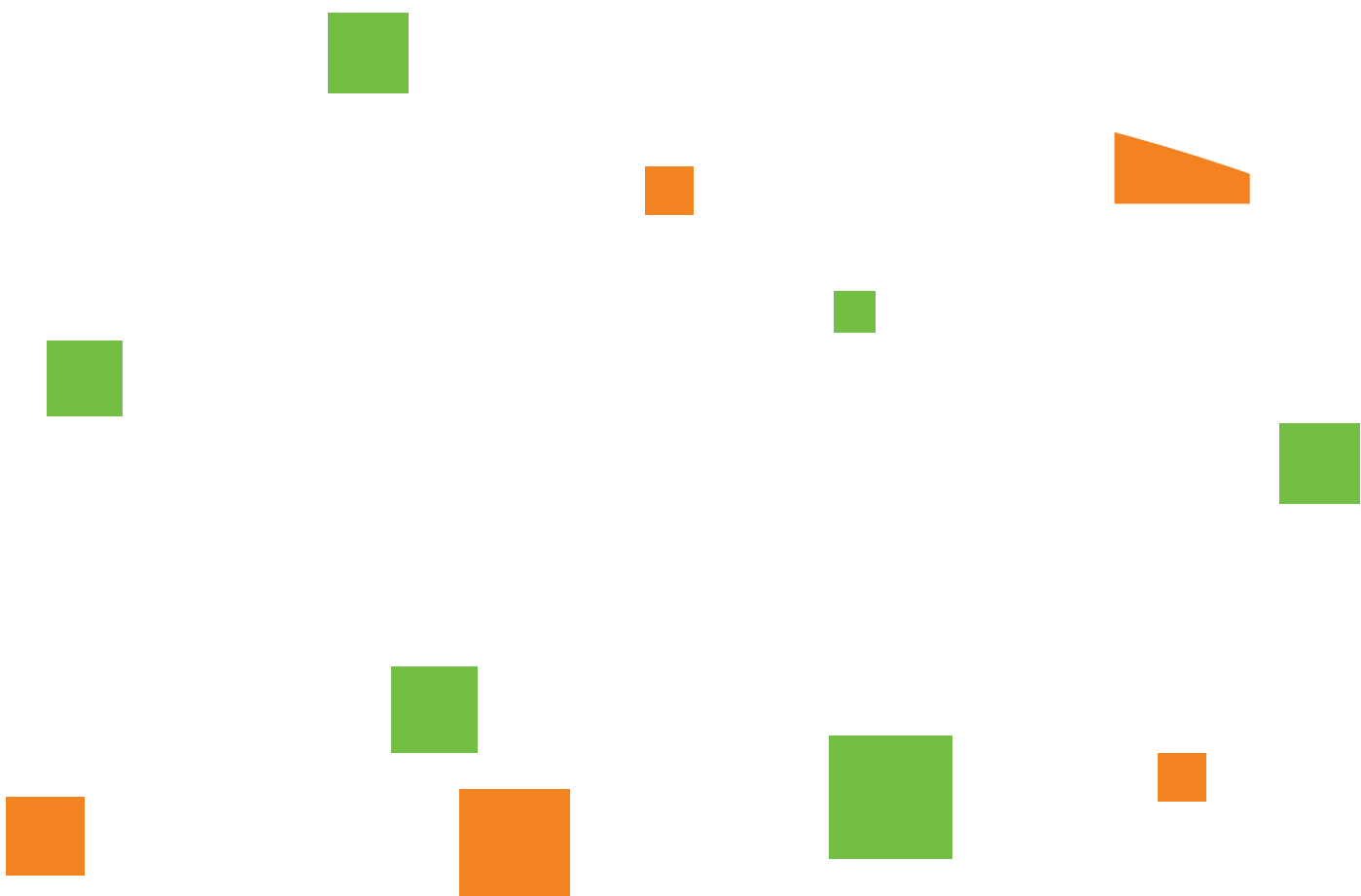

SEESAC

ROD I MALOKALIBARSKO I LAKO ORUŽJE

GLAVNA PITANJA I STRATEŠKI ODGOVORI
U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Centar za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi (SEESAC) deluje u skladu sa mandatom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj i Regionalnog saveta za saradnju, i pruža podršku svim međunarodnim i domaćim zainteresovanim stranama putem jačanja nacionalnih i regionalnih kapaciteta za kontrolu i smanjenje proliferacije i zloupotrebe malokalibarskog i lakog oružja i, shodno tome, doprinosi povećanju stabilnosti, bezbednosti i razvoju u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi. SEESAC sprovodi Odluku Saveta EU 2013/730/CFSP za podršku aktivnostima SEESAC-a za razoružanje i kontrolu oružja u Jugoistočnoj Evropi. Izradu ovog izveštaja velikodušno je podržala Evropska unija kroz prethodno pomenutu odluku Saveta.

Za dalje informacije kontaktirati:

Šef kancelarije SEESAC

Bulevar Zorana Đinđića 64, 11070 Beograd / Srbija

Telefon: +381 (11) 4155 300

Faks: +381 (11) 4155 499

E-mail: seesac@undp.org

www.seesac.org

© SEESAC 2016 – Sva prava zadržana

Autor ovog Izveštaja je Dragan Božanić. Stavovi izneseni u ovom dokumentu su stavovi autora i ne predstavljaju nužno i stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, Regionalnog Saveta za saradnju ili Evropske unije. Osim toga, oznake i materijali upotrebljeni u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, Regionalnog saveta za saradnju ili Evropske unije u pogledu 1) pravnog statusa bilo koje države, teritorije ili oblasti, njihovih nadležnih organa ili oružanih grupa: ili 2) obeležavanja njihovih granica ili zona razgraničenja.

Izrazi zahvalnosti

Zahvaljujemo se sledećim osobama na stručnim sugestijama i komentarima u izradi ovog Izveštaja:

prof. dr Erica Bowen, AFBPsS ovlašćena psihološkinja i registrovana sudska psihološkinja, profesorka u oblasti sprečavanja nasilja i zlostavljanja, Nacionalni centar za proučavanje i sprečavanje nasilja i zlostavljanja, Univerzitet u Vorčesteru.

Vanja Macanović, advokatica, Autonomni ženski centar

Biljana Nastovska,

stručnjakinja za rodnu ravnopravnost- UNDP Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Svojim korisnim komentarima i mišljenjima članovi i članice tima SEESAC-a doprineli su izradi ovog Izveštaja: dr Ivan Zveržhanovski; Bojana Balon; Danijela Đurović; Juliana Buzi; Slobodan Bošković; Alain E. Lapon; Violeta Gaši i Francesco Buscemi.

Sa engleskog prevela Nataša Bošković.

Svi pojmovi koji su u prevodu Studije upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Skraćenice

AI – Amnesty International

CGA – Coalition for Gun Control (Koalicija za kontrolu oružja)

CHD – Centre for Humanitarian Dialogue (Centar za humanitarni dijalog)

GD – Ženevska deklaracija o oružanom nasilju i razvoju

EU – Evropska unija

IANSA – International Action Network on Small Arms

IPU – Interparlamentarna unija

ISACS – International Small Arms Control Standards (Međunarodni standard kontrole malokalibarskog i lakog oružja)

SALW – malokalibarsko i lako oružje

SAS – Small Arms Survey

SEESAC – South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (Centar za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi)

OI – Oxfam International

OSAGI – The Office of the Special Adviser to the Secretary-General on Gender Issues and Advancement of Women (Kancelarija specijalnog savetnika generalnog sekretara za pitanja roda i unapređenje položaja žena)

UN – Ujedinjene nacije

UN CASA – United Nations Coordinated Action on Small Arms (mehanizam Ujedinjenih nacija za Koordinisanu akciju kontrole malokalibarskog oružja)

UNODA – United Nations Office of Disarmament Affairs (Kancelarija Ujedinjenih nacija za razoružanje)

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime (Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala)

UNDP – Program Ujedinjenih nacija za razvoj

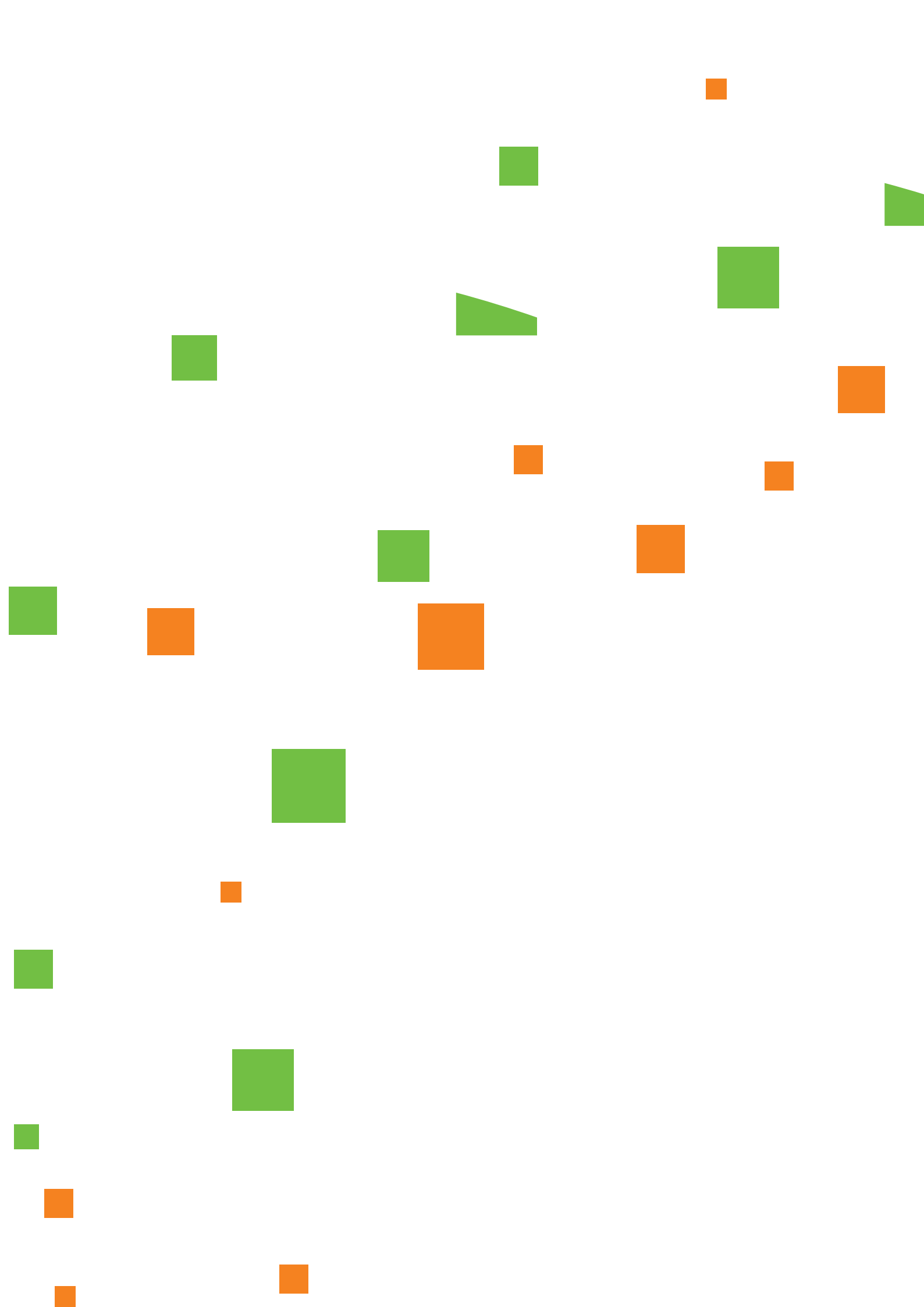
UN Women – Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena

WHO – World Health Organization (Svetska zdravstvena organizacija)

SADRŽAJ

1	UVOD	9
1.1	0 Studiji	9
1.1.1	Svrha	9
1.1.2	Ciljevi	9
1.1.3	Delokrug	10
1.1.4	Metodologija	10
1.1.5	Izazovi i ograničenja	10
1.1.6	Struktura	11
1.2	Definicije	11
2	ROD I SALW – GLAVNA STRATEŠKA PITANJA	13
2.1	Prepoznavanje povezanosti roda i SALW-a	13
2.2	Glavna strateška pitanja	14
2.2.1	Rod i efekti malokalibarskog oružja	14
2.2.2	Različit uticaj SALW-a na žene i muškarce u Jugoistočnoj Evropi: glavni trendovi	15
2.2.3	Nasilje u porodici	22
2.2.4	Rod i potražnja za malokalibarskim oružjem – maskulinitet i kultura	30
2.2.5	Rod i stavovi o malokalibarskom i lakom oružju	35
2.2.6	Rod i politički procesi	36
3	STRATEŠKI ODGOVOR – PREGLED DOKUMENATA	38
3.1	Strategije kontrole SALW-a i najznačajnija rodna pitanja	38
3.1.1	Opređenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti	39
3.1.2	Rodno razvrstani podaci i rodna zapažanja	40
3.1.3	Utvrdjivanje agende – rod u okviru opštih i specifičnih ciljeva	40
3.1.4	Akcionni planovi: Od posvećenosti ka aktivnostima	41

3.1.5	Koja rodna pitanja su uzeta u obzir?	42
3.1.6	Praćenje promena – monitoring i evaluacija	44
3.1.7	Izazovi za rodno odgovorno kreiranje politika zasnovanih na činjenicama	45
3.2	Zakonodavni okvir kontrole SALW-a: Relevantnost za borbu protiv nasilja u porodici	47
3.2.1	Nasilje u porodici kao ograničavajući faktor za izdavanje dozvole za oružje	47
3.2.2	Nasilje u porodici i oduzimanje vatrenog oružja	48
3.2.3	Zakoni za borbu protiv nasilja u porodici i SALW	49
3.2.4	Izazovi za strateške intervencije	51
3.2.5	Dobre prakse: Australija i Kanada	53
3.3	Zakonodavni i strateški okvir za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Jugoistočnoj Evropi i kontrola SALW-a	54
4	PREGLED GLAVNIH NALAZA	56
4.1.1	Glavna rodna pitanja u vezi sa SALW-om u Jugoistočnoj Evropi	56
4.1.2	Zakonodavni i strateški odgovor u Jugoistočnoj Evropi	56
5	PREPORUKE	58
5.1.1	Prikupljanje podataka	58
5.1.2	Izgradnja kapaciteta i podsticanje pogodnog okruženja	59
5.1.3	Istraživanje i upravljanje znanjem	59
5.1.4	Strateški odgovor na glavna pitanja	60
6	PRILOZI	61
6.1	Prilog 1: Lista analiziranih dokumenata	61
6.2	Prilog 2: Lista intervjuisanih osoba	62
6.3	Prilog 3: Literatura	63
6.4	Prilog 4: Upitnik	67
6.5	Prilog 5: Lista grafikona, tabela i okvira	70

PREDGOVOR

Rasprostranjena i nekontrolisana proliferacija malokalibarskog i lakog oružja (SALW) prepoznaje se kao ozbiljna pretnja bezbednosti građana, podstiče kriminal i nestabilnost i negativno utiče na društveni i ekonomski razvoj. To je naročito tačno kada je reč o Jugoistočnoj Evropi.

Od 2002. godine, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) putem Centra za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi (SEESAC) podržava napore za suzbijanje te pretnje kroz razvoj zakonodavnog i strateškog okvira, kao i putem osnivanja institucionalnih mehanizama i podizanja njihovih kapaciteta. Naš rad, posebno na pružanju podrške razvoju javnih politika, vremenom je bivao sveobuhvatniji, u skladu sa potrebama aktera u regionu.

Iako je postignut značajan napredak, integrisanje rodne perspektive još uvek nije postalo integralni deo strategija za sagledavanje uzroka i posledica proliferacije SALW-a. Uprkos brojnim preuzetim obavezama na globalnom i nacionalnom nivou, u dosadašnjim naporima kontrole SALW-a ovom izazovu je samo sporadično pristupano iako je, posmatrano kroz „rodnu prizmu“, teško zamisliti pitanje koje je u većoj meri rodno određeno od upotrebe i zloupotrebe SALW-a.

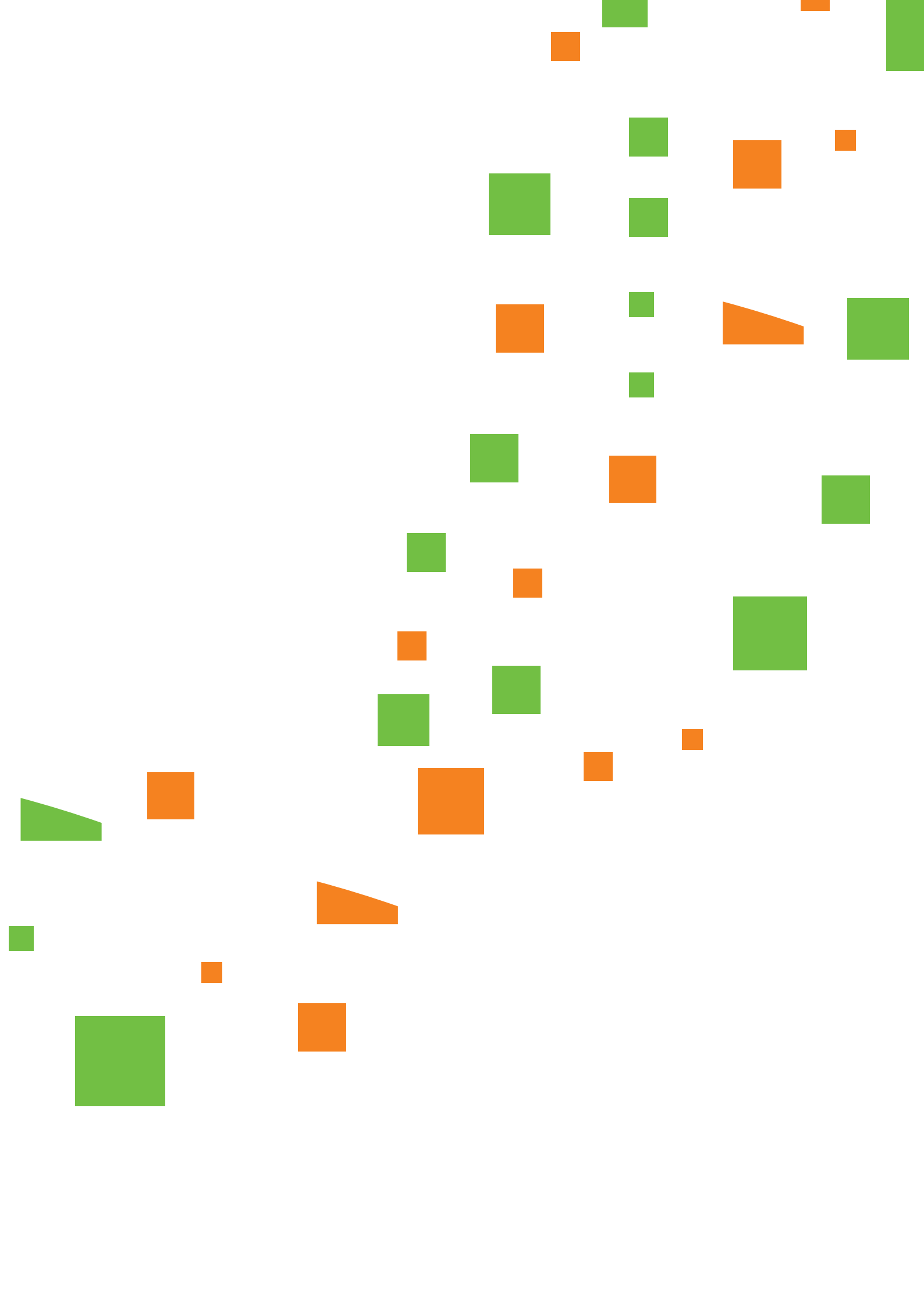
U Jugoistočnoj Evropi, kao i drugim regionima, muškarci čine apsolutnu većinu kada je reč o posedovanju, korišćenju i zloupotrebi oružja. Oni čine većinu kako među počiniocima tako i među žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem. Kada su muškarci žrtve oružja, najčešće

su stradali od strane drugih muškaraca. Međutim, ovo negativno utiče i na bezbednost i dobrobit žena. Žene retko poseduju oružje, skoro nikada ga ne koriste a, za razliku od muškaraca, one su mnogo češće žrtve nego počiniteljke. To je posebno alarmantno u kontekstu nasilja u porodici. Počinioci nasilja vatrenim oružjem prema ženama najčešće su njihovi sadašnji ili bivši partneri, a samo prisustvo vatrenog oružja drastično povećava verovatnoću smrtnog ishoda. Žene zato prisustvo vatrenog oružja češće nego muškarci smatraju pretnjom za svoju i bezbednost svojih porodica.

Iznenadujuće je to što politike kontrole SALW-a još uvek ne uzimaju u obzir ove veze i činjenicu da određeni bezbednosni problemi različito utiču na žene i muškarce. Ovaj Izveštaj pokazuje da rodna perspektiva nije prepoznata niti adekvatno integrisana u zakonodavne i strateške okvire koji regulišu kontrolu SALW-a u Jugoistočnoj Evropi, što umanjuje efikasnost napora da se osigura bezbednosti za sve građanke i građane, žene, muškarce, devojčice i dečake, otežavajući na taj način i ostvarivanje Ciljeva održivog razvoja – 5 (rodna ravnopravnost) i 16 (mir, pravda i snažne institucije).

Iskreno se nadam se da će nalazi predstavljeni u ovom izveštaju pokrenuti dalju diskusiju o ovoj temi. Da bi društva efikasno odgovorila na složena bezbednosna pitanja sa kojima se suočavaju, politike u ovoj oblasti ne smeju ostati rodno „slepe“. Zato očekujem da će ovaj izveštaj i prateći praktični vodič obeležiti promenu u pristupu i dovesti do integrisanja roda u politike kontrole SALW-a.

Cihan Sultanoğlu
pomoćnica administratorke UNDP-a
i direktorka Regionalnog biroa za Evropu
i Zajednicu nezavisnih država

1 UVOD

U okviru holističkog i integrisanog pristupa pitanjima kontrole malokalibarskog i lakog oružja (SALW) i reforme sektora bezbednosti, SEESAC je inicirao izradu ove Studije o rodu i SALW-u sa dugoročnim ciljem povećanja rodne osetljivosti politika kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi. Izveštaj u kome su predstavljeni glavni nalazi Studije i prateći praktični vodič izrađeni su na osnovu Odluke Saveta EU 2013/730/CFSP za podršku aktivnostima SEESAC-a za razoružanje i kontrolu oružja u Jugoistočnoj Evropi. Dva dokumenta proizvod su saznanja da naponi od kojih bi u praksi podjednako trebalo da imaju koristi svi građani i građanke, bilo da su oni žene, muškarci, devojčice ili dečaci, nisu delotvorni ako se u potpunosti ne uvaži perspektiva rodne ravnopravnosti.

Izveštaj pokazuje da rodna perspektiva u zakonodavnim i strateškim okvirima kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi nije u dovoljnoj meri prepoznata, niti joj se pristupilo na adekvatan način. Postojeće javne politike uglavnom su rodno „slepe“ te kao posledica toga većina mera kontrole SALW-a ne obuhvata različita pitanja i bezbednosne potrebe žena i muškaraca, devojčica i dečaka. Time se ograničava uspešnost mera preduzetih da bi se zadovoljile bezbednosne potrebe svih građana i građanki.

Pored toga, u Izveštaju se ukazuje na višestruke veze između roda i SALW-a različite načina na koje rod utiče na rizike, ponašanja i prakse vezane za SALW, i naglašava potrebu za integrisanjem rodne perspektive u zakonodavne i strateške okvire kontrole SALW-a.

Prateći praktični vodič predstavlja pokušaj da se preporuke proistekle iz analize pretoče u praktične i kontekstualizovane specifične rodno odgovorne mere. Time bi vodič trebalo da bude koristan kreatorima javnih politika i da obezbedi da princip rodne ravnopravnosti bude dosledno integrisan u intervencije vezane za SALW.

1.1 O STUDIJI

1.1.1 SVRHA

Svrha ove Studije jeste da doprinese povećanju rodne odgovornosti i osetljivosti politika kojima se regulišu pitanja SALW-a u Jugoistočnoj Evropi.

Studija predstavlja pokušaj da se poveća svest o povezanosti roda i malokalibarskog oružja u Jugoistočnoj Evropi. Namenjena je pre svega zainteresovanim akterima, kao i široj stručnoj publici. U Studiji su identifikovani glavni trendovi, kao i nedostaci strateških odgovora. Na osnovu tih nalaza nastao je vodič za pružanje podrške razvoju rodno odgovornih politika zasnovanih na činjenicama, čime se doprinosi razvoju kapaciteta za kreiranje politika kontrole SALW-a u regionu Jugoistočne Evrope. Na ovaj način unapređuje se i opšta delotvornosti politika kontrole SALW-a.

Pored toga, nalazi ove Studije trebalo bi da posluže kao osnova za započinjanje dijaloga među kreatorima javnih politika o ulozi dominantnih rodno određenih društvenih normi i praksi, kao i o specifičnim rizicima sa kojima se suočavaju žene, muškarci, dečaci i devojčice u pogledu SALW-a.

1.1.2 CILJEVI

Ciljevi Studije su:

1. Mapiranje rodniha pitanja vezanih za SALW uopšte, sa posebnim fokusom na Jugoistočnu Evropu (poglavlje 2),
2. Procena stepena integrisanosti rodne perspektive u politike kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi (zakonodavni i strateški okvir), kao i procena uključenosti pitanja SALW-a u politikama rodne ravnopravnosti i u politikama suzbijanja rodno zasnovanog nasilja (poglavlje 3),

3. Identifikovanje dobrih praksi u kreiranju politika koje uključuju rodna pitanja u kontrolu SALW-a, kao i mapiranje faktora koji podstiču takve inicijative (poglavlja 3 i 4),
4. Formulisanje preporuka zasnovanih na podacima i izrada praktičnog vodiča za integrisanje rodne perspektive u zakonodavne i strateške okvire kontrole SALW-a (poglavlje 5).

Imajući u vidu navedeno, cilj Studije nije analiza aktuelne primene zakonodavnih i strateških okvira kontrole SALW-a u regionu Jugoistočne Evrope, niti evaluacija uticaja ili efekata koji se mogu pripisati tim strateškim intervencijama u regionu. U slučajevima kada se ukazuje na sprovođenje politika, to se uglavnom čini radi mapiranja određenih konceptualnih izazova u predloženim rešenjima.

1.1.3 DELOKRUG

Analitički delokrug – analiza predstavljena u ovom Izveštaju sastoji se iz dva dela:

- a) Analiza dostupnih statističkih podataka o povezanosti roda i SALW-a; i
- b) Analiza zakona o malokalibarskom i lakom oružju, strategija i akcionih planova kontrole SALW-a, zatim zakona, strategija i akcionih planova za rodnu ravnopravnost, te zakona, strategija i akcionih planova za borbu protiv nasilja prema ženama, nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja.

Geografski delokrug ovog Izveštaja određen je područjem u kome SEESAC realizuje aktivnosti u vezi sa kontrolom SALW-a u periodu 2013–2016, i obuhvata: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo*, Moldaviju, Crnu Goru, Republiku Srbiju i Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju.

1.1.4 METODOLOGIJA

U okviru sprovođenja analize, korišćen je veći broj metoda u skladu sa specifičnostima različitih segmenata Studije. Metode uključuju:

- **Pregled literature:** Opsežan pregled relevantne literature, kao i međunarodni, regionalni i kontekstno specifični izveštaji i istraživanja u vezi sa rodom i SALW-om (prilog 3).
- **Analiza dokumenata:** Zakoni o vatrenom oružju i strategije i akcioni planovi za kontrolu SALW-a u

Jugoistočnoj Evropi analizirani su u cilju utvrđivanja stepena integrisanosti rodne perspektive u zakonodavnom i strateškom okviru kontrole SALW-a. Pored toga, sprovedena je i analiza zakona i strateških dokumenata iz oblasti rodne ravnopravnosti i borbe protiv rodno zasnovanog nasilja kako bi se utvrdilo da li su u ta dokumenta uključena pitanja koja se odnose na malokalibarsko i lako oružje (prilog 2).

- **Polustrukturisani intervjui** sa članovima komisija za malokalibarsko i lako oružje, predstavnicima i predstavnicama državnih institucija i ženskih organizacija koje se bave zaštitom od nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja (prilog 1).
- **Upitnik** izrađen u konsultaciji sa predstavnicima komisija za malokalibarsko i lako oružje korišćen je u cilju identifikovanja i dokumentovanja rodni obrazaca i trendova vezanih za pitanja SALW-a. Svrha upitnika bila je dobijanje regionalno uporedivih podataka o najvažnijim rodni aspektima SALW-a, uključujući rodno razvrstane podatke o: počinocima i žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem, vlasnicima vatrenog oružja, žrtvama nasilja u porodici počinjenog vatrenim oružjem, osobama koje su predale oružje u kampanjama za prikupljanje SALW-a, zastupljenosti žena i muškaraca među članovima komisija za malokalibarsko i lako oružje, te ograničenjima za izdavanje dozvole za oružje zbog nasilja u porodici. Učinjen je i pokušaj da se obuhvate karakteristike vezane za starosnu dob žrtava i počinilaca incidenata izvršenih vatrenim oružjem i da se stekne uvid u dodirne tačke između roda i starosne dobi (prilog 4).

1.1.5 IZAZOVI I OGRANIČENJA

Osnovni metodološki izazov u razvoju ove Studije odnosi se na nedostatak rodno razvrstanih podataka u regionu Jugoistočne Evrope i nepostojanje jedinstvenog pristupa u prikupljanju podataka. Praksa prikupljanja podataka je, uopšteno uzev, nedovoljno razvijena u celom regionu, a pored toga se razlikuje u pogledu dostupnosti i kvaliteta podataka. Takvo stanje otežava uočavanje i dokumentovanje rodni obrazaca i trendova u regionu, jer ne postoji dovoljno podataka o određenim akutnim problemima kao što su femicid i nasilje u porodici, a često nedostaju i najosnovniji podaci o rodnoj strukturi počinilaca i žrtava nasilja izvršenog vatrenim oružjem. U određenim slučajevima, u zakonima o zaštiti ličnih podataka rod se definiše kao posebno osetljiva informacija pa određeni podaci, kao što je broj žena i muškaraca koji su podneli zahteve za dozvolu za vatreno oružje, nisu dostupni zbog zakonskih ograničenja.

* Reference koje se odnose na Kosovo treba tumačiti u kontekstu Rezolucije SB UN 1244/99.

Kako bi se prepreke vezane za nedostatak rodno razvrstanih podataka makar delimično prevazišle, osmišljen je prethodno pomenuti upitnik, kao pokušaj da se prikupljanje podataka poveže sa glavnim strateškim pitanjima i problemima o kojima će biti više reči u odeljku koji sledi. Upitnik takođe pruža uvid u ograničenja i nedostatke aktuelnih praksi prikupljanja administrativnih podataka i ukazuje na poteškoće prilikom kreiranja javnih politika zasnovanih na činjenicama. Uprkos dobrom odzivu komisija za malokalibarsko i lako oružje¹, treba uzeti u obzir i to da su rodno razvrstani podaci o u određenim segmentima prvi put prikupljeni na ovakav način, te da se tokom tog procesa nailazilo na brojne izazove: od rodno neosetljivih baza podataka koje onemogućavaju dobijanje podataka, do neophodnosti neautomatskog, "ručnog" prikupljanja podataka, što je predstavljalo znatno opterećenje za lica koja su popunjavala upitnik.

Pored upitnika, korišćeno je više drugih izvora, kao što su izveštaji i baze podataka koje izrađuju SEESAC, UNODC, WHO, Small Arms Survey (SAS), Ženevska deklaracija o oružanom nasilju i razvoju (GD), Mreža „Žene protiv nasilja“, itd. Za analizu zakona u vezi sa SALW-om i vatrenim oružjem u Jugoistočnoj Evropi, korišćen je SEESAC-ov Regionalni pregled zakona o oružju koji je dostupan na albanskom, BHCS², engleskom i rumunskom jeziku.

Ipak, zbog ograničenja u pogledu dostupnosti podataka, ova Studija ne predstavlja pokušaj da se pruži sveobuhvatna analiza za svaku zemlju i teritoriju u Jugoistočnoj Evropi, niti je to njena svrha. Studija bi trebalo da inicira dalju diskusiju o neophodnosti da se poboljšaju i unaprede postojeće administrativne prakse prikupljanja podataka, kako u pogledu obuhvata tako i dostupnosti podataka.

Za detaljan uvid u specifične kontekste potrebno je sprovesti dodatna istraživanja i analize, posebno kada je reč o složenoj interakciji rodni režima, skorašnjih istorijskih događaja, društveno-ekonomske i političke situacije, i aktuelnih praksi u pogledu SALW-a. Zato je u ovom Izveštaju ponovo konstatovana, već istaknuta potreba, (Cukier i Cairns 2009, Schroeder; Farr i Schnabel, 2005; Alvazzi del Frate, 2011; Carapic, 2014) za „rodno osjetljivim istraživanjima, kako bi na njima bile izgrađene delotvorne politike za smanjivanje oružanog nasilja“ (Dönges i Karp, 2014, p.4).

1.1.6 STRUKTURA

Izveštaj sadrži četiri poglavlja. Prvo poglavlje pruža osnovne informacije o Studiji: svrha, ciljevi, ciljna grupa i

delokrug. Ukratko su predstavljeni primenjeni metodološki instrumenti i izazovi u vezi sa prikupljanjem podataka. Glavna strateška pitanja u pogledu roda i SALW-a u fokusu su drugog poglavlja. U tom delu dat je pregled širokog spektra postojećih istraživanja o rodni aspektima vatrene oružja i nasilja izvršenog vatrene oružjem u Jugoistočnoj Evropi. U trećem poglavlju sumirani su glavni nalazi rodne analize zakonodavnih i strateških okvira kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi. Poslednje poglavlje donosi pregled preporuka zasnovanih na glavnim nalazima ove Studije.

1.2 DEFINICIJE

Rod, rodni režim, rodne uloge

U ovom Izveštaju **rod** se shvata kao princip koji suštinski strukturise živote žena i muškaraca. Rod obuhvata niz praksi koje zajedno čine dominantan obrazac – koji se označava i kao **rodni režim**, a „koji žene i muškarce stavlja u određeni odnos, te se njihove grupne karakteristike, ali i individualni životi, u velikoj meri mogu razumeti upravo preko tog odnosa, tj. obrasca“ (Blagojević, 2013, str. 29). Rodni režimi su relativno strukturisani odnosi između muškaraca i žena, koji se uobličavaju u rodni ulogama i rodni identitetima, i koji su socijalno, kulturološki i istorijski uslovljeni (*ibid.*, str. 29-35).

Rod se odnosi na društvene uloge – **rodne uloge** – i ponašanja koja se u datom društvu smatraju prikladnim za žene, muškarce, devojčice i dečake, te na očekivanje da će se oni ponašati u skladu sa rodni normama. U tom smislu, rod se odnosi na društvene razlike, a ne biološke (u daljem tekstu: pol) između muškaraca i žena. Budući da su društveno uslovljene, one su promenljive tokom vremena. Rodne uloge se ne odnose samo na žene nego i na žene i na muškarce, devojčice i dečake, i odnose između njih. Rod određuje ono što se očekuje, ono što je dozvoljeno i ono što se u datom kontekstu vrednuje kod žena i muškaraca. Rod takođe određuje aktivnosti žena i muškaraca, pristup i kontrolu moći i resursa, kao i mogućnosti donošenja odluka (OSAGI, 2001). U kontekstu ovog Izveštaja, u središtu pažnje biće uloga koju rod ima u oblikovanju ponašanja i praksi u pogledu SALW-a, kao i rodno specifični rizici u pogledu SALW-a.

Pojmovi **uvođenje principa rodne ravnopravnosti (eng. gender mainstreaming)** i **integrisanje rodne**

¹ Napomena: do trenutka finalizacije ovog izveštaja podatke su dostavili Ministarstvo unutrašnjih poslova Albanije i komisije za malokalibarsko i lako oružje Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Ti podaci se u daljem tekstu navode kao „SEESAC baza podataka“. SEESAC ne snosi odgovornost za tačnost tih podataka.

² Skraćenica BHCS odnosi se na sledeće jezike: bosanski, hrvatski, crnogorski i srpski.

perspektive koriste se naizменично i označavaju „proces procene implikacija koje za žene i muškarce ima bilo koja planirana mera, uključujući zakonodavstvo, politike ili programe, u svim oblastima i na svim nivoima. Reč je o strategiji da se pitanja i iskustva kako žena tako i muškaraca učine integralnom dimenzijom osmišljavanja, realizacije, monitoringa i evaluacije politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama, kako bi žene i muškarci imali jednake koristi od njih i kako se nejednakosti ne bi reprodukovale. Krajnji cilj jeste postizanje rodne ravnopravnosti“ (ECOSOC, 1997, str. 2).

Nasilje prema ženama i nasilje u porodici

U ovom Izveštaju nasilje prema ženama i nasilje u porodici tumače se u skladu sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu: Istanbulska konvencija).

Nasilje prema ženama označava „kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do ili mogu da dovedu do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno, finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu“. **Nasilje u porodici** označava „svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li počinilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom“ (2011, str. 3).

„Pojam **femicid** obično se tumači kao akt ubistva žene zato što je žena, ali šire definicije uključuju svako ubistvo žene ili devojčice“ (Svetska zdravstvena organizacija – WHO). U kontekstu ovog Izveštaja, pojam femicid koristi se u svom užem značenju – **femicid od strane intimnog partnera**, odnosno ubistvo žene od strane njenog sadašnjeg ili bivšeg

partnera. Termin **ubistvo žene** koristi se u širem značenju i odnosi se na sve slučajeve ubistva u kojima su žrtve žene (Za dalje razmatranje upotrebe ovih termina videti Alvazzi del Frate, 2011, str. 116; WHO, 2012; Racovita, 2015, str. 89).

Termin **malokalibarsko i lako oružje (SALW)**³ koristi se u skladu sa Međunarodnim standardom kontrole malokalibarskog i lakog oružja (UN CASA, 2016, str. 13, 19). **Malokalibarsko oružje** odnosi se na „svako prenosivo smrtonosno oružje za individualnu upotrebu koje ispaljuje ili izbacuje, služi za ispaljivanje ili izbacivanje, ili se može prepraviti tako da ispaljuje ili izbacuje sačmu, zrno ili projektil delovanjem eksploziva“ (*ibid.*, str. 13).

Za potrebe ovog Izveštaja, pojmovi “vatreno oružje” i “malokalibarsko oružje” koriste se naizменично, sa istim značenjem.

Lako oružje⁴ je “svako prenosivo smrtonosno oružje koje mogu da koriste dva ili tri člana ekipe (mada neke vrste oružja može da nosi i koristi i jedna osoba), koje izbacuje ili lansira, ili je konstruisano tako da može izbacivati ili lansirati, ili se može prepraviti tako da izbacuje ili lansira zrno, metak ili projektil pod dejstvom eksplozivnog punjenja” (*ibid.*, str. 19).

Komisija za malokalibarsko i lako oružje/SALW komisija (u zavisnosti od regiona i procesa, postoje i sledeći nazivi: nacionalna kontakt osoba/ nacionalni komiteti za koordinaciju kontrole malokalibarskog i lakog oružja/ saveti/ agencije za koordinaciju) je “nacionalno međusektorsko telo odgovorno za razvoj, koordinaciju, sprovođenje politika kontrole SALW-a i monitoring napora za rešavanje pitanja vezanih za SALW na nacionalnoj teritoriji” (UNDP, 2008a, str. 2).

3 NAPOMENA 1 Obuhvata, između ostalog, revolvere i poluautomatske pištolje, puške i karabine, puškomitraljeze, jurišne puške i lake mitraljeze, kao i njihove delove, komponente i pripadajuću municiju.

NAPOMENA 2 Ne obuhvata staro lako oružje ni njegove replike.

4 NAPOMENA 1 U lako oružje spadaju, između ostalog, teški mitraljezi, ručni potcevnici i montirni bacači granata, prenosivi protivavionski topovi, prenosivi protivtenkovski topovi, beztrajzne puške, ručni bacači protivtenkovskih raketa i raketnih sistema, ručni bacači protivavionskih raketnih sistema i minobacači kalibra manjeg od 100mm, kao i njihovi delovi, komponente i municija.

NAPOMENA 2 Ne obuhvata staro lako oružje ni njegove replike.

2 ROD I SALW – GLAVNA STRATEŠKA PITANJA

2.1 PREPOZNAVANJE POVEZANOSTI RODA I SALW-A

Brojna istraživanja i dostupni rodno razvrstani podaci značajno su doprineli boljoj vidljivosti veza između roda i SALW-a. U tom smislu, istaknuto je da se rodne razlike moraju uzeti u obzir, kako bi se razumeli efekti nasilja izvršenog vatrenim oružjem na žene i muškarce (Mankowski, 2013). Kada je reč o politikama u ovoj oblasti, ukazano je da različit uticaj SALW-a na žene i muškarce iziskuje dosledno integrisanje rodni pitanja u zakonodavne i strateške okvire kontrole SALW-a (SEESAC, 2007a), te da je neophodno istražiti rodne razlike u cilju donošenja adekvatnih strategija za suzbijanje zloupotrebe i proliferacije SALW-a (Cukier i Cairns, 2009, str. 19).

Različiti akteri – akademske i istraživačke institucije, ženske nevladine organizacije i međunarodne organizacije – ulažu kontinuirane napore kako bi se što bolje razumeli različiti načini međusobnog uticaja roda i praksi u pogledu SALW-a. U tom smislu, istraživani su složeni uzajamni uticaji roda i rasprostranjenosti, regulisanja i zloupotrebe malokalibarskog oružja (Farr i Gebre-Wold, 2002; Cukier, Kooistra i Anto, 2002; Cukier i Cairns, 2009). Takođe, postoje brojni pokušaji da se objasne višestruke posledice SALW-a sa snažnim fokusom na nasilje prema ženama u konfliktnim i nekonfliktnim kontekstima, a naročito veze između prisustva SALW-a i nasilja u porodici (AI, IANSA, OI, 2005; Alvazzi del Frate, 2011; Shaw, 2013; Dziejewski, LeBrun, i Racovita, 2014). Inicirana su i istraživanja radi obuhvatnijeg sagledavanja faktora koji oblikuju ponašanje i prakse muškaraca u pogledu SALW-a, a posebna pažnja posvećuje se mladim muškarcima zbog njihove velike zastupljenosti kako među počiniocima tako i među žrtvama nasilja izvršenog vatrenim oružjem. U tom kontekstu, istraživanja su usmerena na specifične rizike i njihove uzroke u vidu društvenih, kulturoloških i ideoloških faktora koji ih proizvode (Bevan i Florquin, 2006; Page, 2009; Mankowski, 2013). Pored toga, uloženi su napor u pravcu kritičke analize rodnog aspekta multilateralne rezolucije, ugovora i zalaganja u vezi sa konvencionalnim oružjem, ženskim pravima

i participacijom (Farr, 2002; Bastick i Valasek, 2014; Acheson, 2015), te u pravcu istraživanja stepena u kome je zakonodavstvo o vatrenom oružju rodno odgovorno u konkretnom geografskom kontekstu, a naročito u pogledu mera protiv nasilja u porodici. (Krkelić, 2007; Dokmanović, 2007). U Jugoistočnoj Evropi, iniciran je pokušaj da se nedostatak rodno razvrstanih podataka barem delimično prevaziđe putem kreiranja baze podataka i rodne analize medijskog izveštavanja o nasilju počinjenom vatrenim oružjem (SEESAC, 2015; SEESAC, 2016; SEESAC, 2016a). Kada je reč o rezultatima politika u ovoj oblasti, nedavno objavljeni izveštaji omogućavaju uvid u rezultate konkretnih programa i novih praksi za smanjenje nasilja izvršenog vatrenim oružjem među mladim muškarcima (Abt i Winship, 2016).

Navedeni napor da se prepozna veza između roda i SALW-a ukazali su na potrebu za daljim istraživanjem u cilju potpunijeg razumevanja ove teme, tako i u pogledu potrebe da se bolje artiklulišu praktične mere radi prevencije ili saniranja destruktivnih posledica koje nasilje vatrenim oružjem ima na društvo, žene, muškarce, dečake i devojčice. Međutim, uprkos novim praksama i nedavnom značajnom pomaku u vidu usvajanja Ugovora o trgovini naoružanjem (Arms Trade Treaty), kojim se vlade podstiču da uzmu u obzir rizike rodno zasnovanog nasilja pri izvozu oružja, znanje stečeno do sada nije imalo dovoljan uticaj na javne politike.

Ipak, ono je doprinelo razumevanju značaja navedenih pitanja i omogućilo sticanje brojnih saznanja o različitim aspektima kontrole SALW-a, što, shodno tome, zahteva pažljivo razmatranje rodni pitanja prilikom osmišljavanja konkretnih rešenja. Pomenuti aspekti mogu se grupisati u pet glavnih pitanja unutar kojih rodni aspekti imaju važnu ulogu u oblikovanju i razumevanju praksi u vezi sa vatrenim oružjem (Cukier i Cairns, 2009).

1. Rod i efekti malokalibarskog i lakog oružja,
2. Nasilje u porodici (i regulisanje civilnog posedovanja vatrenog oružja),
3. Rod i potražnja za malokalibarskim oružjem,
4. Rod i stavovi prema malokalibarskom oružju i njegovom regulisanju,
5. Rod i politički procesi.

Polazeći od ove klasifikacije, tih pet aspekata biće ukratko izloženi u narednom odeljku, i biće predstavljeni dostupni relevantni podaci, kako bi se prikazala njihova povezanost i strateški izazovi u kontekstu i Jugoistočne Evrope.

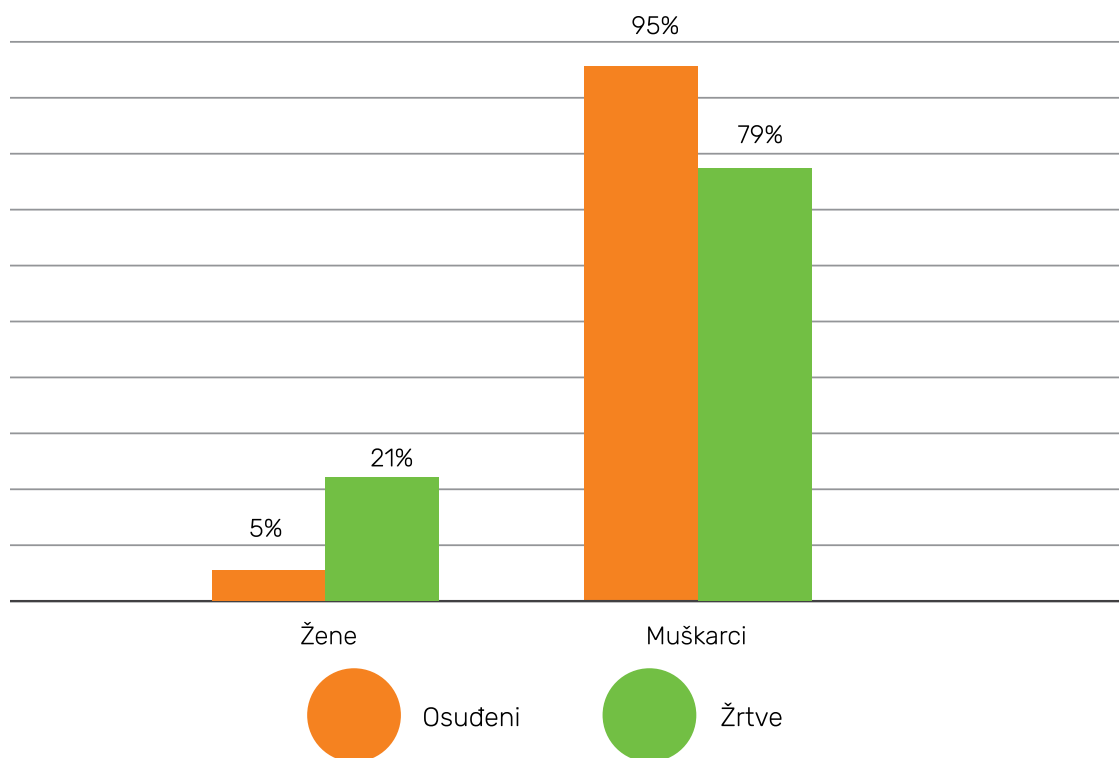
2.2 GLAVNA STRATEŠKA PITANJA

2.2.1 ROD I EFEKTI MALOKALIBARSKOG ORUŽJA

Dostupni podaci o ubistvima na globalnom nivou ukazuju na oštru polarizaciju u pogledu rodni obrazaca ubistva

i diferencijacije bezbednosnih problema sa kojima se suočavaju žene i muškarci (UNODC, 2013; Racovita, 2015). Muškarci dominiraju kako među počiniocima tako i među žrtvama, ali su u ukupnom broju ubistava procentualno više zastupljeni među licima osuđenim za ubistvo (95%) nego među žrtvama (79%). Stopa ubistava muškaraca (9,7 na 100.000) je približno 1,5 puta veća od ukupne globalne stope ubistava (6,2 na 100.000) i 3,6 puta veća od stope ubistava žena (2,7 na 100.000) (*ibid.*, 2013, str. 21).

GRAFIKON 1: PROCENAT ŽENA I MUŠKARACA ŽRTAVA UBISTAVA I ŽENA I MUŠKARACA OSUĐENIH ZA UBISTVO

Nasuprot tome, žene su češće žrtve ubistva (21%) nego osuđene za ubistvo (5%) (*ibid.*, 2013, str. 13). Prema podacima iz izveštaja *Globalni teret oružanog nasilja* (Global Burden of Armed Violence) procenjuje se da je udeo žena u ukupnom broju žrtava ubistava u 2012. godini iznosio 16% (ukupno oko 60.000) (Racovita, 2015, str. 90).

Iako stope ubistava značajno variraju u različitim regionima, odnos žene-muškarci i dalje je prilično konstantan bez obzira na zemlju ili teritoriju. Stope ubistava u Evropi je znatno su niže od globalnog proseka, a procenat žena u Evropi veći kako među osuđenim počinocima (8%) tako i među žrtvama ubistva (28%) (UNODC, 2013, str. 13).

U pogledu zloupotrebe vatrenog oružja, procenjuje se da je između 40% (*ibid.*, 2013, str. 15) i 48% (WHO, UNODC, UNDP, 2014) ubistava na globalnom nivou izvršeno vatrenim oružjem, što ga čini najzastupljenijim oružjem prilikom izvršenja ubistva (UNODC, 2013, str. 15). Rodni obrasci ubistava počinjenih vatrenim oružjem u velikoj meri se podudaraju sa obrascima ubistava uopšte. Muškarci čine apsolutnu većinu žrtava u incidentima izvršenim vatrenim oružjem - 90% na globalnom nivou (IPU, CHD, 2007, str. 81) i 76% u Evropi (Duquet i Van Alstein, 2015, p.27). Međutim, imajući u vidu da su „žene mnogo ređe zastupljene među kupcima, vlasnicima i korisnicima vatrenog oružja, one su nesrazmerno ugrožene efektima malokalibarskog oružja“ (Farr, 2006, str. 17), a dokumentovana je i snažnija korelacija između

dostupnosti oružja i stope ubistava žena u odnosu na stopu ubistava muškaraca (Hemenway i Miller, 2000). Iz tih razloga, već je devedesetih godina XX veka istaknuto da ta razlika snažno govori u prilog „pozicioniranja ove debate u kontekst ljudskih prava i ravnopravnosti“ (Cukier i Cairns, 2009).

Zloupotreba SALW-a nije ograničena samo na događaje sa smrtnim ishodom jer se oružje često koristi i kao sredstvo psihološkog nasilja, emotivnog povređivanja, zastrašivanja, silovanja, seksualnog zlostavljanja, prinude i drugih oblika nasilja (IPU, CHD, 2007; Alvazzi del Frate, 2011; Shaw, 2013). Iako ovi oblici zloupotrebe vatrenog oružja mogu imati ozbiljne posledice po žrtve, o njima najčešće ne postoji dovoljno podataka i retko su predmet istraživanja. Ti oblici nasilja uglavnom se događaju u privatnoj sferi, tj. u porodičnom okruženju (Shaw, 2013), i stoga su često neprepoznati ili tolerisani od strane nadležnih institucija.

2.2.2 RAZLIČIT UTICAJ SALW-A NA ŽENE I MUŠKARCE U JUGOISTOČNOJ EVROPI: GLAVNI TRENDVI

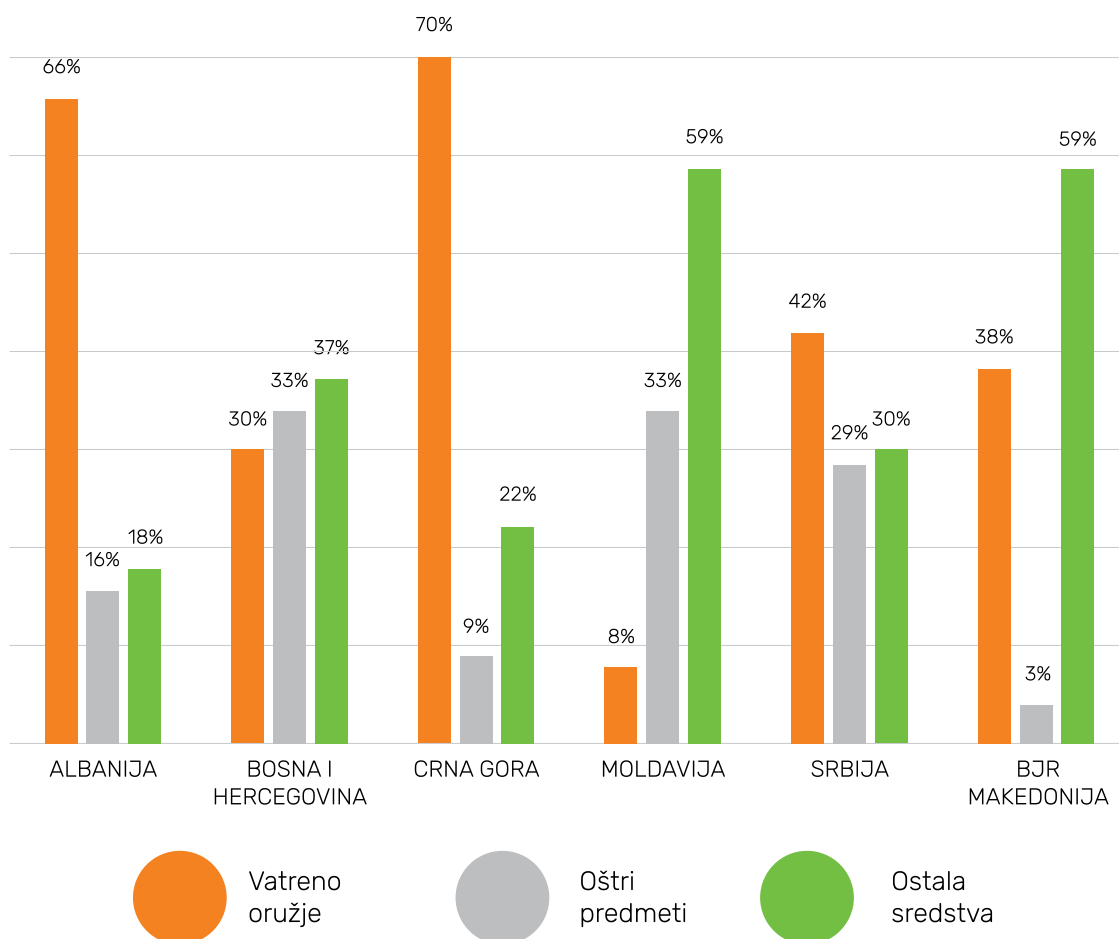
U pogledu sredstava za izvršenje ubistava u Jugoistočnoj Evropi⁵, upotreba vatrenog oružja u regionu u velikoj meri se razlikuje. Kao što je prikazano u grafikonu 2, u Crnoj Gori (70%), u Albaniji (66%), vatreno oružje uveliko premašuje sva ostala sredstva zajedno, dok se u Srbiji vatreno oružje koristi (42%) češće nego oštri predmeti (29%) i ostala sredstva (30%). Iako je zloupotreba vatrenog oružja veoma

⁵ Podaci za Kosovo nisu dostupni.

rasprostranjena i u Bosni i Hercegovini (30%) i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (38%), razlike u korišćenju vatrenog oružja i drugih mehanizama manje su

naglašene nego u Crnoj Gori, Albaniji i Srbiji. Jedino se u Moldaviji vatreno oružje veoma retko koristi (8%) u odnosu na druga sredstva.

GRAFIKON 2: ZASTUPLJENOST RAZLIČITIH SREDSTAVA ZA IZVRŠENJE UBISTAVA, 2012 (SVETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA)

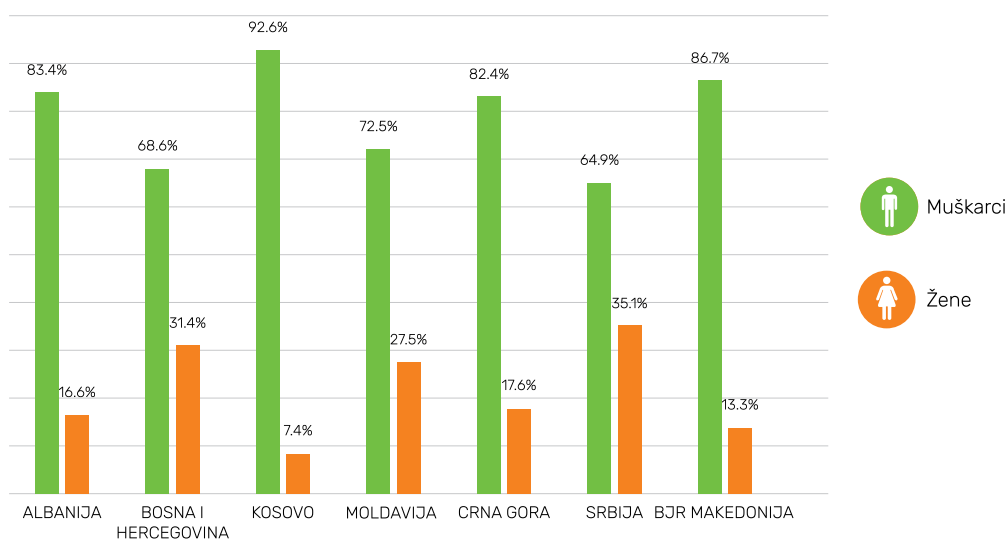

Izvor: WHO, UNODC, UNDP: Global Status Report of Violence Prevention, 2014.

Rodni obrasci žrtava ubistva u Jugoistočnoj Evropi podudaraju se sa globalnim obrascima – muškarci su većina bez obzira na zemlju ili teritoriju. Ipak, njihova zastupljenost u ukupnom

broju žrtava znatno varira i kreće se od približno dve trećine (Bosna i Hercegovina, Srbija) do devet desetina (Albanija, Kosovo, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija).

GRAFIKON 3: PROCENAT MUŠKARACA I ŽENA ŽRTAVA UBISTVA

Izvor: UNODC, Global Study on Homicide, 2013. Podaci za Kosovo: SEESAC baza podataka, 2016.

U skladu sa tim i procenat žena u ukupnom broju žrtava ubistva u regionu znatno se razlikuje (od 7,3% na Kosovu do 34,1% u

Bosni i Hercegovini i 35,1% u Srbiji), što ukazuje na potrebu za dodatnim kontekstno specifičnim istraživanjem takvih obrazaca.

TABELA 1: ŽRTVE UBISTAVA, PREMA POLU

	2015		2014		2013		2012		2011	
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
Albanija	14	54	13	104	20	104	26	131	18	124
Kosovo	1	14	1	23	1	28	4	28	2	20
Crna Gora	11	40	7	27	12	33	14	24	8	29
BJR Makedonija	5	19	10	23	7	15	11	18	4	28

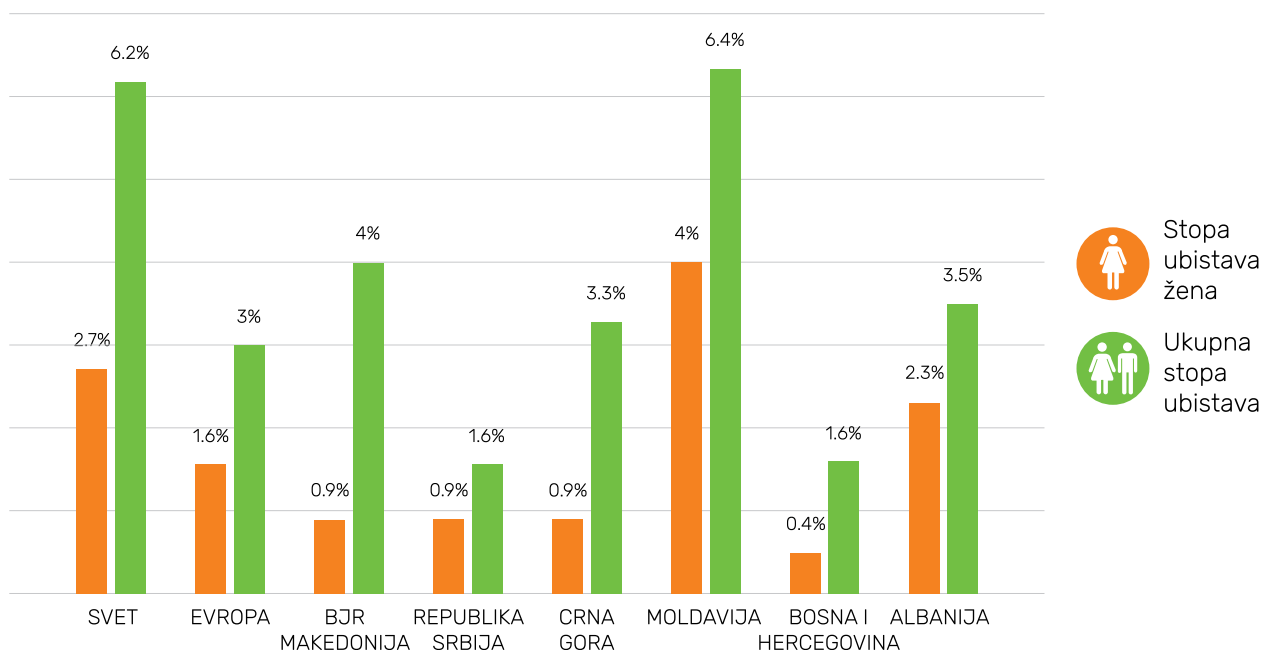
Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

Kao što je već uočeno, počevši od 1995. godine i prestanka nasilnih konflikata, broj ubistava⁶ u Jugoistočnoj Evropi znatno je opao, a stope ubistava znatno su niže od globalnog proseka, iako su i dalje iznad stopa u Zapadnoj Evropi (Carapic, 2014, str. 1). Izuzetak je Moldavija sa stopom ubistava nešto iznad globalnog proseka, ali značajno višom u poređenju sa stopama u regionu.

U pogledu stope ubistva žena (na 100.000 stanovnika), grafikon 4 pokazuje komparativno niske stope za Bosnu

i Hercegovinu, Crnu Goru i Srbiju koje spadaju u grupu sa veoma niskim stopama (<1), dok Albanija pokazuje nisku stopu (1-3). Moldavija se izdvaja kao jedina zemlja pregleda sa srednjom stopom, što je približno četiri puta više od stope ubistava u Evropi. Međutim, postoji izražena tendencija da u zemljama i teritorijama sa niskom stopom ubistava žena, većinu ubistava predstavljaju interpersonalna ubistva izvršena od strane intimnog partnera, što zahteva adekvatan institucionalni odgovor i sprovođenje specifičnih strategija (Racovita, 2015, str. 88).

GRAFIKON 4: STOPE UBISTAVA: PROSEK 2007-2012

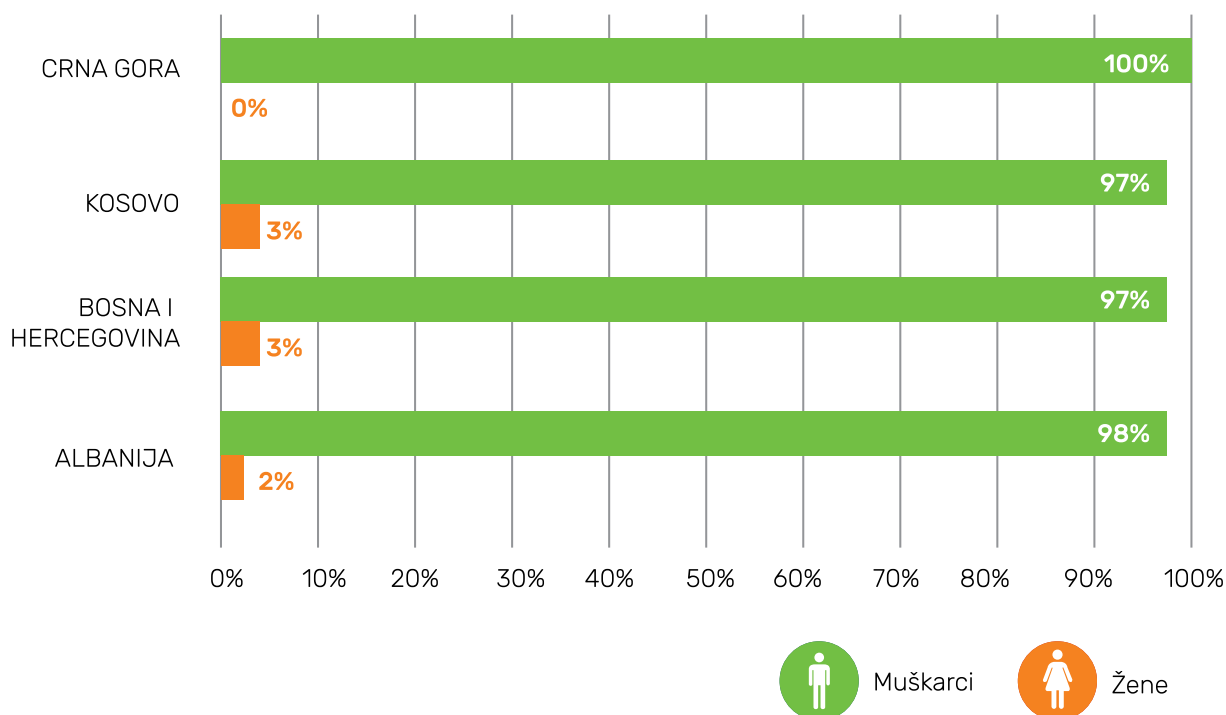
Izvor: The Global Burden of Armed Violence – Everybody Counts, 2015.

⁶ Ubistvo se definiše kao protivpravna smrt koju jedno lice namerno prouzrokuje drugom licu (UNODC). Za dalja objašnjenja videti: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/IHS%20methodology.pdf>

Podaci koje su prikupile komisije za malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi, jasno potvrđuju da su ogromnu većinu incidenata izvršenih vatrenim oružjem⁷ počinili muškarci – 97% u Bosni i Hercegovini i na Kosovu, 98% u Albaniji, dok su u Crnoj Gori sve

zabeležene incidente počinili muškarci. Nasuprot tome, žene su izuzetno retko (2% u Albaniji i Bosni i Hercegovini, 3% na Kosovu) ili nikad (nema prijavljenih slučajeva u Crnoj Gori) počinile incidente izvršenih vatrenim oružjem (grafikon 5).

GRAFIKON 5: POČINIOCI INCIDENATA IZVRŠENIH VATRENIM ORUŽJEM, PREMA POLU

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016. Napomena: Podaci za Bosnu i Hercegovinu, Kosovo i Crnu Goru prikazani su za period 2011–2015, a za Albaniju za 2015. godinu.

⁷ U kontekstu ove Studije, incident izvršen vatrenim oružjem obuhvata: ubistvo, teško ubistvo, ubistvo u pokušaju, samoubistvo, pokušaj samoubistva, izazivanje opšte opasnosti, pucanje na javnom mestu, nedozvoljeno posedovanje/držanje oružja, korišćenje oružja ili opasnih instrumenata, nasilje u porodici.

Prikazani trendovi veoma su stabilni tokom vremena, kao što se može videti u tabeli 1.

TABELA 1A:
POČINIOCI INCIDENATA IZVRŠENIH VATRENIM ORUŽJEM, PREMA POLU

	2015		2014		2013		2012		2011	
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
Bosna i Hercegovina	18	817	7	716	19	730	66	956	11	875
Kosovo	21	749	21	1127	32	1263	28	1210	27	1078
Crna Gora	0	387	0	473	0	406	0	342	0	404

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

TABELA 2:
ŽRTVE INCIDENATA IZVRŠENIH VATRENIM ORUŽJEM, PREMA POLU

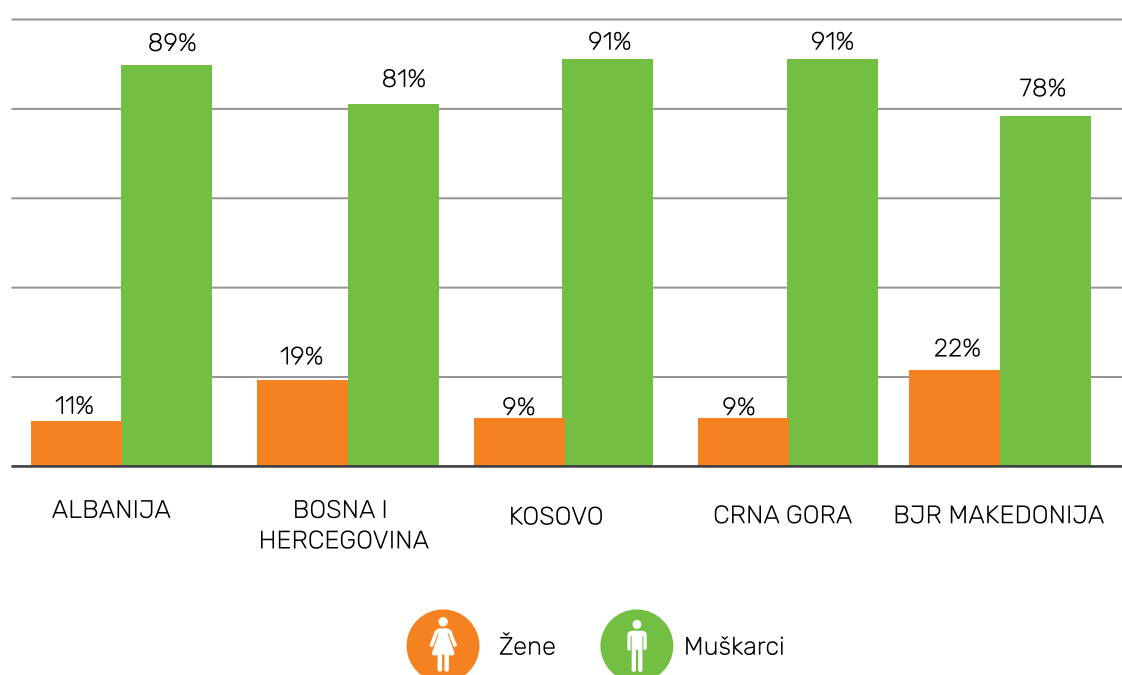
	2015		2014		2013		2012		2011	
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
Albania	8	38	5	65	Podaci nisu dostupni					
Bosnia and Herzegovina	8	37	6	32	5	37	12	26	3	13
Kosovo	1	11	1	17	1	25	/	/	2	/
Montenegro	1	11	2	10	0	6	0	10	2	16
FYR Macedonia	2	15	8	13	3	10	4	12	2	19

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

U pogledu rodne diferencijacije žrtava, trendovi pokazuju isti nivo stabilnosti (tabela 2), ali i sličnosti sa preovlađujućim trendovima drugde, kao što je prikazano u grafikonu 6. Ipak, razlike u okviru regiona su očigledne. Iako muškarci čine veliku većinu žrtava incidenata

izvršenih vatrenim oružjem, žene su nesrazmerno više zastupljene među žrtvama u poređenju sa njihovim udelom među počiniocima, sa naročito visokim udelom u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i u Bosni i Hercegovini.

GRAFIKON 6: ŽRTVE UBISTAVA IZVRŠENIM VATRENIM ORUŽJEM, PREMA POLU

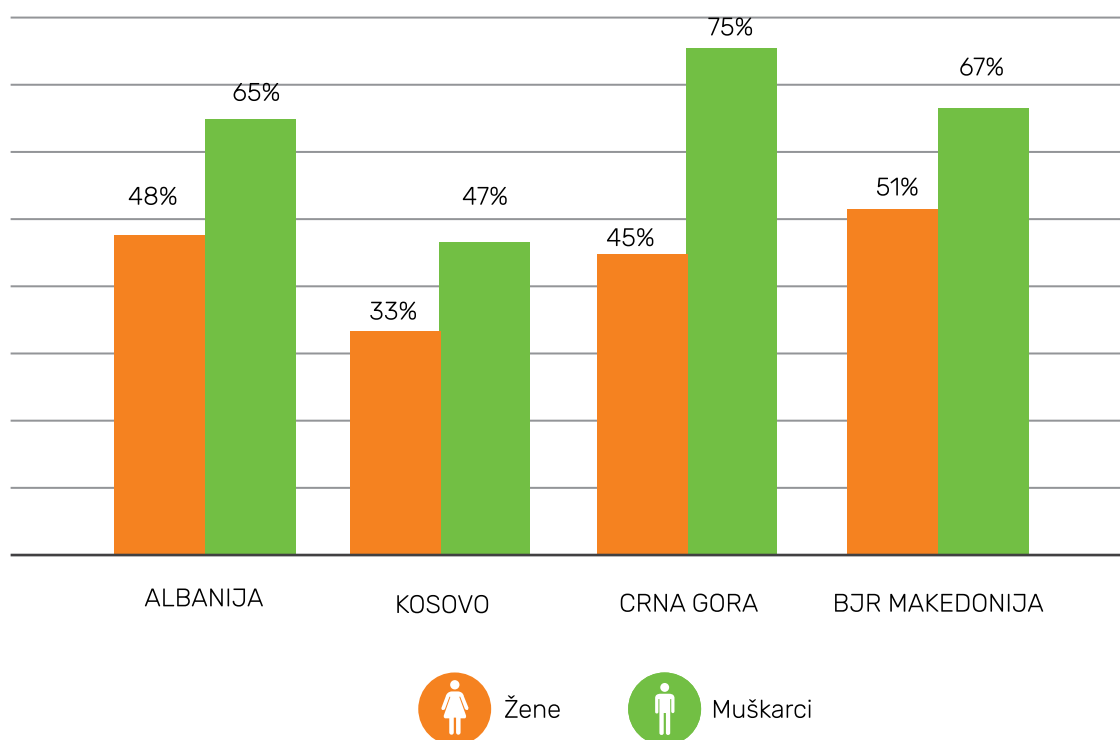
Izvor: SEESAC baza podataka, 2016. Napomena: Podaci za Albaniju dati su za period 2014–2015, za Kosovo 2013–2015, dok su za Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju dati za period 2011–2015.

Studije sprovedene u Srbiji, Albaniji i na Kosovu pružaju dodatne dokaze o različitom uticaju SALW-a na žene i muškarce. Medijska analiza sprovedena u Srbiji pokazala je da su muškarci počinili čak 97% incidenata izvršenih vatrenim oružjem i da su činili 83% žrtava. S druge strane, žene su u 3% slučajeva bile počiniteljke, ali su činile 17% žrtava (SEESAC, 2015, str. 13, 17), što potvrđuje da isti obrazac važi širom regiona.

Analize takođe pružaju uvid u rodno specifične razlike u ishodu incidenata u kojima je korišćeno vatreno oružje.

Te razlike su naročito izražene u slučaju Srbije, gde je smrtni ishod bio najčešći za žene, u 44% incidenata izvršenih vatrenim oružjem, dok je u slučaju muškaraca najčešći ishod povreda, u 54% slučajeva, a zatim smrtni ishod 34% slučajeva. U Albaniji je „povreda najčešći ishod svih zabeleženih incidenata kako za žene (38%) tako i za muškarce (39,9%)“, dok je „smrt drugi najčešći ishod, zabeležen kod 26,1% muškaraca i 29,6% žena. Pretnja vatrenim oružjem je treći po redu najzastupljeniji incident zabeležen u 19,7% slučajeva za muškarce i 25,9% za žene“ (SEESAC, 2016, str. 24).

GRAFIKON 7: PROCENAT UBISTAVA U INCIDENTIMA IZVRŠENIM VATRENIM ORUŽJEM U UKUPNOM BROJU UBISTAVA, PREMA POLU

Source: SEESAC Database, 2016.

Od ubistava izvršenih vatrenim oružjem češće stradaju muškarci, ali je približno svako drugo ubistvo žene takođe izvršeno vatrenim oružjem, kao što je prikazano na grafikonu 7.

Nasuprot niskim ili relativno umerenim stopama ubistava žena u Jugoistočnoj Evropi stoji visok procenat ubistava žena počinjenih vatrenim oružjem u nekim delovima regiona. Na osnovu baze podataka Sekretarijata Ženevske deklaracije za 48 zemalja za koje su pouzdani podaci dostupni za period 2007–2012, kada je u pitanju Jugoistočna Evropa, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija nalazi se na vrhu liste u, i zauzima 12. mestu sa više od 40% ubistava žena izvršenih vatrenim oružjem. Sledi Republika Srbija na 17. mestu, dok je Moldavija pozicionirana na začelju, na 42. mestu (Racovita,

2015, str. 104). Podaci koje je nedavno prikupio SEESAC potvrđuju stabilnost trenda prikazanog u grafikonu 7. **Veliki procenat žena ubijenih malokalibarskim oružjem ukazuje na visok stepen ubojitosti vatrenog oružja i predstavlja snažan argument u prilog kontroli vatrenog oružja, posebno u kontekstu nasilja u porodici.**

2.2.3 NASILJE U PORODICI

Veliki broj raspoloživih podataka ukazuje na visoku rodnu određenost i različite obrasce nasilja kojem su izložene žene i muškarci. Na osnovu predumišljaja, motivacije, upotrebljenog sredstva i odnosa počinilac-žrtva, UNODC klasifikuje sve slučajeve ubistva na: **1. Ubistvo**

vezano za kriminalne aktivnosti (gde je glavni cilj pribavljanje protivpravne koristi ili drugi slični razlozi); 2. **Interpersonalno ubistvo** (počinjeno od strane intimnog partnera/člana porodice, bez drugih sekundarnih ciljeva već kao sredstvo razrešenja sukoba i/ili kažnjavanja žrtve kroz nasilje); i 3. **Ubistvo počinjeno radi ostvarivanja određenih društvenih ili političkih ciljeva**, vezano za socijalne predrasude, političke planove i druge društveno-političke agende (UNODC, 2013, str. 39-49).

Imajući u vidu dostupne statističke podatke, ubistva u vezi sa kriminalnim aktivnostima i ostvarivanjem društveno-političkih ciljeva pogađaju mnogo više muškarce nego žene, dok s druge strane žene nesrazmerno češće žrtve interpersonalnih ubistava. U okviru tako diferenciranih obrazaca, žene su mete specifičnih vrsta rodno zasnovanog nasilja kao što je nasilje u porodici i seksualno nasilje (Cukier, 2002, str. 28). Procenjuje se da je od ukupnog broja „žena ubijenih na globalnom nivou 2012. godine, skoro polovina (47%) ubijena od strane intimnog partnera ili člana porodice, u poređenju sa manje od 6% muškaraca“ (UNODC, 2013, str. 14). Shodno tome, većina muškaraca češće je izložena rizicima zloupotrebe vatrenog oružja od strane neintimnih muških poznanika (ili osoba koje ne poznaju), dok su žene izložene većem riziku u porodičnom okruženju od strane intimnih partnera (*ibid.*, str. 28-29). U tom pogledu važno je takođe zapaziti da „prevalenca oružanog nasilja zavisi ne samo od pola počinioca već i od veze počinioca sa žrtvom i mesta na kojem se nasilje događa“ (Sorenson, 2006).

Brojne studije potvrđuju da prisustvo oružja u porodičnom okruženju uvećava rizik od smrtnog ishoda za žene (SAS, 2013; Cukier, 2006; Alvazzi del Frate, 2011; Shaw, 2013). U analizi sprovedenoj za 26 zemalja sa visokim i 10 zemalja sa srednje-visokim primanjima stanovnika, Hamenway i Miller dokumentovali su jasnu povezanost između stepena dostupnosti vatrenog oružja i stopa ubistava – „tamo gde je oružje dostupnije ima više ubistava“ (2000). U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD), koje imaju jednu od najviših stopa vlasništva nad oružjem, 84% svih ubijenih žena ubijeno je vatrenim oružjem (AI, IANSA, OI, 2005, str. 11), što je dvostruko više od globalnog proseka. Studija koja je sprovedena u SAD pokazala je da se zbog „držanja oružja u kući, rizik da će neko u domaćinstvu biti ubijen povećava za 41%, dok se rizik za žene skoro utrostručuje“ (zabeleženo je povećanje od 272%) (*ibid.*, str. 12). Prema drugim procenama, prisustvo SALW-a povećava verovatnoću smrtnog ishoda za žene za pet do 12 puta, u poređenju sa slučajevima gde vatreno oružje nije prisutno. Verovatnoća da će „žena prema kojoj je izvršeno nasilje biti ubijena od strane nasilnika je pet puta veća ako on poseduje vatreno oružje“, dok je za „akte

nasilja u porodici u kojima je prisutno vatreno oružje, 12 puta veća verovatnoća smrtnog ishoda nego u slučajevima u kojima se koristi drugo oružje ili fizička sila“ (Law Centre to Prevent Gun Violence).

U skladu sa tim, ukazivano je da u širem društvenom kontekstu postojećih rodni nejednakosti, vatreno oružje „povećava disbalanse moći i učvršćuje društvene hijerarhije koje muškarcima omogućuju dominaciju nad ženama“ (Farr, 2006, str.111). To se najradikalnije ispoljava u kontekstu nasilja u porodici i partnerskog nasilja, i naročito u njegovom najradikalnijem izrazu - femicidu od strane intimnog partnera.

Više faktora povećava verovatnoću smrtnog ishoda u partnerskom nasilju kada je prisutno vatreno oružje (AI, IANSA, OI, 2005, str. 13):

- ozbiljnost povreda,
- smanjena mogućnost žene da pruži otpor,
- smanjene šanse žena da pobegnu ili nepoznate osobe intervenišu i pomognu im, i
- povećane šanse da će nasilnik zaista upotrebiti vatreno oružje u slučajevima nasilja u porodici (Campbell, 2003).

Vatreno oružje se zloupotrebljava i pri izvršenju seksualnog ili drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, kako u konfliktnim tako i u mirnodopskim uslovima. Pored toga, prisustvo vatrenog oružja može dovesti do lakših i težih povreda, a povezano je i sa psihološkim nasiljem prema ženama od strane njihovih partnera koje može imati različite oblike (pretnja, zastrašivanje, uhođenje, itd.).

Nasilje prema ženama u kontekstu nasilja u porodici široko je rasprostranjeno u Jugoistočnoj Evropi. U Albaniji, stopa ukupne prevalence nasilja prema ženama u porodici (tokom celog života) je 59,4%, s tim da je psihološko nasilje najčešće (59,2%), a sledi fizičko nasilje (23,7%) (INSTAT, 2013, str. 34). Skoro svaka druga žena u Bosni i Hercegovini (47,2%) iskusila je najmanje jedan oblik nasilja od petnaeste godine života, najčešće psihološko (41,9%) i fizičko (24,3%) (Babović, Ginić, Vuković, Karadinović, 2013, str. 13). Podaci istraživanja sprovedenog u Srbiji 2010. godine potvrđuju isti trend – stopa ukupne prevalence nasilja prema ženama je 52,2% i to 48,7% psihološko i 21,6% fizičko (Babović, Ginić, Vuković, 2010, str. 46).

U pogledu strateških mera, vlade u regionu su tek odnedavno počele da pristupaju ovom problemu na sistematičan način, putem razvijanja zakonodavnih i strateških okvira za borbu protiv nasilja prema ženama,

kao i putem potpisivanja i ratifikovanja Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Uprkos naznakama o povećanju svesti o nasilju u porodici, različiti aspekti ovog problema i još nisu istraženi u dovoljnoj meri, a nedovoljno razvijene prakse evidentiranja nasilja predstavljaju ozbiljnu prepreku za potpuno razumevanje karakteristika, i rasprostranjenosti

nasilja– što zajedno otežava dalji razvoj adekvatnog institucionalnog odgovora. Zahvaljujući nedavnim naporima komisija za malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi, dostupni su osnovni podaci o nasilju izvršenom vatrenim oružjem i nasilju u porodici, na osnovu kojih se mogu identifikovati najvažniji trendovi i glavne karakteristike rodno specifičnih rizika.

TABELA 3:
BROJ OSOBA UBIJENIH OD STRANE INTIMNOG PARTNERA, PREMA POLU

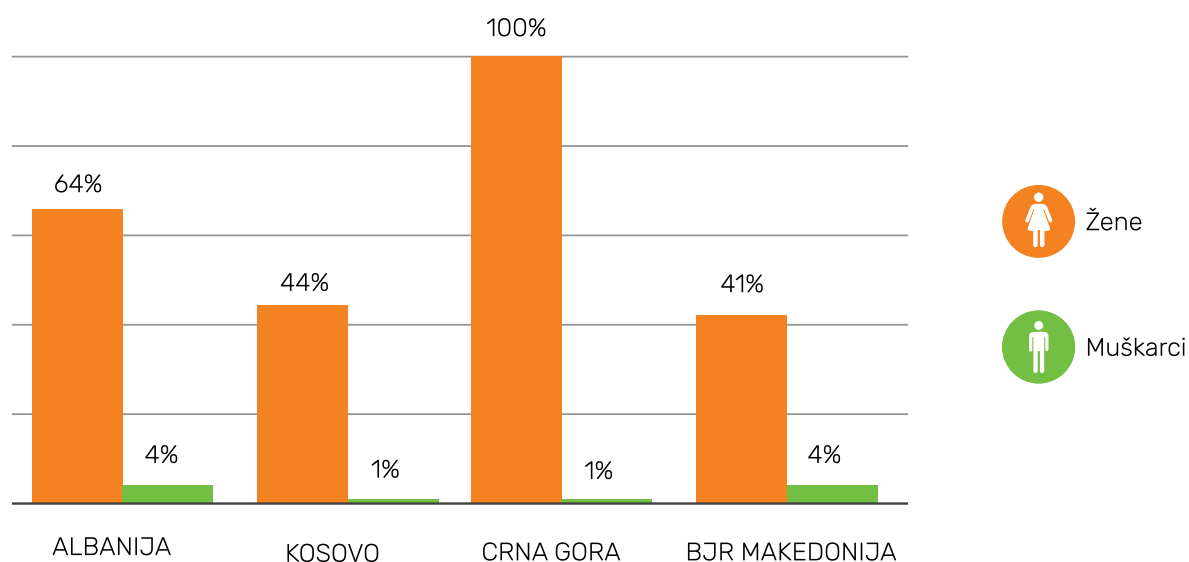
	2015		2014		2013		2012		2011	
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
Albanija	9	2			Nema dostupnih podataka					
Kosovo	1	0	0	0	1	1	0	0	2	0
Crna Gora	3	0	4	0	1	1	2	0	1	0
BJR Makedonija	2	0	4	2	2	0	5	0	2	2

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

Kao što se vidi iz grafikona 8, koji pokazuje procenat intimno partnerskih ubistava u ukupnom broju ubistava žena i muškaraca, za Albaniju, Kosovo, Crnu Goru i Bivšu Jugoslovensku Republiku

Makedoniju, **nasilje u porodici sa smrtnim ishodom nesrazmerno više pogađa žene, a veoma retko muškarce, kod kojih je pomenuti procenat neznan u ukupnom broju ubistava muškaraca.**

GRAFIKON 8: PROCENAT UBISTAVA OD STRANE INTIMNOG PARTNERA U UKUPNOM BROJU UBISTAVA, PREMA POLU

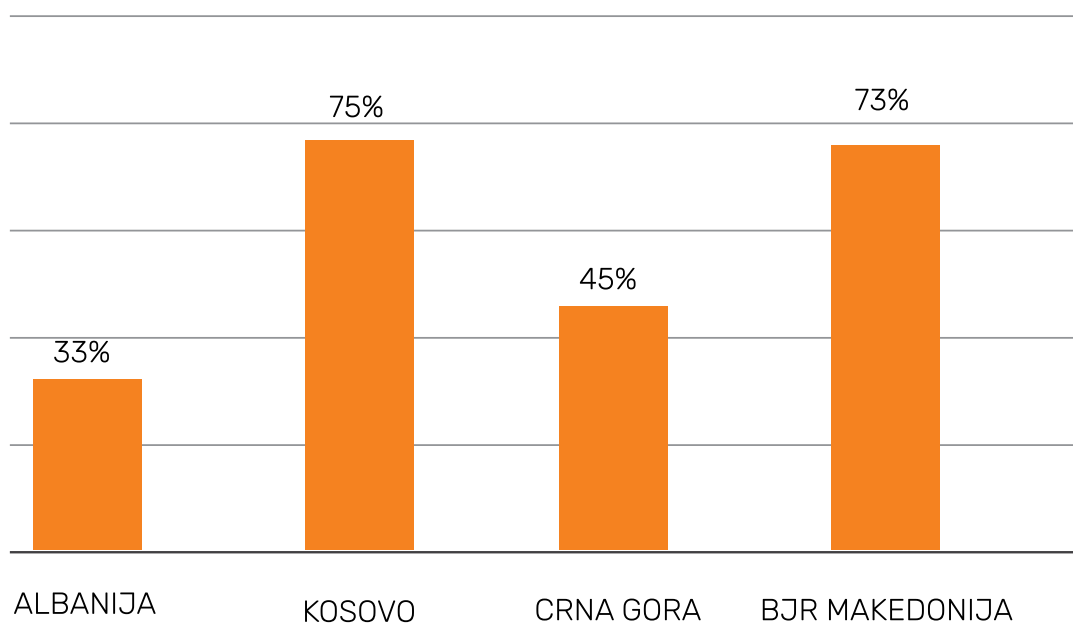

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

Kao što je već uočeno, u uslovima relativno niskih stopa kako ubistava uopšte tako i ubistava žena, što je zajednička karakteristika najvećeg dela Jugoistočne Evrope, većina ubistava žena počinjena je u kontekstu nasilja u porodici, tj. u partnerskom nasilju. U petogodišnjem periodu (2011–2015), procenat žena ubijenih od strane partnera u ukupnom procentu ubijenih žena iznosio je 41% u Bivšoj

Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, 44% na Kosovu, dok su u Crnoj Gori sve ubijene žene bile ubijene u porodičnom okruženju, **što potvrđuje da je ubistvo od strane intimnog partnera najčešći oblik ubistva žena**. Podaci za Albaniju dostupni su samo za 2015. godinu, čime nije omogućeno praćenje trendova, a udeo žena ubijenih od strane partnera u ukupnom broju ubijenih žena za tu godinu iznosi 64%.

GRAFIKON 9: PROCENAT FEMICIDA POČINJENOG VATRENIM ORUŽJEM U UKUPNOM BROJU FEMICIDA OD STRANE INTIMNOG PARTNERA

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016.

Kada je reč o zloupotrebi vatrenog oružja, od svih žena ubijenih u porodičnom kontekstu, udeo žena ubijenih vatrenim oružjem od strane intimnih partnera iznosio je o 33% u Albaniji, 45% u Crnoj Gori, 73% u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i 75% na Kosovu, što potvrđuje visoku ubojitost vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici.

Izveštaji ženskih organizacija, koji su često jedini izvor informacija o femicidu od strane intimnog partnera, pružaju i informacije o povezanosti između smrtnog ishoda nasilja u porodici i prisustva vatrenog oružja. Podaci koje od 2010.

godine u Srbiji prikuplja Mreža Žene protiv nasilja, ukazuju na tu vezu. U 2015. godini ta cifra je dostigla najviši nivo – od ukupnog broja ubijenih žena u kontekstu nasilja u porodici/partnerskog nasilja, 45,7% ubijeno je iz vatrenog oružja. S obzirom na to da u većini slučajeva nije izveštavano da li je upotrebljeno vatreno oružje bilo u legalnom ili nelegalnom posedu, ne postoji dovoljno podataka da bi se doneo pouzdan zaključak o vezi između tipa vlasništva (legalno i nelegalno) i zloupotrebe oružja u ovom kontekstu. Međutim, zbog široke rasprostranjenosti nelegalnog oružja, potrebno je inicirati dalja istraživanja za mapiranje tog pitanja.

TABELA 4:
FEMICID U KONTEKSTU NASILJA U PORODICI/PARTNERSKOG NASILJA

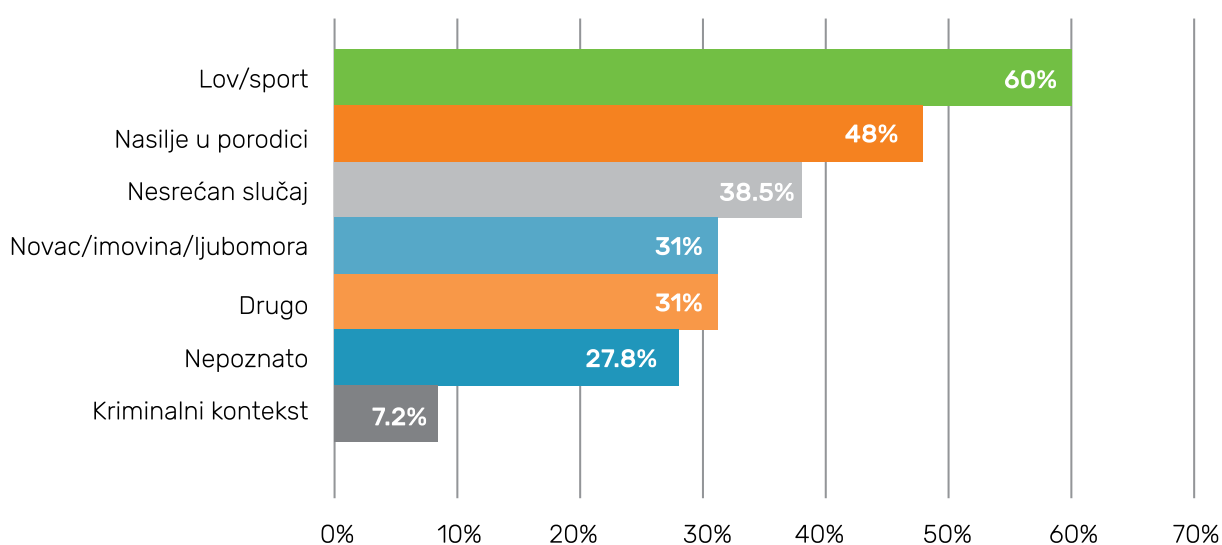
Srbija	Broj žena ubijenih u kontekstu nasilja u porodici/partnerskog nasilja	Broj žena ubijenih vatrenim oružjem	Procenat žena ubijenih vatrenim oružjem
2010	26	10	38.6
2011	29	12	41.4
2012	32	11	34.4
2013	43	13	30.2
2014	27	8	29.6
2015	35	16	45.7

Izvor: Mreža Žene protiv nasilja.

Još jedna studija sprovedena u Srbiji pokazuje da je ukupan broj smrtnih ishoda u kontekstu nasilja u porodici (12) bio veći nego broj smrtnih ishoda u kriminalnom kontekstu (11), i veći nego kod bilo kog drugog tipa incidenata izvršenih vatrenim oružjem (SEESAC, 2015, str. 22). Pored toga, verovatnoća smrtnog ishoda u slučaju prisustva vatrenog oružja bila je na drugom mestu u

kontekstu nasilja u porodici, odmah iza lova, a sedam puta veća nego u slučajevima incidenata počinjenih u kriminalnom kontekstu o kojima se najčešće izveštava u medijima (*ibid.*, str. 23). Ovi podaci potvrđuju prethodno iznete nalaze iz drugih delova regiona koji ukazuju da prisustvo vatrenog oružja nesrazmerno povećava rizike za žene.

GRAFIKON 10: UČESTALOST SMRTNOG ISHODA PREMA TIPU INCIDENTA – SRBIJA

Izvor: SEESAC, 2015.

Pored toga, žene su češće žrtve nasilja izvršenog vatrenim oružjem u privatnom nego u javnom prostoru (npr. na ulici, u parku, na putu, u šumi, na polju, van grada), u barovima i restoranima – gde su muškarci češće žrtve (*ibid.*, str. 24). Na primer, na Kosovu „oružano nasilje prema ženama najčešće se događalo u

kući ili okućnici (63% od svih poznatih mikrolokacija), dok je to ređi slučaj za muškarce (23,6%). Naprotiv, muškarci su najčešće bili izloženi nasilju izvršenom vatrenim oružjem na javnim mestima – na ulicama ili putevima (45,9%, u poređenju sa 14,8% žena)” (SEESAC, 2016a).

Kao što je već navedeno, zloupotreba SALW-a nije ograničena samo na femicid ili ubistvo od strane intimnog partnera, već se često koristi za podsticanje psihološkog, fizičkog, seksualnog, ekonomskog i drugih oblika nasilja i uspostavljanja kontrole nad ženom, što ugrožava opštu bezbednost žena. Dostupni podaci potvrđuju raširenu zloupotrebu SALW-a u tom pogledu. Prema podacima koje je za Kosovo obezbedila NVO Medica, koja pruža psihološku podršku ženama koje su preživele muško nasilje, u 23% incidenata korišćeno je vatreno oružje (SEESAC, 2006, str. 27). Svaka peta ispitanica koja je učestvovala u istraživanju o nasilju u porodici u Crnoj Gori izjavila je da je počinitelj nasilja nad njom posedovao vatreno oružje, pri čemu su im nasilnici pretili oružjem u 36,6% incidenata. U 28,4% slučajeva nasilnici su u napadu upotreбили vatreno oružje (UNDP, 2012, str. 67), što potkrepljuje nalaze da je „pokazivanje vatrene oružja prediktor, odnosno, znak da će ono biti upotrebljeno“ (Alvazzi del Frate, 2011, str. 131).

Nalazi studije sprovedene u Srbiji u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini ukazuju na relativno slabu vezu između pretnji vatrene oružjem i samog napada vatrene oružjem, što navodi na zaključak da vatreno oružje često predstavlja sredstvo za pretnju (Nikolić-Ristanović, 2010). U 34,9% incidenata, vatreno oružje je korišćeno kao sredstvo pretnje, dok su se u 6,3% slučajeva pretnje završile napadom. U Studiji se takođe ukazuje i na vezu između spremnosti da se vatreno oružje upotrebi i učešća u ratu/vojnim konfliktima jer je 22,2% počinitelja koji su učestvovali u ratu/vojnim konfliktima upotrebilo vatreno oružje u incidentima nasilja u porodici, u poređenju sa 8,8% onih koji nisu učestvovali u vojnim konfliktima (*ibid.*, 2010, str. 76). Iako ovo pitanje nije dovoljno istraženo, anegdotalni dokazi Centra za ratnu traumu ukazuju na to da postoji

veza između učestvovanja u ratu, traume izazvane ratom i s tim u vezi povećanih šansi da će se nasilje dogoditi (Beara i Miljanović, 2007).

OKVIR 1 MASOVNE PUCNJAVE, NASILJE U PORODICI I BEZBEDNOST ZAJEDNICE U SRBIJI

Na osnovu izveštavanja medija, pet od šest najsmrtonosnijih masakara koji su se dogodili u Srbiji od 2000. godine nadalje, direktan su rezultat zloupotrebe vatrene oružja u kontekstu nasilja u porodici ili su uključivala ubistvo člana porodice ili bivše/sadašnje partnerke. U svakoj od navedenih pucnjava, počinitelj je bio muškarac, a ukupno je ubijeno 40 a ranjeno 28 osoba. Žene su činile većinu žrtava (55%), što je znatno veći procenat od zastupljenosti žena u ukupnom broju žrtava incidenata izvršenih vatrene oružjem. U najmanje tri slučaja bilo je dokaza da su počinioci masakara pre pucnjave izvršili nasilje u porodici.

(Tasković, 2016)

OKVIR 2 PRIPADNICI BEZBEDNOSNIH I ORUŽANIH SNAGA I NASILJE U PORODICI

Muškarci dominiraju u profesijama poput policije i vojske u kojima postoji pristup oružju, što može imati značajne implikacije na pojavu incidenata počinjenih vatrenim oružjem, naročito u kontekstu nasilja u porodici. Iako ovo pitanje nije dovoljno istraživano u Jugoistočnoj Evropi i premda ne postoje dokazi da su u poređenju sa muškarcima iz opšte populacije, pripadnici bezbednosnih i oružanih snaga u većoj meri počinili nasilja u porodici (Djan, 2014), postoji nekoliko pitanja koja u tom kontekstu povećavaju ranjivost žena i rizik od smrtnog ishoda. Policijski službenici i drugi imaju direktan pristup oružju, obučeni su za korišćenje oružja, rade u visoko maskulinizovanoj institucionalizovanoj kulturi, imaju pristup informacijama, poznaju procedure, itd. (ibid.).

2.2.4 ROD I POTRAŽNJA ZA MALOKALI- BARSKIM ORUŽJEM – MASKULINITET I KULTURA

Nastojanja da se objasni dominantna zastupljenost muškaraca kako među počiniocima tako i među žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem obično polaze od određenih oblika maskuliniteta u društvu. U skladu sa tim, ulažu se dodatni naponi da se sagledaju načini na koje mehanizmi preovlađujućih društvenih i kulturoloških poimanja maskuliniteta i dominantnih rodničkih režima, uključujući koncept *hegemonijskog maskuliniteta* (Connell) oblikuju i utiču na upotrebu i zloupotrebu SALW-a (Bevan i Florquin, 2006; CHD, IPU 2007; Page, 2009; Blagojević, 2013; Mankowski, 2013).

Koncept hegemonijskog maskuliniteta često se koristi u objašnjavanju rodničkih praksi u vezi sa „muškarcima, rodnom i društvenom hijerarhijom“ (Connell i Messerschmitt, 2005, str. 829). Koncept obuhvata skup karakteristika koje „otelovljuju

trenutno najprihvaćeniji način da se bude muškarac, koji zahteva od svih drugih muškaraca da se u odnosu na njega pozicioniraju i da njemu teže, i ideološki legitimise globalno potčinjavanje žena muškarcima“ (ibid., str. 829), kao i nekih muškaraca drugim muškarcima (Page, 2009, str. 2).

U tom smislu, koncept hegemonijskog maskuliniteta je i normativni društveno najprihvaćeniji, iako te karakteristike zapravo nisu najzastupljenije u društvu (ibid., 2009, str. 2). Ipak, ideal ima istaknutu ulogu u definisanju koncepta maskuliniteta i pripisivanja određenih uloga muškarcima (zaštitnik, branilac, ratnik) što može biti relevantno za prakse u pogledu SALW-a. Ovaj oblik maskuliniteta je istoričan i promenljiv, te bi stoga manje represivni oblici maskuliniteta mogli da postanu važniji i preovlađujući obrazac maskuliniteta (Connell i Messerschmitt, 2005, str. 833). To, dakle, oslobađa prostor da se navedeni koncepti pretoče u strateške intervencije za smanjivanje nasilja i, konačno, transformaciju neravnopravnih rodničkih odnosa.

Ipak, prilikom povezivanja ideje maskuliniteta sa upotrebom i zloupotrebom SALW-a, veoma je važno ne „donositi preuranjene zaključke da su svi muškarci nasilni“ (Connell, 2000, str. 22), već istražiti zašto muškarci čine većinu kako vlasnika vatrenog oružja tako i počinilaca incidenata izvršenih vatrenim oružjem, kao i zašto većina muškaraca zapravo nikada ne učestvuje u oružanom nasilju (Mankowski, 2014, str. 14).

Dominantni oblik maskuliniteta se u praksi konstruiše kroz niz karakteristika koje uključuju „agresivno i rizično ponašanje, ograničeno izražavanje osećanja, takmičarski duh, heteroseksualnost“ (ibid., str. 15) ali i „psihofizičku neustrašivost, sposobnost izdržavanja nedaća, sposobnost da se ostane emotivno pribran prilikom suočavanja sa zastrašujućim okolnostima i situacijama“ (Page, 2009, str. 2). U tom pogledu, centralna uloga kategorije moći, takođe mora biti uzeta u obzir. Nasilje može biti prouzrokovano i značajem koji se pripisuje moći u kontekstu društvenih odnosa, aktivnosti i iskustava muškaraca (Hearn), kao i nastojanja da se ta moć primeni. To je posebno relevantno u situacijama kada postoji tenzija između doživljaja moći koju muškarac smatra da zaslužuje, osujećenja i stanja u kome je „socijalno uslovljen da moć traži“ (Bevan i Florquin, 2006). Neke od ovih odlika direktno su povezane s brojnim faktorima u vezi sa nasiljem vatrenim oružjem (Mankowski, 2014, str. 15) i ukoliko su one odsutne shvatanja muškosti se dovodi u pitanje (ibid., str. 14). U kontekstu strateškog odgovora na nasilje vatrenim oružjem, potrebno je ispitati „značenja maskuliniteta i ulogu oružja u muškoj kulturi, te razviti praktične strategije za njihovo razdvajanje“ (Cukier i Cairns, 2009, str. 29).

U pogledu potražnje za vatrenim oružjem, različiti faktori koji utiču na odluku muškaraca da poseduju i koriste oružje

uključuju „osećanje društvene i ekonomske nemoći i potrebu da uz upotrebu oružja ponovo utvrde sopstvenu moć, težnju da budu u skladu sa preovlađujućim shvatanjem muškosti, sredstvo za dobijanje moći, ugleda ili materijalnog statusa, ili sredstvo za zadržavanje dominantnog položaja u promenljivim okolnostima“ (Page, 2009, str. 3).

Raspoloživi podaci ukazuju da je mladim muškarcima potrebno posvetiti posebnu pažnju kako u pogledu istraživanja tako i u pogledu strateških mera za smanjenje nasilja izvršenog vatrenim oružjem, zato što je „muško nasilje povezano sa uzrastom“ (Hearn i Pringle, 2006, str. 149), a rod i starosna dob su snažni prediktori nasilnog ponašanja. Mladi muškarci predstavljaju nesrazmerno veliki procenat kako među žrtvama tako i među počiniocima incidenta izvršenih vatrenim oružjem (Bevan i Florquin, 2006, str. 296; IPU, CHD, 2007, str. 82). Oni često „opažaju nasilje, posebno nasilje izvršeno malokalibarskim oružjem, kao način da steknu društveni ili ekonomski status za koji smatraju da im pripada“. Malokalibarsko oružje im u tom procesu može biti naročito privlačno jer nudi „osnaživanje uprkos isključenosti iz socijalno definisanih maskulinih uloga“ i može predstavljati snažan simbol moći za marginalizovane mlade muškarce (Bevan i Florquin, 2006, str. 295, 296). Važno je, međutim, primetiti da „pol mladog muškarca nije jedina odrednica za njegovo dovođenje u vezu sa oružanim nasiljem ili njegovu spremnost da mu pribegne; njegova shvatanja i ponašanje u odnosu na društvene i kulturne ideologije maskuliniteta biće zapravo ono što će u najvećoj meri odrediti da li će se on okrenuti oružanom nasilju“ (*ibid.*, str. 31). Imajući to u vidu, jednako je važno ne zanemarivati značaj šireg društvenog konteksta i složeni skup drugih faktora koji određuju da li će mladi muškarac pribeci nasilju. Među tim faktorima istraživači naglašavaju prinudnu i nasilnu roditeljsku kontrolu, ograničenu roditeljsku kontrolu, druženje sa delinkventnim vršnjacima, trpljenje grubog postupanja, svedočenje ili iskustvo nasilja u kući ili u zajednici, itd.“ (*ibid.*, str. 300). Shodno tome, **rod jeste jak prediktivni faktor, ali se on aktivira samo ukoliko su prisutni i brojni drugi društveni faktori**. Uvažavanje ovakvog „situacionog pristupa“ doprinosi razumevanju činjenice da iako mladi muškarci dominiraju kao počinioci nasilja izvršenog vatrenim oružjem, većina njih nije umešana u nasilje izvršeno vatrenim oružjem (*ibid.*). Uprkos tome što mladi muškarci čine većinu počinilaca nasilja izvršenog vatrenim oružjem, ukupno gledano, reč je o „malom procentu mladih muškaraca koji su odgovorni za nasilje izvršeno vatrenim oružjem“ (*ibid.*, str. 298). Ovo predstavlja bitnu polaznu tačku za osmišljavanje strateškog odgovora jer ukazuje na neophodnost specifičnih mera.

Krajnji zaključak koji sledi iz ove studije jeste da je neophodno rešavati pitanja koja se odnose na dominantni rodni sistem kao sastavnog dela politika kontrole SALW-a. Osim toga, naglašava se da „suprotstavljanje društveno konstruisane veze između oružja, nasilja, moći i maskuliniteta predstavlja ključnu

komponentu delotvorne, dugoročne strategije prevencije“ (*ibid.*, str. 296). U tom smislu, treba uzeti u obzir i ulogu medija i obrazovanja i njihov doprinos oblikovanju hegemonijskih identiteta, kao i druge faktore koji doprinose reprodukciji dominantnih rodni režima.

U Jugoistočnoj Evropi, oružje se često dovodi u vezu sa muškošću a, kao što je već uočeno, „stepen u kojem oružje definiše rodni konstrukt maskuliniteta utiče na kontrolu SALW-a“ (SEESAC, 2006a, str. 23-24). Pored toga, uloženi su naponi da se muško nasilje sagleda u okviru koncepta hegemonijskog maskuliniteta i kritičkih studija maskuliniteta u Jugoistočnoj Evropi, odnosno društveno-političkog konteksta Balkana. (Blagojević, 2015).

OKVIR 3 SAMOUBISTVO I VATRENO ORUŽJE

Prema podacima iz detaljnih tablica mortaliteta za Evropu (WHO), koje obuhvataju 33 evropske zemlje, Crna Gora je rangirana prva, a Republika Srbija treća po visini stope samoubistava vatrenim oružjem na 100.000 stanovnika. Samoubistvo je snažno rodno određeno a „apsolutnu većinu žrtava samoubistva vatrenim oružjem čine muškarci (96%)“. U pogledu vrste oružja korišćene prilikom samoubistva vatrenim oružjem u Srbiji, dominira pištolj sa 60%, zatim puška, sačmara/veće vatreno oružje u 14% slučajeva (Duquet i Van Alstein, 2015, str. 24).

U bliskoj vezi sa stopom samoubistava među muškarcima je i obrazac ubistvo-samoubistvo u kojem „počinilac ubija jednu ili više osoba, a potom u kratkom vremenskom periodu počinu samoubistvo“ (Shaw, 2013, str.26). Dokazi potvrđuju da se to najčešće događa u kontekstu partnerskog nasilja ili nasilja u porodici, pri čemu su počinioci muškarci a žene žrtve, dok se vatreno oružje najčešće koristi u tom kontekstu (ibid., str. 26-27).

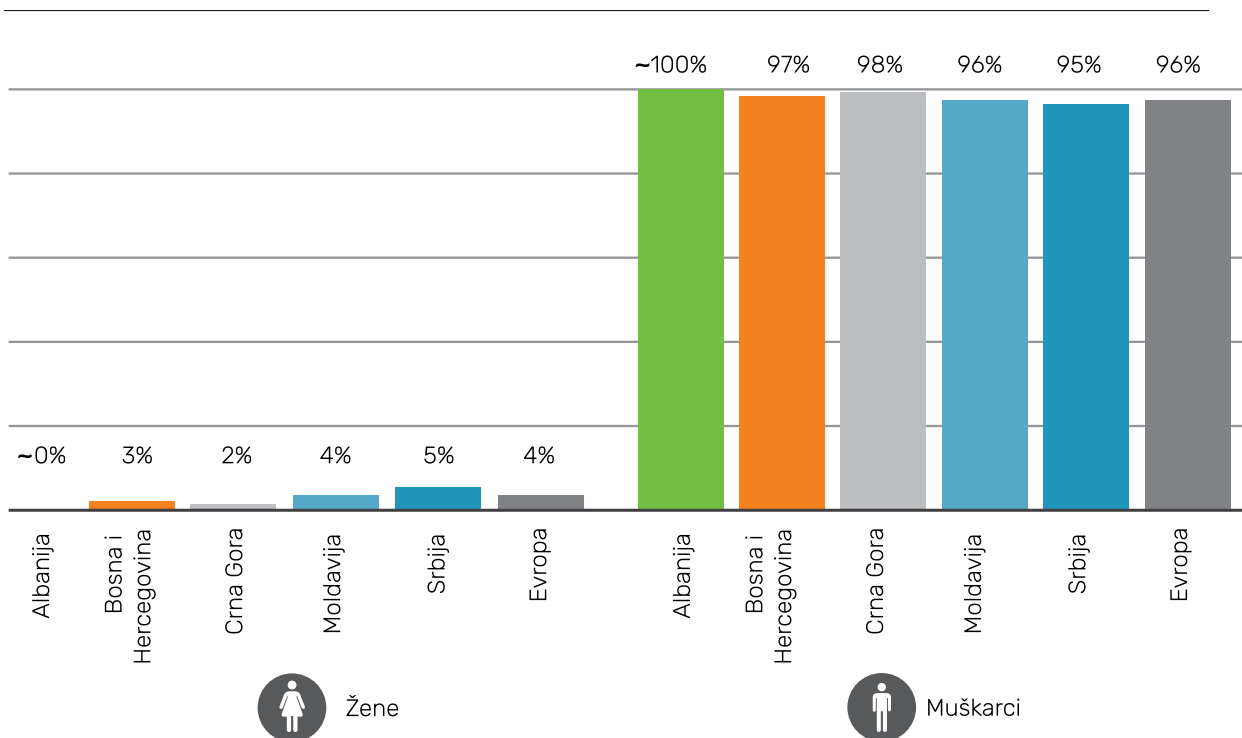
U studiji o kulturološkoj uslovljenosti pitanja SALW-a u Jugoistočnoj Evropi ističe se da je za „razumevanje značaja oružja u definisanju rodni uloga neophodno razumeti način na koji oružje definiše muško-ženske odnose i ulogu muškarca u porodici i društvu uopšte“, uključujući uloge zaštitnika i lovca, ali i „nekoga ko je u poziciji da primenjuje moć u društvu i kontrolu nad ženama“ (SEESAC, 2006a).

Odnos između kulturoloških normi i zloupotrebe vatrenog oružja je dvostruk i zato je potrebno inicirati dodatna istraživanja kako bi se pojasnili načini na koje laka dostupnost malokalibarskog oružja utiče i oblikuje potražnju za istim. U tom smislu treba naglasiti da zemlje i teritorije sa manjim brojem vlasnika oružja beleže veći procenat muškaraca koji izjavljuju da ne vole

oružje (Bugarska i Moldavija), kao i da razlike između stavova muškaraca i žena u pogledu vlasništva nad oružjem nisu tako izražene. U studiji se, dalje zaključuje da je vlasništvo nad oružjem „uglavnom fenomen koji se u najvećoj meri odnosi na muškarce u zemljama i teritorijama sa visokim brojem vlasnika oružja“ (kao što su Crna Gora i Srbija) (SEESAC, 2006, str. 25). Osim toga, postoje dokazi da na dominantno ponašanje u vezi sa vatrenim oružjem veći uticaj mogu imati javne politike ili društveno-političke okolnosti nego isključivo faktori vezani za tradiciju i kulturu, a koji se često shvataju kao samorazumljivi i teško promenljivi (Schwandner-Sievers i Cattaneo, 2005, str. 213-214).

U Jugoistočnoj Evropi, kao i drugde, muškarci predstavljaju apsolutnu većinu kada je reč o vlasništvu nad oružjem.

GRAFIKON 11: VLASNIŠTVO NAD ORUŽJEM, PREMA POLU

Izvor: Dönges i Karp, 2014 za Moldaviju, Crnu Goru i Srbiju; SEESAC baza podataka za Bosnu i Hercegovinu i Albaniju. Rodno razvrstani podaci za Kosovo nisu dostupni.

U Srbiji muškarci čine 95% vlasnika oružja, u poređenju sa samo 5% žena, dok je u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, i Moldaviji, rodni disparitet još izraženiji – muškarci čine 98%, 97% i 96%, a žene 2%, 3% i 4% vlasnica oružja, navedenim redosledom. U Albaniji, po pitanju vlasništva nad oružjem skoro isključivo dominiraju muškarci. Na osnovu dostupnih podataka za odabrane evropske zemlje, prosečni udeo muškaraca u vlasništvu nad oružjem iznosi 96%, naspram 4% žena (Dönges i Karp, 2014, str. 1).

Ovi odnosi nisu samo stabilni, već se i reprodukuju tokom vremena. Kao što se vidi na primeru Bosne i Hercegovine (tabela 5), dominantnost muškaraca kada je reč o nabavljanju vatrenog oružja je stabilna i ti odnosi se nisu značajno menjali tokom perioda od pet godina. Sličan trend prisutan je u Albaniji i Crnoj Gori, sa još manjim udelom žena vlasnica oružja.

Malobrojni dostupni podaci takođe ukazuju na to da u određenim kontekstima vatreno oružje može imati ulogu u svojevrsnim obredima inicijacije, odnosno potvrde zrelosti. Na primer, istraživanje koje je u Beogradu sproveda NVO Balkan Youth Union ukazuje na primetan rodni disparitet između dečaka i devojčica u pogledu iskustva sa vatrenim oružjem: 29% dečaka i 48% devojčica izjavilo je da nikada nisu držali vatreno oružje u rukama (SACISCG, 2005). Ovi podaci ukazuju na to da su mladi muškarci nešto više izloženi vatrenom oružju, što treba uzeti u obzir prilikom osmišljavanja strateškog odgovora. U određenim geografskim područjima, kao što su severna Albanija i Crna Gora, korišćenje vatrenog oružja shvata se kao potvrda zrelosti, ali su podaci o tome malobrojni. Napred pomenuta studija o kulturi oružja u Jugoistočnoj Evropi ističe anegdotalne dokaze i o ulozi koju malokalibarsko oružje ima u životima mladih prestupnika, naročito u pogledu moći – oni oružje smatraju sredstvom „održavanja svog statusa ljudi kojih se treba plašiti, a ne izazivati ih“ (*ibid.*, 23).

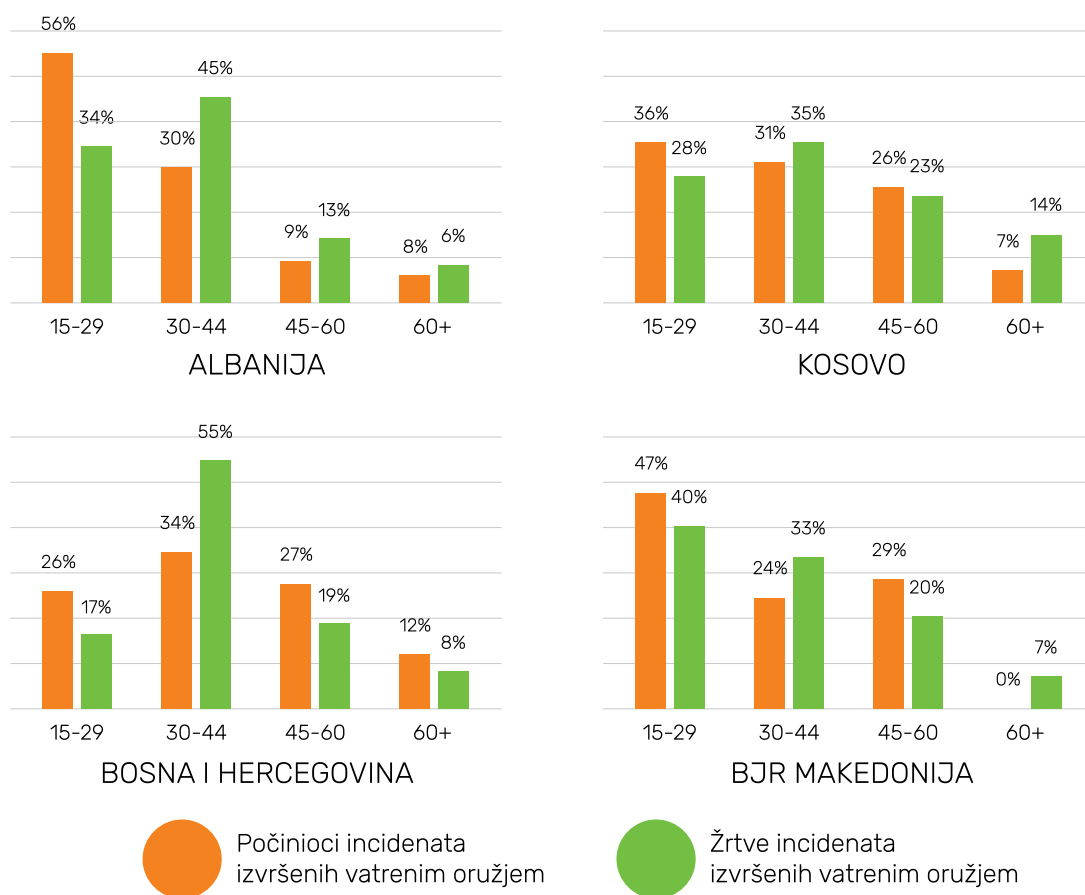
TABELA 5:
BOSNA I HERCEGOVINA: BROJ IZDATIH ODOBRENJA ZA NABAVLJANJE ORUŽJA

	2015	2014	2013	2012	2011
Žene	3%	2%	2%	2%	1%
Muškarci	97%	98%	98%	98%	98%

Izvor: SEESAC baza podataka, 2016

GRAFIKON 12:

MUŠKARCI POČINIOCI I ŽRTVE INCIDENATA IZVRŠENIH VATRENIM ORUŽJEM, PREMA STAROSNIM GRUPAMA - ALBANIJA, KOSOVO, BOSNA I HERCEGOVINA I BIVŠA JUGOSLOVENSKA REPUBLIKA MAKEDONIJA

Izvor: SEESAC baza podataka.

Podaci koje su prikupili SEESAC i komisije za malokalibarsko i lako oružje, kao i relevantne institucije u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, potvrđuju stabilnu tendenciju nesrazmerno velike zastupljenosti mladih muškaraca kako među počiniocima tako i među žrtvama. U celom regionu, osim u Bosni i Hercegovini, većinu incidenata izvršenih vatrenim oružjem počinili su muškarci starosne dobi između 15 i 29 godina – od 36% na Kosovu, do 56% u Albaniji. Kada je reč o žrtvama, u toj grupi dominiraju muškarci starosne dobi od 30 do 44 godine. Imajući u vidu statističke dokaze, evidentno je da mladi muškarci i njihova izloženost rizičnom ponašanju zahtevaju specifične strateške mere. Međutim, da bi se ovo pitanje rešavalo na delotvoran način, neophodno je sprovesti dodatna istraživanja kako bi se u potpunosti i detaljno razumeli uticaji koje na ponašanje u pogledu SALW-a imaju kulturološke norme i dominantne društvene uloge pripisane muškarcima, kao i da bi se identifikovale tačke ukrštanja sa socijalnim i ekonomskim statusom, izgledima za zaposlenje, prethodnim kriminalnim ponašanjem i institucionalnim odgovorom.

Pored toga, treba uzeti u obzir da se većinom aktivnosti u kojima se koristi vatreno oružje, poput lova, bave prevashodno muškarci, te da muškarci dominiraju u profesijama koje podrazumevaju lak pristup vatrenom oružju (policija i vojska), što može imati važne implikacije na učestalost incidenata izvršenih vatrenim oružjem, posebno u kontekstu nasilja u porodici.

Međutim, nedovoljno istražene veze između ovih fenomena i nedostatak podataka zahtevaju dalje istraživanje složene interakcije maskuliniteta i zloupotrebe oružja, kako bi se bolje razumela njihova povezanost i olakšao razvoj strateških mera. Izveštaji o politikama koje su usmerene na mlade muškarce u SAD, pokazuju da su konkretni proaktivni programi, zajedno sa bihejvioralnim programima bili delotvorni u smanjivanju nasilja izvršenog vatrenim oružjem među mladim muškarcima (Abt i Winship, 2016).

Ipak, kao što je pomenuto na početku, maskulinitet nije ni homogen ni nepromenljiv. Paralelno sa navedenim trendovima postoje alternativni i manje opresivni oblici maskuliniteta koji takođe aktivno deluju i utiču na menjanje normi u vezi sa dominantnim maskulinitetima kojima se podstiču rizična ponašanja. Na primer, treba uzeti u obzir različite muške grupe i inicijative, u bliskom partnerstvu sa inicijativama ženskih nevladinih organizacija, kao što su White Ribbon, Men Engage (Angažovani muškarci), He

for She (On za nju), Mreža muškaraca lidera generalnog sekretara UN, ili lokalno aktivni Centri E8.

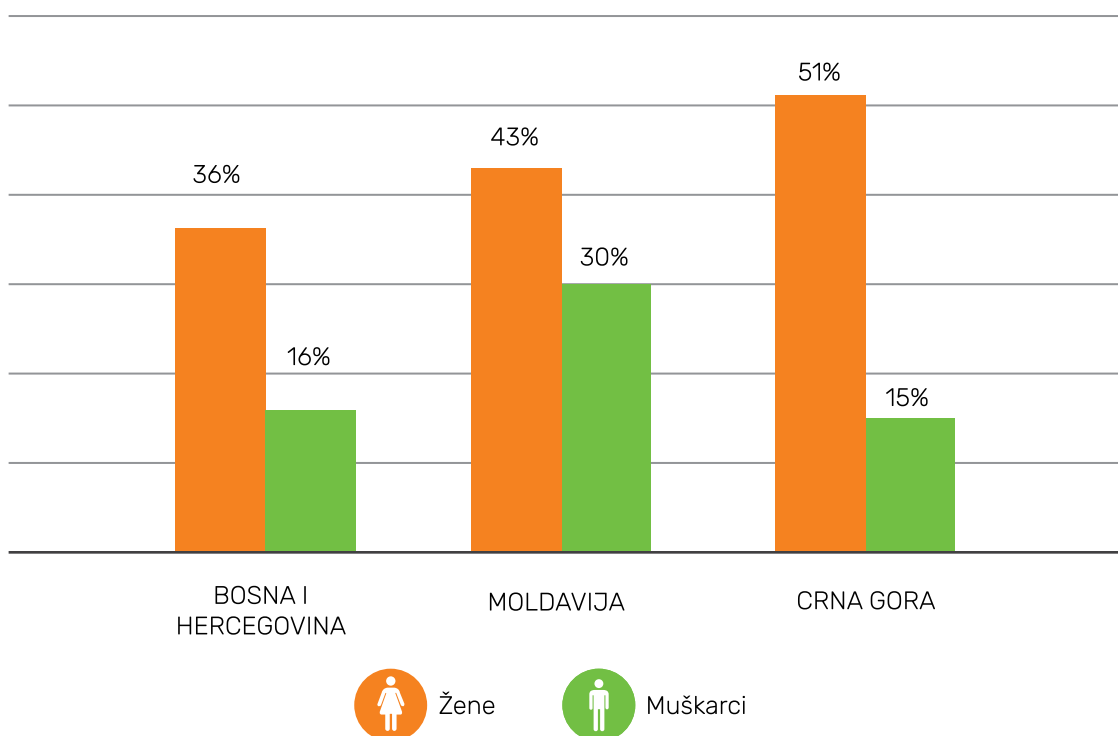
2.2.5 ROD I STAVOVI O MALOKALIBARSKOM I LAKOM ORUŽJU

Rodno određene razlike između žena i muškaraca u pogledu SALW-a mogu se pratiti i kroz stavove o malokalibarskom oružju. Raskorak u stavovima između žena i muškaraca u tom pogledu tesno je povezan sa „različitim iskustvima muškaraca i žena sa malokalibarskim oružjem, kao i sveprisutnim urođnjavanjem oružja u društvu, uključujući i diskusije o kontroli oružja“ (Cukier i Cairns, 2009, str. 36). Ispitivanja javnog mnjenja u regionu pokazuju da su razlike u stavovima o SALW-u stabilne bez obzira na konkretan kontekst. Žene uglavnom češće imaju negativnije mišljenje o SALW-u nego muškarci i, uopšteno uzev, sklonije su da se odluče za strože regulisanje oružja (*ibid.*, str. 36-38). Ipak, pored faktora roda, u zavisnosti od konteksta, treba uzeti u obzir i druge osnove koje utiču na formiranje stavova, poput kulturološkog, klasnog, geografskog i faktora. U određenim slučajevima dokumentovano je da žene mogu podržavati upotrebu vatrenog oružja, mada ti slučajevi teško da dovode u pitanje dominantne rodne obrasce (Farr, 2002; AI, IANSA, OI, 2005, str. 6).

U Jugoistočnoj Evropi žene su češće od muškaraca izjavljivale da ne bi posedovale vatreno oružje zato što ga ne vole. Na primer, 36% žena i 16% muškaraca u Bosni i Hercegovini izjasnilo se da ne vole oružje, dok su u Crnoj Gori razlike u tom smislu još očiglednije – 51% žena i 15% muškaraca (SEESAC, 2006, str. 24). U Bosni i Hercegovini, žene su češće nego muškarci smatrale da je posedovanje vatrenog oružja predstavlja pretnju po bezbednost porodice, a ne sredstvo za njenu zaštitu. Takođe, istraživanje sprovedeno u Crnoj Gori pokazalo je da iako su i žene i muškarci izrazili uverenje da u društvu ima previše vatrenog oružja, žene su češće nego muškarci vatreno oružje smatrale rizikom ili pretnjom a ne sredstvom za zaštitu porodice – 32,8% muškaraca i 43% žena smatralo je da oružje predstavlja opasnost za njihove porodice, dok je 32,6% muškaraca i samo 14,8% žena smatralo da držanje oružja u kući povećava bezbednost porodice. Pored toga, žene su u znatno manjem broju (20,2%) od muškaraca (54,3%) izjavile da bi nabavile oružje na legalan način, ukoliko bi takva mogućnost postojala.

GRAFIKON 13:

ŠTA JE GLAVNI RAZLOG ZBOG KOG VAŠE DOMAĆINSTVO NE BI IZABRALO DA POSEDUJE VATRENO ORUŽJE? – „GENERALNO, NE VOLIM ORUŽJE”

Izvor: SEESAC, 2007.

Razlike u stavovima mogu snažno uticati na kreiranje politika, i to bi trebalo na odgovarajući način sagledati pri osmišljavanju i sprovođenju mera za kontrolu SALW-a. Raspoloživi podaci potvrđuju važnost doprinosa i učešća žena u programima za prikupljanje oružja u različitim kontekstima, uključujući procese razoružavanja, demobilizacije i reintegracije (Schroeder, Farr i Schnabel, 2005). Podaci koje je prikupio SEESAC potvrđuju da su žene u Jugoistočnoj Evropi imale važnu ulogu u tim procesima. Među onima koji su predali oružje tokom kampanja prikupljanja vatrenog oružja u Bosni i Hercegovini u periodu 2011–2015, 9% su bile žene, dok je u Crnoj Gori 2015. godine procenat žena bio 12%, što je u oba slučaja znatno više od zastupljenosti žena među vlasnicima oružja.

2.2.6. ROD I POLITIČKI PROCESI

U tesnoj vezi sa prethodno navedenim jeste i veza između učešća, zastupljenosti i rezultata politika za kontrolu SALW-a. Postavljanje rodni pitanja u centar kreiranja politika kontrole SALW-a predstavlja izazov za uobičajene načine osmišljavanja politika, u kojima rodni aspekti u najvećoj meri bivaju nezapaženi, ili, ako su oni i pomenuti, obično neznatno utiču na razvoj politika. Shodno tome, pridavanje centralnog mesta rodni pitanjima dovodi u pitanje uobičajeno shvatanje ponašanja u pogledu vatrenog oružja, koje najčešće ne uzima u obzir rodne obrasce upotrebe i zloupotrebe SALW-a. Uvođenje principa

rodne ravnopravnosti zahteva promene uobičajene strukture aktera – kreatora politika – u kojoj dominiraju muškarci uspostavljanje ravnomerne zastupljenosti žena i muškaraca, te učešće ženskih organizacija i/ili praktičarki i stručnjakinja u kreiranje agendi za kontrolu SALW-a.

Kao što je već naglašeno, žene i ženske organizacije imaju bitnu ulogu u zastupanju strožih propisa kako za kontrolu SALW-a, tako i za procese razoružanja. Brojna su saznanja iz različitih okruženja, kako konfliktnih tako i nekonfliktnih, o ženama koje su se mobilisale ili zalagale za određena rešenja u cilju suzbijanja problema u vezi sa SALW-om (Farr, 2002; Cukier, 2009; AI, IANSA, OI, 2005). Aktivnosti koje su dovele do strože kontrole SALW-a u Kanadi, Australiji, Južnoafričkoj Republici i Brazilu, ukazuju na značaj uključenosti žena u razmatranje navedenih problema. U tom smislu, ilustrativan je primer zalaganja organizacija IANSA Women's Network (Ženska mreža IANSA), Women's International League for Peace i Freedom (Međunarodna ženska liga za mir i slobodu) i Amnesty International, za uključivanje teme rodno zasnovanog nasilja u Ugovor o trgovini naoružanjem (Arms Trade Treaty) – prvi međunarodni ugovor o oružju kojim se predviđa obaveza zemalja potpisnica da pri izvozu oružja izvrše procenu rizika od rodno zasnovanog nasilja.

Slično tome, ženske organizacije u Jugoistočnoj Evropi već duže vreme zastupaju strogu kontrolu SALW-a u kontekstu postkonfliktne rekonstrukcije i demilitarizacije ili se zalažu za mere koje uzimaju u obzir vezu između proliferacije SALW-a i problema nasilja u porodici. To se čini kroz brojne inicijative, poput doprinosa boljoj vidljivosti odnosa između femicida i uloge vatrenog oružja (Mreža Žene protiv nasilja, Srbija), zatim putem zalaganja za uspostavljanje koordinisanog institucionalnog odgovora na nasilje u porodici i učešća u razvoju javnih politika koje uključuju kontrolu vatrenog oružja u porodičnom kontekstu (Autonomni ženski centar), zalaganja za zakonske odredbe protiv nasilja u porodici i regulisanje oduzimanja vatrenog oružja u slučajevima kada je nasilje u porodici počinjeno (makedonske ženske nevladine organizacije), kao i članstvo u međunarodnim koalicijama protiv oružanog nasilja (Žene u crnom članice su globalne mreže protiv oružanog nasilja IANSA). Ostali naponi uključuju učešće u međunarodnim kampanjama za suzbijanje negativnih posledica vatrenog oružja putem zakonodavnih reformi (NVO Viktimološko društvo Srbije i Novinari za dečja i ženska prava i zaštitu životne sredine u Makedoniji, pridružili su se kampanji organizacije IANSA za strožu kontrolu vatrenog oružja) i aktivnosti podizanja nivoa svesti o ovom problemu (NVO Udružene žene, Banja Luka).

Iako je uloga žena u kontroli SALW-a i procesu razoružanja prepoznata u Rezoluciji Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (RSBUN) 1325 (2000) i potvrđena u nekoliko rezolucija Generalne skupštine, uključujući RSBUN 2220 (2015), i dalje postoji tendencija nedovoljnog uključivanja ženskih organizacija i žena uopšte u procese donošenja odluka i razvoj politika. Ovo se često dovodi u vezu sa tradicionalnom i još uvek prisutnom dominacijom muškaraca u institucijama koje regulišu i sprovode politike relevantne za kontrolu SALW-a. Uključivanje žena, ženskih organizacija i artikulisanje rodni perspektiva može biti otežano pretežno tehnički shvaćenom ekspertizom vezi sa SALW-om. Postojeća ekspertiza je više usredsređena na tehničke aspekte SALW-a kao oblasti u kojima i dalje prevlađuju muškarci, nego na znanja o nasilju – oblast u kojoj žene imaju dugogodišnju ekspertizu. Shodno tome, poimanje ekspertize „oblikuje način na koji se određeno pitanje sagledava“ (Cukier, 2009, str. 42).

U pogledu zastupljenosti žena i muškaraca u komisijama za malokalibarsko i lako oružje, očigledna je nedovoljna zastupljenost žena. Žene čine od 14 do 29 % članica komisija za malokalibarsko i lako oružje, a na čelu svih pet komisija u Jugoistočnoj Evropi su muškarci.

Pored toga, u slučaju međunarodnih sporazuma žene se često posmatraju kao ranjiva grupa (najčešće zajedno sa starijim osobama i decom), a „automatsko definisanje žena pre svega kao ranjivih žrtava i nedužnih civila, utiče na dodatnu izloženost muškaraca nasilju i uskraćuje ženama mogućnost delovanja“ (Acheson, 2015, str. 9). Izazovi za potpuno učešće žena povezani su i sa opštim karakteristikama političkih procesa koje obično karakteriše maskulinizirana institucionalna kultura (Connell). Iako žene i muškarci nemaju nužno različita mišljenja, stavove i ideje, žene se, kako bi bile ozbiljno shvaćene, češće izložene pritisku da se prilagode dominantnoj perspektivi – poduprtoj pojmovima nasilnog maskuliniteta (Acheson, 2015, str. 10).

Kako bi se obezbedili preduslovi za integrisanje principa rodne ravnopravnosti, važno je pratiti i dalje istraživati kako se maskulinitet institucionalizuje i kako utiče na kreiranje i sprovođenje politika kontrole SALW-a. Pritom, ne treba zanemarivati „nevidljive“ uticaje maskuliniteta na poimanje diskusija i istraživanja u oblasti javnih politika (Cukier i Cairns, 2009). Jedan od načina da se osigura prisustvo rodni pitanja u diskusijama u okviru javnih politika jeste učešće ženskih organizacija, institucija za rodnu ravnopravnost, te praktičara/ki i stručnjaka/inja za rodna pitanja.

3 STRATEŠKI ODGOVOR – PREGLED DOKUMENATA

U okviru Studije sprovedena je analiza normativnih i strateških dokumenata kojima se reguliše pitanja u vezi sa SALW-om kako bi se procenilo da li je, i u kom stepenu, rodna perspektiva integrisana u politike kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi. Taj pristup podrazumevao je analizu:

- Zakona o oružju,
- Strategija i akcionih planova za kontrolu SALW-a.

Pored toga, u cilju procene zastupljenosti pitanja u vezi sa SALW-om, analizirani su i:

- Zakoni o rodnoj ravnopravnosti,
- Zakoni o merama protiv nasilja u porodici,
- Strategije i akcioni planovi za rodnu ravnopravnost,
- Strategije i akcioni planovi za borbu protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici.

Detaljna lista analiziranih dokumenata data je u prilogu 1.

Ovo poglavlje strukturisano je na sledeći način:

- Analiza strategija za kontrolu SALW-a, s namerom da se utvrdi da li i u kojoj meri politike u ovoj oblasti sadrže mere za identifikovana najznačajnija rodna pitanja.
- Analiza zakonodavnog okvira usredsređena je na zakone o vatrenom oružju, regulisanje civilnog posedovanja vatrenog oružja i nasilja u porodici. Kada je bilo neophodno, razmatrani su i drugi relevantni zakoni i procedure.
- Analiza relevantnih odredbi sadržanih u zakonodavstvu i strategijama rodne ravnopravnosti koji mogu imati ulogu u naporima za kontrolu SALW-a.

3.1 STRATEGIJE KONTROLE SALW-A I NAJZNAČAJNIJA RODNA PITANJA

Većina vlada u Jugoistočnoj Evropi nedavno je razvila i usvojila strategije kontrole SALW-a i prateće akcione planove radi rešavanja različitih izazova u pogledu SALW-a i ispunjavanja

preuzetih međunarodnih obaveza. Pored toga, uspostavljeni su institucionalni mehanizmi za koordinaciju i primenu planiranih mera, poput komisija, saveta ili odbora za malokalibarsko i lako oružje, a imenovane su i odgovorne kontakt osobe. U vreme objavljivanja ovog Izveštaja, strategije i akcioni planovi za kontrolu SALW-a bili su na snazi u Bosni i Hercegovini (revidirani 2016. godine za period 2016–2020), Crnoj Gori (2013–2018), Kosovu (2013–2016), i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (usvojeni 2005. godine). Strategija

u Republici Srbiji primenjivala se u periodu 2010–2015, a trenutno je u fazi evaluacije, dok u Albaniji i Moldaviji strateški i institucionalni okvir još uvek nisu uspostavljeni. Zbog sličnih izazova u pogledu kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi, strategije i prateći akcioni planovi poseduju zajedničke karakteristike, ali i značajne specifičnosti u pogledu obuhvata i aktivnosti predviđenih u akcionim planovima.

Kada je reč o rodnoj ravnopravnosti, uprkos inicijalnim naporima da se uzmu u obzir veze između roda i SALW-a, dominantne tendencije u integrisanju rodne perspektive ukazuju na opšti način na koji se pristupa pitanjima roda (Bastick i Valasek, 2014, str. 54).

Metodološki pristup u analizama strategija kontrole SALW-a i pratećim akcionim planovima podrazumevao je:

- Mapiranje zvanične opredeljenosti u pogledu unapređivanja rodne ravnopravnosti i integrisanja principa rodne ravnopravnosti;
- Mapiranje korišćenja rodno razvrstanih podataka i zapažanja u vezi sa rodom ili primene rodne analize u analizi stanja,
- Analiza načina na koji opšti, a naročito specifični ciljevi strategije za kontrolu SALW-a odgovaraju na pet glavnih rodni pitanja, identifikovanih u poglavlju 2. U kontekstu ove analize, smatra se da je cilj rodno odgovoran ako ukoliko eksplicitno uzima u obzir barem jedno rodno pitanje,
- Analiza akcionih planova kako bi se utvrdilo da li su mapirane obaveze pretočene u mere i aktivnosti i budžetska izdvajanja za rešavanje identifikovanih rodni pitanja,
- Analiza matrice za monitoring i evaluaciju kako bi se utvrdilo da li se putem njih obezbeđuje mogućnost za praćenje efekata strateških okvira na žene i muškarce.

U zavisnosti od stepena u kom politike kontrole SALW-a u regionu odgovaraju na ta pitanja, predložena je sledeća klasifikacija:

- **Rodno odgovoran strateški okvir** sadrži: zvaničnu opredeljenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti i integrisanje načela rodne ravnopravnosti, rodno razvrstane podatke i zapažanja u analizi stanja o najmanje tri glavna rodna pitanja. Pored toga, rodna perspektiva problema identifikovana je u okviru najmanje jedne trećine specifičnih ciljeva i aktivnosti, dok su unutar matrice za monitoring i evaluaciju izrađeni rodno razvrstani indikatori. U ovoj grupi, rod je prisutan u celokupnom strateškom ciklusu, od osmišljavanja i planiranja do evaluacije.

- **Delimično integrisan princip rodne ravnopravnosti** sadrži: pojedine od prethodno navedenih elemenata, ali bez doslednog i holističkog pristupa integrisanju načela rodne ravnopravnosti, i manje od jedne trećine specifičnih ciljeva i aktivnosti uzimaju u obzir navedena rodna pitanja,
- **Integrisanje principa rodne ravnopravnosti nije započeto:** nijedan od elemenata nije prisutan i nema sistematskih napora za integrisanje rodni pitanja u kontrolu SALW-a. Značaj roda za kontrolu SALW-a nije prepoznat i, shodno tome, nisu postavljeni specifični ciljevi, niti su predviđene aktivnosti u akcionom planu.

Sve veze sa glavnim strateškim pitanjima o kojima je bilo reči u poglavlju 2, predstavljene su u tabeli 6, kako bi se sagledalo u kojoj meri su planirane aktivnosti u skladu sa obimom problema. Navodi u ovom odeljku organizovani su tako da prate napred prikazani metodološki pristup.

3.1.1. OPREDELJENOST ZA UNAPREĐIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Kada je reč o izražavanju opredeljenosti za unapređivanju rodne ravnopravnosti, napomene u vezi sa ženama i muškarcima i rodnom ravnopravnošću formalno su artikulirane u *Strategiji za kontrolu SALW-a u Bosni i Hercegovini 2013–2016*, i u *Strategiji za kontrolu SALW-a u Bosni i Hercegovini 2016–2020* (u daljem tekstu: SALW Strategija BiH), kao i u *Strategiji i Akcionom planu za kontrolu i sakupljanje SALW-a Kosova 2013–2016* (u daljem tekstu SALW Strategija Kosova).

U SALW Strategiji BiH 2013–2016, u odeljku „Načela korišćena za razvoj Strategije“ navodi se da „ovaj strateški dokument ukazuje na važnost jednakog pristupa muškarcima i ženama u procesu sprovođenja relevantnih kontrolnih mehanizama“ zajedno sa davanjem prioriteta podršci žrtvama SALW-a i zaštiti životne sredine (str. 9).

U SALW Strategiji Kosova dve relevantne napomene nalaze se u odeljku „Opšti principi“ gde se navodi da će se ciljevi formulisani u Strategiji rukovoditi nizom principa, između ostalog, ustavnim načelom zaštite ljudskih prava, kojim se „garantuju prava svih građana Kosova, a posebno žena i dece, bez obzira na etničko poreklo, rod, starosno doba i religiju“ (str. 10). Druga napomena nalazi se u odeljku „Vizija i misija“ i odnosi se na promovisanje „učešća grupa civilnog društva (sa posebnim fokusom na uključivanje žena i ranjivih grupa) u razvoju i realizaciji politike kontrole SALW-a, prevencije nasilja i strategijama za razoružanje“ (str. 8).

U ostalim dokumentima koji su bili analizirani – strategije za kontrolu SALW-a Crne Gore, Republike Srbije i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije – nema spominjanja ili eksplicitnog izražavanja opredeljenosti u pogledu integrisanja principa rodne ravnopravnosti u aktivnosti kontrole SALW-a. Istovremeno, nema naznaka o postojanju na drugi način definisanih obaveza integrisanja rodne perspektive u okviru mera na izazove u pogledu SALW-a.

3.1.2. RODNO RAZVRSTANI PODACI I RODNA ZAPAŽANJA

U analizama stanja koje su predstavljene u važećim strategijama kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi, ne postoje indicije da su rodno razvrstani podaci korišćeni pri razmatranju izazova u pogledu SALW-a. Analize strategija za kontrolu SALW-a ukazuju da one počivaju na relativno malom broju podataka, koji se prvenstveno odnose na broj vatrenog oružja u civilnom ili državnom posedu, procene o SALW-u u nelegalnom posedu i broj oduzetog ili uništenog vatrenog oružja. Broj incidenata izvršenih vatrenim oružjem rede se pominje.

U analiziranim dokumentima, nema podataka koji prikazuju efekte koje proliferacija i nasilje izvršeno vatrenim oružjem ima na pojedince. U tom smislu, nijedna strategija za kontrolu SALW-a ne sadrži podatke o žrtvama nasilja izvršenog vatrenim oružjem, počiniocima incidenata izvršenih vatrenim oružjem niti vrste, ishode i karakteristike incidenata izvršenih vatrenim oružjem. To bi se delimično moglo razumeti u kontekstu ograničenja koja su trenutno prisutna u načinu razvoja strategija za kontrolu SALW-a, pri čemu analiza stanja radije služi kao uvod u dokument koji sadrži kratak opis problema proliferacije SALW-a u datom kontekstu, a ne kao analiza zasnovana na činjenicama. U tom pogledu nije izvesno u kojoj meri su sveobuhvatnije analize prethodile razvoju strateških dokumenata.

Istovremeno, nije obezbeđen prostor za detaljnije definisanje problema, koji su uglavnom uopšteno definisani, posebno u pogledu povezanosti proliferacije SALW-a i bezbednosti građana i građanki. Shodno tome, ovakav pristup ne pogoduje artikulisanju rodnihi aspekata proliferacije SALW-a. Ni u jednom dokumentu nisu obezbeđeni rodno razvrstani podaci, bilo da je reč o žrtvama, počiniocima ili vlasnicima vatrenog oružja; nisu pruženi podaci o razlikama u stavovima o SALW-u između žena i muškaraca, kao ni podaci o nasilju u porodici.

Usled nedovoljnog korišćenja rodno razvrstanihi podataka ograničene su mogućnosti za integrisanje rodne analize u analizu stanja, identifikovanje uticaja konkretnih pitanja na žene i muškarce, i povezivanje tih nalaza sa definicijama problema.

Jedina dokumentovana zapažanja u analizi stanja nalaze se u strategijama Bosne i Hercegovine, i Kosova i odnose se na nasilje u porodici U Strategiji za kontrolu SALW-a u Bosni i Hercegovini 2016–2020, u Opštem delu ističe se da „prisustvo nelegalnog oružja pogoduje nasilju u porodici“ (str. 2), dok je u Strategiji Kosova zapaženo da je „verovatnije da će oružje biti iskorišćeno za zastrašivanje ili fizičko povređivanje članova porodice nego protiv spoljne opasnosti“ (str. 6). Osim ovih zapažanja, nema drugih naznaka o postojanju veze između roda i potražnje za malokalibarskim oružjem, kulture oružja i maskuliniteta.

U strategijama Crne Gore, Republike Srbije i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, značaj rodnihi pitanja nije prepoznat.

3.1.3. UTVRĐIVANJE AGENDE – ROD U OKVIRU OPŠTIH I SPECIFIČNIH CILJEVA

Analizirana dokumentima obuhvataju niz različitih međusobno povezanihi aktivnosti za rešavanje složenih izazova uzrokovanihi proliferacijom SALW-a. Oni se prevashodno odnose na uspostavljanje delotvorne kontrole SALW-a putem unapređenja zakonodavnih i tehničkih uslova za sprečavanje zloupotrebe SALW-a, smanjenja nelegalnog SALW-a i napora usmerenih na podizanje svesti o problemu, u cilju unapređenja opšte bezbednosti građana i društva. Primera radi, u Strategiji za kontrolu SALW-a u Srbiji opšti cilj je „uspostavljanje jedinstvenog nacionalnog sistema efikasne kontrole SALW-a, kojim će se smanjiti količina oružja u nelegalnom posedu, broj zloupotreba oružja u legalnom posedu i **povećati opšta bezbednost građana** i društva u celini.“ U Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Strategijom se teži da se „osigura bezbednija životna sredina i kontrola malokalibarskog i lakog oružja u društvu kako bi se obezbedili uslovi za **unapređenje opšte bezbednosti**“. U Strategiji Kosova „vizija je da Kosovo postane **bezbedna sredina** u kojoj je svo malokalibarsko i lako oružje pod kontrolom“. U Strategiji BiH vizija je „sigurno okruženje za sve njezine građane, uređen sustav kontrole malog oružja i lakog naoružanja skladno međunarodnim standardima i obavezama, doprinoseći regionalnoj i globalnoj stabilnosti“, dok je u Crnoj Gori opšti cilj „ukupna izgradnja efikasnog sistema kontrole malokalibarskog i lakog oružja i municije u svim njegovim segmentima“.

Opšti ciljevi definisani u strateškim okvirima kontrole SALW-a u regionu, daju prioritet složenim zadacima uspostavljanja zakonodavnih, strateških i tehničkih preduslova za delotvoran sistem kontrole SALW-a i povećanju bezbednosti građana. U tom pogledu, oni su relevantni za bezbednosne potrebe kako žena tako i muškaraca, iako ne postoji eksplicitna opredeljenost da se uzmu u obzir postojeće razlike. Isto se odnosi i na specifične ciljeve. Iako su mnogi specifični ciljevi

direktno relevantni za ključne rodne izazove, rodni aspekti nisu izričito pomenuti, a pored toga ni u jednoj strategiji ne postoje specifični ciljevi koji se neposredno odnose na rod.

Međutim, čak i u strategijama koje pokušavaju da integrišu rodnu perspektivu, preovlađujući pristup je često nedosledan. Na primer, određeni specifični cilj nije definisan na rodno odgovoran način, ali su u akcionom planu predviđene rodno relevantne aktivnosti, ili obrnuto (rod se pojavljuje u specifičnim ciljevima ali ne i u akcionom planu). Kako bi se u potpunosti prikazalo prisustvo rodni pitanja obrađenih u strateškom dokumentu, preduzeto je dodatno mapiranje, kao što je predstavljeno u tabeli 6. Mapiranje pokazuje, na primer, da se određena rodna pitanja, iako nisu sadržana u samoj formulaciji specifičnog cilja, mogu naći u objašnjenju tog cilja, ili da je informacija o odgovoru na rodna pitanja data u opisu aktivnosti.

Kao što se može videti u tabeli 6, veze između roda i SALW-a definisane su samo u strategijama za kontrolu SALW-a u Bosni i Hercegovini. U Bosni i Hercegovini, rodno relevantne

napomene, tj. nasilje u porodici, i različit uticaj oružja na žene i muškarce zajedno su definisani u okviru specifičnog cilja 4 – Međunarodna i regionalna saradnja i saradnja sa organizacijama civilnog društva. U slučaju Strategije za kontrolu SALW-a na Kosovu, opredeljenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti nije pretočena u opštim i specifičnim ciljevima, niti su za njih osmišljene konkretne aktivnosti.

Specifični ciljevi ostalih analiziranih strategija za kontrolu SALW-a (Crna Gora, Srbija i Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija) ne sadrže rodno relevantna zapažanja niti su uzeta u obzir glavna rodna određena strateška pitanja.

3.1.4. AKCIONI PLANOVİ: OD POSVEĆENOSTI KA AKTIVNOSTIMA

U okviru sprovedene analize, u akcionim planovima mapirane su aktivnosti koje eksplicitno sadrže upućivanje na rod i odnose se na glavna rodna strateška pitanja. Tabela koja sledi prikazuje informacije o mestu aktivnosti u odnosu na specifične ciljeve.

TABELA 6:
RODNA PITANJA U SPECIFIČNIM CILJEVIMA STRATEGIJA I AKCIONIH PLANOVA KONTROLE SALW-A

Bosna i Hercegovina (2013-2016)	Specifični cilj: Upravljanje SALW-om u posedu nadležnih agencija i institucija BiH
	Aktivnost: Izraditi studiju o teretu koji SALW predstavlja za Bosnu i Hercegovinu i njegov uticaj na civilno stanovništvo i razvoj.
	Rodni aspekt: U procesu istraživanja biće uzet u obzir različit uticaj koji oružje ima na muškarce i žene.
	Aktivnost: Program obuke i sertifikovanje osoblja za upravljanje zalihama municijom i eksplozivnim napravama.
	Rodni aspekt: Biće učinjen pokušaj da se u obuku uključi što je više moguće žena – osoblja Ministarstva odbrane BiH, kako bi se doprinelo ravnomernom uključivanju žena i muškaraca u proces obuke.
Bosna i Hercegovina 2016-2020	Specifični cilj: Međunarodna i regionalna saradnja i saradnja sa organizacijama civilnog društva.
	U okviru ovog specifičnog cilja navedeno je da će <i>poseban značaj biti dat uticaju korišćenja oružja u slučajevima nasilja u porodici, te različitom uticaju koji oružje ima na muškarce i žene.</i>
	Aktivnost: Mapiranje i identifikovanje žrtava SALW-a u odabranim opštinama.
	Rodni aspekt: Tokom razvoja metodologije, različite potrebe žena i muškaraca žrtava biće uzete u obzir, a biće osiguran i ravnopravan pristup i tretman žena i muškaraca.
	Specifični cilj: Smanjenje nelegalnog SALW-a.
	Aktivnost: Uspostaviti koordinirano prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici u kojima je korišćeno vatreno oružje ili je došlo do pretnje vatrenim oružjem (u svim relevantnim institucijama/pravosudnim organima i bezbednosnim institucijama).

Mere u kojima je opšta opredeljenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti pretočena u konkretne aktivnosti prisutne su samo u akcionim planovima Bosne i Hercegovine. Iako značajne, rodno odgovorne aktivnosti predstavljaju samo mali deo akcionih planova – u Strategiji BiH za period 2013–2016, udeo rodno odgovornih aktivnosti u Akcionom planu je 9%, dok je u revidiranoj Strategiji predviđena samo jedna takva aktivnost. Ukoliko bi bile primenjene, te malobrojne aktivnosti mogle bi se razumeti u kontekstu pilotiranja novog pristupa u uslovima ograničenog prethodnog iskustva i nedostatka primera dobrih praksi.

U ostalim akcionim planovima nisu definisane konkretne aktivnosti vezane za rodna pitanja, niti je izražena opredeljenost da se rodna pitanja uzmu u obzir tokom realizacije aktivnosti. Zato se, bez daljeg istraživanja samog

spvođenja aktivnosti, ne može reći da li su i u kojoj meri uzeta u obzir neka od glavnih rodni pitanja.

3.1.5 KOJA RODNA PITANJA SU UZETA U OBZIR?

U tabeli 7 učinjen je pokušaj da se mapiraju strateški odgovori na glavna pitanja: rodno diferencirani efekti, nasilje u porodici, rod i potražnja za vatrenim oružjem, razlike u stavovima i ravnomerno učešće muškaraca i žena. Kao što se može uočiti, uprkos značaju tih pitanja, odgovori na izazove u tom polju veoma su ograničeni, a navedenim inicijativama uzet je u obzir samo ograničen broj strateških pitanja, dok većina nije sagledana, što onemogućava da se na adekvatan način odgovori na kompleksnost problema.

TABELA 7:
MERE KOJE SE ODOSE NA GLAVNA RODNA PITANJA U STRATEGIJAMA KONTROLE SALW-A

Glavna rodna pitanja					
	Rodno diferencirani efekti	Nasilje u porodici	Rod i potražnja, maskulinitet	Razlike u stavovima	Ravnomerno učešće
Bosna i Hercegovina 2013-2016	AKTIVNOST: AKTIVNOST: Mapiranje i identifikacija žrtava SALW-a u odabranim opštinama Prilikom razvoja metodologije, različite potrebe žena i muškaraca žrtava biće uzete u obzir, i biće osiguran ravnopravan tretman muškaraca i žena.	Poseban naglasak će biti stavljen na upotrebu oružja u slučajevima nasilja u porodici.			AKTIVNOST: Program obuke i sertifikovanje osoblja za upravljanje zalihama municijom i eksplozivnim napravama Biće učinjen pokušaj da se u obuku uključi što je više moguće žena – osoblja Ministarstva odbrane BiH, kako bi se doprinelo ravnomernom uključivanju žena i muškaraca u proces obuke.

Main Policy Concerns					
	Rodno diferencirani efekti	Nasilje u porodici	Rod i potražnja, maskulinitet	Razlike u stavovima	Ravnomerno učešće
Bosna i Hercegovina 2016-2020		Prisustvo vatrenog oružja u nelegalnom posedu doprinosi nasilju u porodici.			
Kosovo (2013-2016)					
Crna Gora (2013-2018)					
Srbija (2010 -2015)					
Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (2005)					

3.1.6 PRAĆENJE PROMENA – MONITORING I EVALUACIJA

S obzirom na to da rod nije artikulisan u okviru aktivnosti, on nije prisutan ni u monitoringu ni u evaluaciji. U svim akcionim planovima indikatori su postavljeni samo na nivo aktivnosti, a definisani su kao indikatori rezultata. U tom pogledu, osim pružanja informacije o tome da li je aktivnost realizovana, nije

moguće pratiti uticaj na bezbednosne potrebe žena i muškaraca. Nijedan od analiziranih akcionih planova ne sadrži rodno odgovorne indikatore razvijene tako da obuhvate uticaj politika kontrole SALW-a na žene i muškarce, odnose među njima u ovoj oblasti, koristi koje žene i muškarci imaju od sprovođenja strategije kontrole SALW-a, kao ni indikatore kojima se prate promene u statusu žena i muškaraca (Moser, 2007). Samo na Kosovu postoji lista indikatora osmišljena za evaluaciju Strategije, ali nijedan od njih nije rodno-razvrstan.

OKVIR 4 INICIJATIVE U NASTAJANJU

Uprkos trendu koji preovlađuje u strategijama kontrole SALW-a, a to je da rod ostaje uglavnom nezapažen, čini se da svest o potrebi integrisanja rodne perspektive u strateški odgovor na izazove SALW-a raste. Sporadični ali pionirski naponi da se rodna perspektiva integriše u mere i aktivnosti već se preduzimaju, uglavnom u Bosni i Hercegovini i u manjoj meri na Kosovu.

Strategija za kontrolu SALW-a u Bosni i Hercegovini 2013–2016, pruža dokaze o naporima za integrisanje rodne perspektive, iako su oni ograničeni i parcijalni. Kada je reč o opredeljenosti za unapređenje rodne ravnopravnosti, „strateški dokument ukazuje na pitanje pružanja podrške i pomoći žrtvama SALW-a, te važnosti ravnopravnog pristupa muškarcima i ženama u procesu realizacije relevantnih mehanizama kontrole“.

Takođe, u okviru specifičnog cilja koji se odnosi na saradnju sa nevladinim organizacijama i međunarodnu i regionalnu saradnju navodi se da „posebnu pažnju treba posvetiti upotrebi oružja u slučajevima nasilja u porodici, i različitom uticaju koje oružje ima na muškarce i žene“ (str. 16). U tom smislu, planirane su sledeće aktivnosti:

1. Izrada studije o teretu koji SALW predstavlja za Bosnu i Hercegovinu, prilikom čega će se uzeti u obzir različite posledice koje oružje ima na muškarce i žene.
2. Tokom razvoja metodologije za mapiranje i identifikaciju žrtava SALW-a, biće uzete u obzir različite potrebe žena i muškaraca žrtava, i biće osiguran ravnopravan tretman muškaraca i žena.
3. Tokom obuke za upravljanje municijom i eksplozivnim napravama, prioritet će biti ravnomerno uključivanje ženskog i muškog osoblja.

Revidirana Strategija iz 2016. godine, u okviru specifičnog cilja u vezi sa smanjenjem nelegalnog

SALW-a i podciljem koji se odnosi na monitoring statističkih podataka o SALW-u i municiji, planirano je uspostavljanje međusektorskog koordiniranog prikupljanja i evidentiranja podataka o slučajevima nasilja u porodici počinjenih vatrenim oružjem.

U misiji Strategije za kontrolu i sakupljanje SALW-a na Kosovu, navodi se da je jedan od ciljeva Strategije promovisanje učešća žena (civilnog društva i drugih grupa) u razvoju i sprovođenju politika kontrole SALW-a, prevencije nasilja i strategija za razoružanje. Ipak, ova opšta odredba skoro da nema implikacija na konkretne aktivnosti i mere planirane dokumentom.

MAPIRANJE FAKTORA KOJI POGODUJU INTEGRISANJU RODNE PERSPEKTIVE U OKVIRE KONTROLE SALW-A

U Bosni i Hercegovini, formalne procedure za razvoj javnih politika predviđaju konsultacije sa drugim nadležnim državnim organima. Shodno tome, Agencija za ravnopravnost polova bila je uključena u pripremne radionice za razvoj Strategije, kao i u reviziju Strategije kontrole SALW-a. Tokom ovog procesa, Agencija je ukazala na nekoliko relevantnih pitanja i dala predloge za integrisanje rodne perspektive u nacrt dokumenta koji su kasnije i usvojeni. Takođe, uključivanje rodno osetljivih predloga omogućeno je jer je predsednik Koordinacionog odbora za kontrolu SALW-a uzeo u obzir obavezu integrisanja načela rodne ravnopravnosti predviđene u Akcionom planu za rodnu ravnopravnost, i obavezu državnih organa da doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti. Proaktivni pristup Agencije za ravnopravnost polova tokom procesa bio je od velikog značaja. Na kraju, ali ne i najmanje važno je to što se u samom dokumentu Strategije navodi da je „važnost ravnopravnog pristupa muškarcima i ženama prilikom realizacije relevantnih mehanizama kontrole“ jedan od principa korišćenih za razvoj Strategije.

3.1.7 IZAZOVI ZA RODNO ODGOVORNO KREIRANJE POLITIKA ZASNOVANIH NA ČINJENICAMA

Uprkos početnim koracima koji su preduzeti za integrisanje rodne perspektive u okvire kontrole SALW-a, preovlađujući trendovi ukazuju na to da se prilikom kreiranja politika kontrole SALW-a, uopšteno uzev, rodним pitanjima ne pridaje prioritet. Klasifikacija na početku ovog poglavlja ukazuje na to da je jedino u SALW strategiji u BiH (2013-2016) delimično integrisan princip rodne ravnopravnosti, koji je dodatno limitiran u revidiranom dokumentu (2016 – 2020). U slučaju SALW Strategije na Kosovu, vidljive su određene rodno relevantne odredbe, ali nisu pretočene u aktivnosti. U strategijama Crne Gore, Republike Srbije i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije nije započet rad na integrisanju rodne ravnopravnosti.

Nepridavanje dovoljnog značaja rodnoj ravnopravnosti ima nekoliko vidova:

1. Eksplicitno **opredeljenost za integrisanje principa rodne ravnopravnosti** kao sveobuhvatne strategije za unapređivanje rodne ravnopravnosti je **retko izražena**. Čak i kada su rodna pitanja naznačena, kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini i na Kosovu, integrisanje principa rodne ravnopravnosti nije shvaćeno kao sistemski proces pomoću kog potrebe žena i muškaraca postaju sastavni deo osmišljavanja, sprovođenja, monitoringa i evaluacije javnih politika i programa“ (ECOSOC, 1997). Rod nije pozicioniran kao sveprožimajući princip koje utiče na izloženost muškaraca i žena rizicima u vezi sa SALW-om i oblikuje ponašanja, prakse i politike u pogledu SALW-a. Iako formalno obavezivanje na integrisanje principa rodne ravnopravnosti nije jedini preduslov za postojanje rodno odgovornih politika kontrole SALW-a, očigledno je da kada postoji zvanična opredeljenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti, ona, iako delimično, utiče na ciljeve i aktivnosti tih politika.
2. **Rodno razvrstani podaci nisu dati** ni u jednom od strateških dokumenata. Odsustvo rodno razvrstanih podataka višestruko utiče na mogućnosti integrisanja roda u strateške odgovore javnih politika. Usled toga, različiti uticaji SALW-a učinjeni su nevidljivim, dok su rodna pitanja o kojima je bilo reči u prethodnom odeljku uglavnom ili u potpunosti zanemarena.
3. **Nije primenjena rodna analiza** izazova u pogledu SALW-a. Zbog toga, uloga koju rod ima u oblikovanju ponašanja i praksi u pogledu zloupotrebe vatrenog

oružja, kao i konkretni rodno zasnovani rizici nisu uzeti u obzir kao relevantni za kontrolu SALW-a, što umanjuje značaj ovih pitanja u javnim politikama. S obzirom na to da se rodni obrasci ne razmatraju i ne preispituju prilikom formulisanja strateških odgovora, posledice nedostatka rodno razvrstanih podataka i rodne analize mogle bi dovesti do daljeg „normalizovanja“ i reprodukovanja postojećih trendova. Pored toga, međusobni uticaj roda i SALW-a ostaju neprepoznati, dok potreba da se rodna pitanja sagledaju kao način povećavanja opšte efikasnosti napora kontrole SALW-a nije uzeta u obzir.

4. S obzirom na to da je kategorija roda odsutna ili zanemarena u analizama stanja, ona ima mali ili nikakav uticaj na način **definisania opštih i specifičnih ciljeva**. U tom procesu, rodna pitanja o kojima je bilo reči u prethodnom odeljku ostaju nezapažena, te nisu ni obrađena u strateškim odgovorima na proliferaciju SALW-a u Jugoistočnoj Evropi. Takvim pristupom učvršćuje se shvatanje da svi građani i građanke imaju iste bezbednosne potrebe i propušta se prilika da se razlike među njima prepoznaju. U osnovi toga nalazi se pretpostavka da se sve bezbednosne potrebe mogu zadovoljiti istim skupom mera, na jedinstven, rodno neutralan način, čime se potom opravdava odsustvo rodniх pitanja u opštim i specifičnim ciljevima. Praktični načini na koje rod oblikuje potražnju za vatrenim oružjem, različiti uticaj koji vatreno oružje ima na žene i muškarce, i specifični oblici nasilja izvršenog vatrenim oružjem kojim su izloženi, retko su tema strateških dokumentima. Umesto sistemskog pristupa rodno uslovljenim izazovima, postoje samo anegdotalni dokazi o pokušajima bavljenja ovim pitanjima. Shodno tome, u akcionim planovima nalaze se samo sporadični pokušaji da se rodna pitanja u pogledu SALW-a rešavaju u praksi, a u tom smislu nisu predviđeni ni rodno razvrstani indikatori ni adekvatni instrumenti za monitoring i evaluaciju. S tim u vezi, „iskustvo pokazuje da se posvećenost rodnoj ravnopravnosti retko sprovodi ukoliko nije merljiva indikatorima, ako nije predmet monitoringa, i ako za njeno ispunjavanje niko konkretno nije odgovoran. Pored toga, u kontekstu akcionih planova za kontrolu malokalibarskog oružja, problem može predstavljati i činjenica da je malo verovatno da će neko od zvaničnika odgovornih za monitoring i realizaciju biti stručan za rodna pitanja ili obučan za korišćenju indikatora na rodno odgovoran način“ (Bastick i Valasek, 2014, str. 54).
5. Imajući u vidu to da budžeti za sprovođenje akcionih planova nisu definisani u dostupnim dokumentima, bez dalje analize nije moguće doneti bilo kakav pouzdan

zaključak o tome da li su inicijalni naponi u vezi sa rodnim pitanjima praćeni i adekvatnim finansiranjem za njihovu realizaciju. Takođe, nema dokaza o primeni bilo kog drugog oblika rodno odgovornog budžetiranja.

6. Konačno, postoji tendencija da se **rad na rodnoj ravnopravnosti svede isključivo na saradnju i učešće organizacija civilnog društva**. Iako ovo predstavlja važan znak prepoznavanja proaktivnog rada civilnog društva, naročito ženskih nevladinih organizacija, rodni aspekt kontrole SALW-a ne bi trebalo da bude ograničen samo na određene oblasti, već bi trebalo da u potpunosti da prožima javne politike, posebno aktere i zainteresovane

strane. Primere dobre prakse u saradnji sa organizacijama civilnog društva i institucijama za rodnu ravnopravnost trebalo bi dodatno promovisati.

7. Nove prakse, iako veoma važne, predstavljaju uglavnom parcijalan pristup, koji se često svodi na usputno pominjanje žena i roda, i daleko je od artikulisanog i holističkog pristupa koji je potreban za rešavanje višestruke povezanosti roda i SALW-a. Zbog svih izazova koji se javljaju prilikom preduzimanja napora da se rod pozicionira u agendama za kontrolu SALW-a, kao i zbog ozbiljnosti problema, još je važnije nadograditi i ojačati dobre prakse u razvoju i podstaći integrisanje rodne ravnopravnosti u okvire kontrole SALW-a.

OKVIR 5 RODNO RAZVRSTANI PODACI

Nekorišćenje rodno razvrstanih podataka u analizi stanja predstavlja višedimenzionalan problem. Postojeće administrativne prakse i procedure za prikupljanje podataka ne obezbeđuju uvek takve podatke. U slučaju da podaci postoje, oni se često ne obrađuju i ne objavljuju redovno i na način koji rodni aspekt čini vidljivim. S druge strane, stalno prisutni izazovi u vezi sa pribavljanju rodno razvrstanih podataka odražavaju nizak nivo svesti i prioriteta koji se pripisuju rodu kao faktoru u kreiranju politika. Iako nisu u fokusu ovog Izveštaja, ti izazovi mogu biti vezani i za šira probleme u pokušajima da se unapredi kreiranje politika za kontrolu SALW-a zasnovanih na činjenicama. Zajednička odlika strategija kontrole SALW-a jeste da su aspekti ljudske bezbednosti i izazovi u vezi sa proliferacijom vatrenog oružja uglavnom samo uopšteno prikazani, a ne detaljno razrađeni.

Stoga se stiče utisak da strateški naponi za suzbijanje problema proliferacije oružja, naročito u pogledu nasilja izvršenog vatrenim oružjem, nisu u dovoljnoj meri potkrepljeni podacima, što je česta i raširena tendencija (WHO, UNODC, 2014, str. 25). Potrebno je sprovesti dodatna rodni istraživanja kako bi se ustanovilo da li je i na koji način nedovoljno korišćenje rodno razvrstanih podataka na neki način povezano i da li odražava proces kreiranja politike, uključujući i sastav radne grupe i nedovoljno učešća praktičarki i praktičara za rodna pitanja (Cukier i Cairns, 2009).

Evidentno je, međutim, da se komisije za malokalibarsko i lako oružje i dalje suočavaju sa nedostatkom podataka, što je vidljivo i u njihovim akcionim planovima (na primer, u nekoliko strategija predviđena je realizacija određenih aktivnosti u vezi sa istraživanjem ili prikupljanjem podataka). Stoga je sve prisutnija potreba za rešavanjem problema nedostatka podataka.

3.2 ZAKONODAVNI OKVIR KONTROLE SALW-A: RELEVANTNOST ZA BORBU PROTIV NASILJA U PORODICI

U pogledu najvažnijih rodni pitanja prikazanih u poglavlju 2, zakonodavni okviri kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi analizirani su sa stanovišta mera koje se odnose na posledice zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici i nasilja prema ženama. Izuzev nasilja u porodici, u važećim zakonima o vatrenom oružju samo izuzetno su prepoznati drugi značajni rodni faktori – poput ukrštanja roda i starosnog doba – iako oni utiču na rizike i oblikuju ponašanja u pogledu SALW-a.

Kada je reč o nasilju u porodici, u oblasti zakonodavstva uloženi su napor da se uzmu u obzir i regulišu rizici vezani za prisustvo SALW-a u okviru nasilja u porodici i partnerskog nasilja, prvenstveno putem **regulisanja civilnog posedovanja oružja**. Iako zakonodavni okviri sadrže različite praktične mere, što je dokumentovano u ranijim istraživanjima (Cukier, 2002; Dokmanović, 2007; Shaw, 2013; CGA, 2015), dominantni pristupi u zakonodavnim rešenjima u tom pogledu odnose se na:

1. Ograničavanje pristupa vatrenom oružju osobama koje se povezuje sa nasiljem u porodici uvođenjem obaveznih kriterijuma i uslova za dobijanje dozvole za oružje,
2. Oduzimanje vatrenog oružja i dozvole za oružje kada lice već poseduje oružje i kada je počinjeno delo nasilja u porodici.

3.2.1 NASILJE U PORODICI KAO OGRAĐIVAJUĆI FAKTOR ZA IZDAVANJE DOZVOLE ZA ORUŽJE

U pogledu regulisanja posedovanja vatrenog oružja, u zakonima o vatrenom oružju u Jugoistočnoj Evropi utvrđen je niz obaveznih uslova za izdavanje odobrenja/dozvole za nabavljanje, posedovanje i/ili nošenje oružja. Uslovi za izdavanje dozvole obično uključuju državljanstvo, starosnu granicu, neosuđivanost za krivična dela, zdravstveno uverenje, realnu potrebu/opravnane razloge, i teoretska i praktična znanja potrebna za korišćenje vatrenog oružja.

Uprkos rastućem prepoznavanju veze između prisustva malokalibarskog oružja i nasilja u porodici, u odredbama

zakona o oružju u regionu mogu se uočiti značajne varijacije u pogledu pristupa nasilju u porodici i kvalifikovanja incidenta nasilja u porodici kao preduslova za ograničavanje pristupa vatrenom oružju. U pravnom regulisanju odražava se razumevanje specifičnog rizika od smrtnog ishoda usled prisustva oružja, značaj koji se tom pitanju pridaje, a pored toga i direktno utiče na nivo obezbeđene zaštite.

Mere koje za cilj imaju ograničavanje pristupa vatrenom oružju, tj. ograničavanja u pogledu izdavanja odobrenja za nabavljanje/držanje/nošenje, uglavnom se razlikuju po načinu na koji se počinjeno delo nasilju u porodici posmatra tokom postupka, a mogu se svrstati u dve grupe:

- Razlozi za ograničavanje pristupa vatrenom oružju eksplicitno su povezani sa vršenjem nasilja ili ranijom osuđivanosti za nasilje u porodici, ili su dovedeni u vezu sa porodičnim kontekstom (i/ili „narušenim porodičnim odnosima“).
- Osnov za ograničenje pristupa oružju je osuđivanost za krivična dela podnosioca zahteva, čime je samo indirektno obuhvaćeno nasilje u porodici budući da ono predstavlja krivično delo za koje je predviđeno gonjenje po službenoj dužnosti i samim tim osnov za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za oružje.

Zahvaljujući nedavnim zakonodavnim reformama, većina zemalja i teritorija u regionu može se svrstati u prvu grupu, s obzirom na to da važeći zakoni direktno referišu na nasilje u porodici.

- U Albaniji je Zakonom o oružju (2014) predviđen uslov da ne može dobiti bilo koju vrstu ovlašćenja u vezi sa vatrenim oružjem ukoliko je počinilo krivično delo nasilja u porodici (čl. 34).
- U Bosni i Hercegovini, uprkos decentralizovanom sistemu regulisanja, uočavaju se značajne sličnosti u zakonodavnim merama, a zakonima je predviđen uslov da prilikom razmatranja zahteva za izdavanje dozvole nisu prisutne okolnosti koje ukazuju na to da bi oružje moglo da bude zloupotrebjeno zbog ozbiljno „narušenih porodičnih odnosa“.
- Na Kosovu, Zakon o oružju (2015) predviđa da „odobrenje za nabavljanje vatrenog oružja ne može biti izdato licu ukoliko ono predstavlja pretnju po sebe, javni red i mir i javnu bezbednost“ (čl. 7), a okolnosti koje ukazuju na to da bi vatreno oružje moglo biti zloupotrebjeno za nasilje u porodici smatraju se opasnošću po javni red i mir i bezbednost (čl. 10).
- U Crnoj Gori, Zakon o oružju (2015) predviđa

uslov da za pribavljanje vatrenog oružja lice nije pravosnažno osuđeno za krivična dela protiv braka i porodice, i nije pravosnažno kažnjeno za prekršaj sa elementima nasilja u porodici. Pored toga, uslov je nepostojanje drugih okolnosti kao što su „poremećeni porodični odnosi“ koji ukazuju na to da bi vatreno oružje moglo biti zloupotrebjeno (čl.13).

- Zakon o oružju i municiji (2015) u Srbiji, predviđa da oružje mogu nabavljati i držati lica koja „nisu pravosnažno osuđivana na kaznu zatvora za krivična dela protiv braka i porodice, ili se protiv njih vodi postupak za navedena krivična dela, (lica koja) nisu pravosnažno kažnjavana u poslednje četiri godine za prekršaje iz oblasti javnog reda i mira za koje je propisana kazna zatvora, i za prekršaje iz ovog zakona“ (čl. 11). Pored toga, potrebno je da svojim ponašanjem ne ukazuju na to da će predstavljati opasnost za sebe ili druge ili javni red i mir, što se može verifikovati na osnovu bezbednosne provere u mestu prebivališta ili rada (čl. 11).
- Zakon o oružju (2010) na snazi u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji ne sadrži odredbe koje se direktno odnose na nasilje u porodici, ali je za nabavljanje i držanje oružja predviđeno da nema okolnosti koje ukazuju na to da će oružje biti zloupotrebjeno, „naročito kada je lice evidentirano u registru nadležnih organa zbog ozbiljno narušenih odnosa u porodici“ (čl. 12).

Samo u Moldaviji Zakon o režimu vatrenog oružja i municije za civilnu upotrebu (2012) ne sadrži izričite navode o nasilju u porodici.

Razlike između zakonodavnih odgovora na nasilje u porodici mogu se pratiti i prema fazi u kojoj se nalazi eventualni postupak koji se vodi protiv podnosioca zahteva, a koji je relevantan za odbijanje zahteva za posedovanje oružja, što za posledicu može imati važne bezbednosne implikacije, posebno zbog složenosti problema nasilja u porodici. U tom pogledu, u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Crnoj Gori već indicija da vatreno oružje može biti zloupotrebjeno u slučajevima nasilja u porodici jeste razlog za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole. U Moldaviji, Srbiji i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, činjenica da je lice pravosnažno osuđeno ili da se protiv njega vodi krivični postupak, predstavlja razlog za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole. Odbijanje zahteva predviđeno je takođe u slučajevima kada se pretpostavlja da bi lice moglo predstavljati opasnost za sebe ili druge i/ili javni red i mir.

3.2.2 NASILJE U PORODICI I ODUZIMANJE VATRENORUŽJA

Napred opisanim merama zabranjuje se pristup vatrenom oružju licima sa krivičnim dosijeom, dok je drugi skup mera usmeren na smanjenje rizika od zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici i odnosi se na suspendovanje dozvole ili oduzimanje vatrenog oružja u slučaju da dođe do nasilja u porodici.

U većini zakona o oružju, razlozi za oduzimanje vatrenog oružja ili oduzimanja/suspendovanja dozvole definisani su kao kršenje uslova za izdavanje dozvole, što lice čini nepodobnim za posedovanje oružja. Budući da nasilje u porodici predstavlja krivično delo, ono time jeste osnov za ograničenje pristupa oružju, iako to najčešće nije izričito navedeno.

Samo se u Zakonu o oružju u Crnoj Gori eksplicitno navodi nasilje u porodici i ovlašćuje se Ministarstvo unutrašnjih poslova da, ukoliko okolnosti ukazuju na to „da oružje može biti zloupotrebjeno (...) naročito zbog (...) poremećenih porodičnih odnosa, oružje, municija i isprava o oružju oduzeće se odmah, i pre okončanja krivičnog, prekršajnog ili upravnog postupka, do okončanja tog postupka, radi preduzimanja preventivnih mera u cilju **zaštite od nasilja u porodici** ili zaštite javnog poretka, koje se moraju preduzeti bez odlaganja, a činjenice na kojima se zasniva rešenje o oduzimanju oružja su utvrđene ili barem učinjene verovatnim“ (čl. 50).

U vezi sa nasiljem u porodici, relevantne mere usmerene na rizike povezane sa prisustvom SALW-a regulisane su i drugim pravnim aktima. Zakoni o policiji obično ovlašćuju policiju da vrši bezbednosne provere ili pretrase u cilju nalaženja predmeta izvršenja dela, tj. oružja, i da ih privremeno oduzme kada je to neophodno zbog zaštite javne bezbednosti ili ukoliko okolnosti ukazuju na to da bi predmet mogao biti upotrebljen za izvršenje krivičnog dela ili prekršaja. Na primer, Zakonom o policiji na Kosovu predviđeno je ovlašćenje policijskih službenika da sprovedu preventivni pretres „u cilju uklanjanja oružja ili drugih predmeta koji predstavljaju neizbežnu opasnost po život ili imovinu ili kako bi se sprečile aktivnosti koje nose neizbežnu opasnost po život ili imovinu“ (čl. 22). Odredbe kojima se daju slična ovlašćenja policiji postoje u svim zakonima u regionu.

Pored toga, u zakoni(cima) o krivičnom postupku propisana su ovlašćenja javnog tužioca ili policijskih službenika da sprovedu pretres prostorija ili lica u cilju eliminisanja

direktne i ozbiljne opasnosti za lica ili imovinu. Na primer, u Zakoniku o krivičnom postupku u Crnoj Gori predviđeno je da „ovlašćeni policijski službenik može sprovesti pretresanje lica prilikom izvršenja naredbe o prinudnom dovođenju ili prilikom lišenja slobode, ako postoji sumnja da lice poseduje oružje ili oruđe za napad ili ako postoji sumnja da će lice odbaciti, sakriti ili uništiti predmete koje treba od njega oduzeti kao dokaz u krivičnom postupku“ (čl. 83).

3.2.3 ZAKONI ZA BORBU PROTIV NASILJA U PORODICI I SALW

U zakonima protiv nasilja u porodici koji su nedavno usvojeni širom regiona, uočavaju se naponi usmereni na sagledavanje veze između nasilja u porodici i vatrenog oružja, a predviđene su i mere radi sprečavanja ili ublažavanja opasnosti uzrokovanih prisustvom vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici. **Dominantan trend je da se oduzimanje oružja definiše kao mera zaštite.** Međutim, ovi naponi nisu dosledni, niti su prisutni u celom regionu, a zakoni o nasilju u porodici nisu svugde usvojeni (npr. Republika Srbija).⁸

- Na primer, u Albaniji, u Zakonu o merama protiv nasilja u porodičnim odnosima, u poglavlju koje se odnosi na zaštitne mere, navodi se da će zaštita protiv nasilja u porodici biti obezbeđena, između ostalog, i „nalaganjem policijskim službenicima da oduzmu svako oružje koje pripada počiniocu, koje je nađeno tokom policijske provere ili naređivanjem počiniocu da preda oružje“. Zakon dalje predviđa da će, ukoliko je oružje oduzeto, ono biti vraćeno tek nakon isteka zaštitne mere i prijema sudske odluke. Takođe, ako je oružje oduzeto a lice poseduje ispravu o oružju, sud će obavestiti nadležni upravni organ ili će suspendovati ispravu do isteka odluke o zaštitnoj meri (čl. 10).
- U Zakonu o zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici koji je u Moldaviji usvojen i na snazi od 2008. godine, vatreno oružje se navodi u kontekstu mera zaštite, gde je propisano da će sud u roku od 24 sata od prijema pritužbe naložiti meru zaštite u cilju pomoći žrtvi, kroz zabranu nasilniku da drži ili koristi oružje.
- Na Kosovu je u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, oduzimanje vatrenog i drugog oružja definisano kao zasebna zaštitna mera - Oduzimanje predmeta. U tom smislu, mera oduzimanja predmeta „kojom je izvršeno delo, ili predmeta za koje postoji sumnja da može da se upotrebi za ponavljanje dela, izriče se sa ciljem zaštite lica nad kojim je izvršeno nasilje u porodici ili

drugih lica“ (čl. 10).

- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Crnoj Gori ne sadrži eksplicitne odredbe koje se odnose na malokalibarsko oružje, ali se u delu Hitna intervencija (čl. 10) kaže da će „nakon saznanja za nasilje, policija bez odlaganja preduzeti radnje i mere u cilju zaštite žrtve, u skladu sa ovim zakonom i zakonima kojima se uređuje rad i ovlašćenja policije, prekršajni postupak, krivični postupak i zaštita svedoka“.
- U Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Zakonom o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici oduzimanje oružja regulisano je kao pokušaj da se rizik od nasilja u porodici svede na minimum (2015). U članu 29 propisano je da će policijski službenici „privremeno oduzeti oružje od prestupnika i pokrenuti postupak u skladu sa zakonom za oduzimanje oružja, kolekcionarskog oružja ili dozvole za nošenje oružja“.
- U Bosni i Hercegovini, malokalibarsko oružje ne navodi se ni u zakonu koji važi u Federaciji Bosne i Hercegovine niti u zakonu koji važi u Republici Srpskoj.

Pored toga, u instrumentima poput protokola koji se odnose na postupanje u slučajevima nasilja u porodici, na direktan način prepoznata je potreba za sprečavanjem rizika od prisustva vatrenog oružja. Na primer, u Srbiji u Posebnom protokolu o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima ističe se da slučajevi nasilja u porodici podrazumevaju visok bezbednosni rizik kako za žrtve tako i za policijske službenike. U tom pogledu, policijski službenici dužni su da "izvrše procenu mogućih rizika po njihovu bezbednost kao i po žrtvu i da preduzmu sve neophodne mere i radnje predostrožnosti i zaštite bezbednosti". Prisustvo oružja zauzima prvo mesto na listi najčešćih rizika u slučajevima nasilja u porodici (Protokol, 2011, str. 11). U Protokolu su takođe data detaljna uputstva za policijske službenike o postupanju po dolasku na mesto događaja. Oni su dužni da provere da li neko od članova porodice ima u posedu oružje, kao i da li eventualno na drugi način isti mogu doći u posed oružja. Ukoliko je utvrđeno da oružje postoji na mestu događaja, ono će biti privremeno oduzeto uz kasnije predlaganje pokretanja postupka radi oduzimanja oružja. U slučaju saznanja o ilegalnom posedovanju oružja, preduzimaju se potrebne mere radi njegovog pronalaženja i oduzimanja, u skladu sa Zakonikom o krivičnom postupku. Prema Protokolu o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici u Crnoj Gori, policijski službenici su obavezni da utvrde okolnost prisustva oružja, a u slučaju saznanja o legalnom ili nelegalnom posedovanju oružja dužni su da

⁸ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u Republici Srbiji je usvojen nakon što je Studija završena.

preduzmu sve zakonske radnje radi oduzimanja istog. U Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Postupkom za sprovođenje mera zaštite žrtava nasilja u porodici i članova njihovih porodica, zabrana posedovanja oružja i

oduzimanje oružja definisani su kao zaštitna mera, u skladu sa odredbama Zakona o oružju. U postupku za utvrđivanje rizika, policijski službenici obavezni su da pruže informacije o tome da li je nasilnik koristio ili bi mogao da koristi oružje.

OKVIR 6 STRATEGIJE ZAŠTITE OD NASILJA U PORODICI I SALW

Strategije za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja prema ženama usvojene su u većem delu regiona, ali se u njima retko uočava bavljenje SALW-om, kako u pogledu uticaja koji SALW ima na žene i muškarce, tako i u pogledu rodni razlika kada je reč o vlasništvu i zloupotrebi vatrenog oružja. Iako je u većini strategija za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i onih za borbu protiv nasilja u porodici predviđen određeni niz mera koje imaju za cilj da promene dominantne rodne obrasce, direktna veza između rodni uloga, SALW-a i nasilja izvršenog vatrenim oružjem nije u dovoljnoj meri prepoznata. Pored toga, nedovoljno su uzeti u obzir različiti efekti vatrenog oružja na žene i muškarce, kao i mehanizmi putem kojih rodne uloge oblikuju dominantne prakse u pogledu SALW-a u Jugoistočnoj Evropi.

Ipak, Program za zaštitu žena od nasilja u porodici i u partnerskim odnosima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, u Srbiji, za period 2015–2020, i Strategija za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja iz 2008. godine (koja je prethodila Programu), sadrže preporuke za unapređenje normativnog okvira kojim se reguliše SALW, a u vezi sa nasiljem u porodici. Preporuke date u ovim dokumentima između ostalog uključuju: pooštavanje uslova za dobijanje odobrenja za nabavljanje, držanje i nošenje vatrenog oružja; definisanje svih krivičnih dela i prekršaja sa elementima nasilja kao prepreku za dobijanje odobrenja za držanje ili nošenje oružja, bez obzira na vrstu i stepen osude; kao prepreku

za dobijanje odobrenja za držanje ili nošenje oružja u listu uvrstiti i situacije kada je prema podnosiocu zahteva izrečena jedna ili više mera porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici, kao i kada je prema podnosiocu zahteva zbog nekog od krivičnih dela sa elementima nasilja primenjen institut odlaganja krivičnog gonjenja; dopuniti Zakon o oružju i municiji članom koji bi regulisao obavezu državnih organa da, u slučaju da se protiv zaposlenog u tim državnim organima pokrene krivični ili prekršajni postupak sa elementom nasilja, ili podnese tužba za izricanje mera zaštite od nasilja u porodici ili primeni institut odlaganja krivičnog gonjenja za gorenavedena krivična dela, odmah po saznanju oduzmu službeno oružje zaposlenom koji službeno oružje koristi u obavljanju zadataka; informisanje supružnika i drugih članova porodice o podnesenom zahtevu za odobrenje za nabavljanje vatrenog oružja; i uvođenje evidencije članova streljačkih i lovačkih organizacija.

Identifikovano je nekoliko važnih faktora koji su doprineli da se uzmu u obzir rizici usled prisustva vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici.ⁱⁱ Uključivanjem velikog broja učesnika i učesnica u proces izrade Programa osiguran je dijalog između različitih aktera. Autorka komparativne studije o povezanosti posedovanja vatrenog oružja i nasilja u porodici, čiju je izradu podržao SEESAC, učestvovala je u radnoj grupi i doprinela ekspertizom stečenom tokom izrade studije. U procesu formulacije mera važan doprinos dale su predstavnice ženskih organizacija zahvaljujući ekspertizi iz oblasti nasilja u porodici i iskustvu o konkretnim slučajevima zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici, dok su pripadnici policijskih službi dali sugestije za izmene i dopune zakona kojim se reguliše vatreno oružje.

OKVIR 7 POJAM NASILJA U PORODICI U ZAKONIMA O ORUŽJU

Uprkos pokušajima da se pitanje nasilja u porodici uključi u zakonodavni okvir za kontrolu SALW-a u Jugoistočnoj Evropi mogu se uočiti velike razlike u načinu na koji zakoni referišu na nasilje u porodici. U zakonima u Albaniji i Crnoj Gori nasilje u porodici jasno je navedeno (Albanija, Zakon o oružju, čl. 34, 2014; Crna Gora, Zakon o oružju, čl. 13, 2015), dok se na Kosovu nasilje u porodici navodi u okviru opasnosti za javni poredak i javnu bezbednost (Zakon o oružju, čl. 7 i 10, 2015). U Srbiji se u Zakonu o oružju i municiji, nasilje u porodici navodi u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice (Zakon o oružju i municiji, čl. 11, 2015), dok se u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji navode „ozbiljno poremećeni porodični odnosi“, što se sreće i u većini važećih zakona u Bosni i Hercegovini. Imajući u vidu to da su žene, kada je reč o ovom obliku nasilja, nesrazmerno više ugrožene od muškaraca, potrebno je ispitati da li različiti okviri u kojima je nasilje regulisano mogu imati različite implikacije za institucionalni odgovor na taj problem. Korišćenje određene terminologije može umanjiti ozbiljnost stvarnih rizika i zanemariti rodni disbalans ili rodnu asimetriju moći i odgovornost žrtve i počinioca, a mogu se zanemariti i bezbednosna pitanja relevantna za žrtvu (Ignjatović, 2011, str. 31-32).

3.2.4 IZAZOVI ZA STRATEŠKE INTERVENCIJE

Uprkos prepoznavanju rizika povezanih sa prisustvom vatrenog oružja u porodičnom kontekstu, delokrug zakonodavnih intervencija i dalje je ograničen, a složenost nasilja u porodici nije uzeta u obzir na adekvatan način. Nekoliko aspekata nasilja u porodici ograničava delotvornost

zakona kojima se reguliše vatreno oružje, te su stoga neophodna adekvatnije mere.

Preovlađujuća praksa obaveznih bezbednosnih provera može efikasno sprečiti nabavljanje ili nošenje vatrenog oružja u slučajevima da je doneta pravosnažna presuda za nasilje u porodici, kako za krivično delo tako i za prekršaj, kada postoji druga evidencija o nasilnom ponašanju ili kada se pri vršenju provera posebna pažnja posvećuje nasilju u porodici. Time, međutim, nisu obuhvaćeni svi slučajevi u kojima je podnosilac zahteva počinio nasilje u porodici. Na primer, „lišavanje prava u vezi sa oružjem nakon incidenata partnerskog nasilja i korišćenje procene rizika od ubistva od strane intimnog partnera mogu doprineti sprečavanju daljeg nasilja, ali samo ako su incidenti prijavljeni, što se događa samo u malom broju slučajeva“ (Shaw, 2013, str. 17).

Kao što je prethodno navedeno, nasilje u porodici se, u većini slučajeva, ne prijavljuje, što umanjuje delotvornost strateških intervencija i ograničava primenu zakonskih odredbi. Primera radi, dve studije sprovedene u Srbiji pokazale su da je nasilje u porodici bilo prijavljeno policiji u manje od 25% slučajeva (Nikolić-Ristanović i dr., 2009; Babović, Ginić, Vuković, 2010). Taj procenat je niži od stope prijavljivanja drugih krivičnih dela, što potvrđuje da nadležne institucije najčešće nemaju informacije o nasilju i shodno tome ne mogu postupati po tim informacijama. Samim tim, zakonske mere za ograničavanje pristupa oružju nasilnicima nisu delotvorne.

Pored toga, čak i kada je nasilje prijavljeno, blaga kaznena politika često dovodi do toga da većina prijava bude odbijena. Na primer, u istraživanju o krivičnopravnom odgovoru na nasilje u porodici (Jovanović, Simeunović-Pantić, Macanović, 2012) navodi se da su tužioci odbacili krivične prijave protiv osumnjičenih u 66,7% slučajeva, uglavnom zbog nedostatka dokaza, a većina odbačenih prijava odnosila se na partnersko nasilje. Istraživanjem je utvrđeno i da u donetim sudskim odlukama dominiraju mere upozorenja (74,3%), pre svega uslovna osuda, dok je kazna izrečena tek svakom petom počiniocu (*ibid.*, str. 88). Olakšavajuće okolnosti utvrđene su u 90,1% slučajeva, a među njima najčešće su navođene prethodna neosuđivanost (23,7%) i roditeljstvo (21,4%) (*ibid.*, str. 90), što ukazuje na nedovoljno razumevanje fenomena nasilja u porodici i odnosa moći u tom kontekstu.

U analizi sudskih odluka u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, u vezi sa izrečenim sankcijama za dela nasilja u porodici, zaključuje se da je „korišćenje alternativnih mera češće kada je reč o licima koja su osuđena za nasilje u porodici, što ukazuje da se češće očekuje da cilj kažnjavanja za tu kategoriju osuđenih lica bude postignut

putem upozorenja uz pretnju kaznom. Ovo ukazuje na to da je sistematsko kažnjavanje počinitelaca ovog konkretnog krivičnog dela pristrasno i nedosledno" (Mircheva, Chacheva, Kenig, 2014, str. 47).

Pored toga, potrebno je utvrditi da li određeni pravni instituti – kao što je odlaganje krivičnog gonjenja, utiču na pristup vatrenom oružju i povećavaju rizik od smrtnog ishoda. Isto pitanje treba uzeti u obzir u pogledu određenih opštih tendencija prisutnih u sudskim postupcima za nasilje u porodici, kao što je često odustajanje žena tokom sudskog postupka, ili izricanje upozorenja od strane policije u slučajevima nasilja u porodici, što je u nekim slučajevima najčešći odgovor policije. Prema podacima Pokrajinskog ombudsmana u Vojvodini, u 2015. godini je od 8.133 zahteva za pružanje policijske zaštite od nasilja u porodici, 77% slučajeva rešeno izricanjem upozorenja od strane policijskih službenika.

Podaci koje je prikupio SEESAC u saradnji sa komisijama za malokalibarsko i lako oružje u Jugoistočnoj Evropi ukazuju na to da se nasilje u porodici retko navodi kao razlog za ograničavanje dobijanja dozvole za oružje. Na primer, u Bosni i Hercegovini u periodu 2011–2015 samo je 3% ukupnog broja slučajeva odbijanja zahteva za izdavanje dozvole bilo u vezi sa nasiljem u porodici. U istom periodu u Crnoj Gori, nije zabeležen nijedan slučaj da je izdavanje dozvole odbijeno zbog nasilja u porodici. Iako je detaljniji uvid u preovlađujuće prakse u regionu ograničen nedostatkom podataka, činjenica da nasilje u porodici u samo neznatnom broju slučajeva predstavlja razlog za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za oružje, može biti indikativna i zahteva dalje istraživanje i, konačno, revidiranje postojećih zakona i praksi. Istovremeno, neophodno je steći detaljniji uvid u ukupnu strukturu najčešćih razloga za odbijanje zahteva za oružje.

U tom pogledu, čini se da su nedostaci u primeni zakona i dalje prisutni. Na primer, u Republici Srbiji u nedavno sprovedenom postupku kontrole Zaštitnika građana izneseni su dokazi da su, uprkos zakonskim odredbama, ozbiljni propusti prijavljeni u 12 od 14 slučajeva partnerskog femicida. U slučajevima koji su bili predmet kontrole, utvrđeno je da policijski službenici nisu uvek vršili provere da li je lice prijavljeno za nasilje u porodici posedovalo vatreno oružje i/ili nisu uvek oduzimali vatreno oružje od prijavljenog. Pored toga, u određenim slučajevima, vatreno oružje nije oduzeto jer prijavljeni nije

bio registrovan kao "lice koje je prethodno izvršilo krivično delo ili prekršaj", a kao posledica jednog takvog slučaja žena je ubijena istim vatrenim oružjem. Ombudsman je zbog toga izdao preporuku Ministarstvu unutrašnjih poslova da "je potrebno analizirati razloge zbog kojih je došlo do takvih propusta i razloge zbog kojih se nisu vršile provere u pogledu vatrene oružja i primenjene mere preventivnog delovanja" (Zaštitnik građana, 2016).

U komparativnoj analizi primene Istambulske konvencije u regionu i analizi obaveza institucija da vrše procenu rizika od smrtnosti, uključujući posedovanje ili pristup vatrenom oružju (čl. 51⁹) ističe se da sistemska procena rizika u cilju upravljanja rizikom još nije u potpunosti uspostavljena. U nekim slučajevima ona ne ispunjava standarde utvrđene u Konvenciji (Srbija), a u nekima se zakonske odredbe ne primenjuju na adekvatan način (Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija) (Analiza baze podataka o usklađenosti, zakonodavstva i strateškog okvira Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije i Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2016).

Skorašnje reforme zakonodavstva pružaju samo ograničen odgovor na probleme u vezi sa vatrenim oružjem u nelegalnom posedu. U tom pogledu potrebno je doneti niz inovativnih mera u cilju rešavanja pitanja široke dostupnosti i lakog pristupa vatrenom oružju, i kako bi se obezbedila legalizacija vatrene oružja u nelegalnom posedu. Registrovanje vatrene oružja predstavljalo bi ključni praktični instrument kojim bi se "omogućilo da policija oduzima vatreno oružje u situacijama nasilja u porodici i da primeni meru zabrane" (Cukier i Cairns, 2009).

Osim toga, u cilju delotvornijeg rešavanja problema nasilja u porodici, pored pomenutih opštih mera ograničenja pristupa vatrenom oružju, potrebno je doneti i niz posebnih, prilagođenih mera, kako preventivnih tako i reaktivnih, u većoj meri uzimaju u obzir specifičnost fenomena nasilja u porodici i činjenicu da se ono događa u porodičnoj, privatnoj sferi. To je neophodno jer se primenom opštih mera ne pruža nužno jednaka zaštita i ženama i muškarcima. Nalazi istraživanja sprovedenog u Južnoafričkoj Republici pokazuju da su zakonodavne reforme (zakoni o kontroli oružja) sprovedene krajem devedesetih godina XX veka dovele do naglog smanjenja ubistava izvršenih vatrenim oružjem i "i da je smanjenje

9 Procena rizika i upravljanje rizikom Član 51.

1) Strane se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da svi relevantni organi obave procenu rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja s ciljem upravljanja rizikom, i ukoliko je neophodno, obezbede koordiniranu zaštitu i podršku. 2) Pri likom obavljanja procene iz stava 1. ovog člana, strane se obavezuju da predvide neophodne zakonodavne ili druge mere za sve faze istrage i primene zaštitnih mera u vezi sa pretpostavkom da počinio delo nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom poseduju vatreno oružje, odnosno imaju pristup vatrenom oružju.

broja ubistava žena bilo u skladu sa smanjenjem ukupnog broja ubistava u Južnoafričkoj Republici, ali je smanjenje broja slučajeva femicida od strane partnera bilo manje” (Abrahams, Mathews, Jewkes, Martin i Lombard, 2012, str. 4). Time je istaknuto da je za delotvorno rešavanje problema nasilja u porodici neophodno da svako pooštavanje zakonodavstva u oblasti vatrenog oružja bude praćeno jasno artikulisanim rodno specifičnim merama.

Uprkos nedavno postignutom napretku u vidu usvajanja niza zakonskih odredbi kojima se reguliše civilno posedovanje oružja i njegovom načelnim dovođenjem u vezu sa nasiljem u porodici, procenat žena ubijenih vatrenim oružjem u porodičnom kontekstu u Jugoistočnoj Evropi i dalje je visok. Shodno tome, potrebno je kritički preispitati sprovođenje zakonodavnog okvira kojim se reguliše civilno posedovanje, i mapirati nedostatke koji dovode do visokog procenta žena ubijenih vatrenim oružjem. Pritom, „potrebno je sprovesti posebne analize kako bi se identifikovale potencijalne prepreke za delotvorno sprovođenje postojećih zakona, kao i pitanja u vezi sa kapacitetima za primenu zakona” (UNDP, 2008, str. 9). S tim u vezi, neophodno je „utvrditi da li zakoni postižu planirane efekte” i u tom procesu koristiti „širok spektar kriterijuma” kojima će složenost nasilja u porodici biti sagledana na bolji način.

Zakoni o vatrenom oružju imaju važnu ulogu u tom procesu jer se njima regulišu dozvole za oružje. Međutim, u cilju obezbeđivanja delotvornijih mera za borbu protiv nasilja u porodici, **neophodno je uspostaviti koordiniran i koherentan institucionalni odgovor i izgraditi jače veze između zakona kojima se regulišu vatreno oružje i nasilje u porodici.** U ovom trenutku, propisi u ovim oblastima još uvek nisu usaglašeni.

Pored toga, treba uzeti u obzir načine na koji širi društveni kontekst i socio-kulturološko oblikovanje dominantnih rodni režima utiču na efikasnost kontrole SALW-a, kao i zakonodavnih napora za suzbijanje nasilja u porodici. U nedavno sprovedenom istraživanju o delotvornosti sistemskih mehanizama za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici, navodi se da do „problema u primeni zakona može doći zbog protivrečnih definicija kojima se određuje šta konstituiše nasilje u porodici”, što je dodatno otežano socijalnim i kulturološkim faktorima i faktorima u vezi sa tradicijom (Ignjatović, Pavlović Babić, Lukić, 2015, str. 198). Svi ti faktori predstavljaju „osnovni interpretativni okvir” tumačenja nasilja u porodici kao „prirodnog, očekivanog i teško promenljivog”, što takođe utiče na način na koji sistem tumači problem. Zbog toga je potrebno da nasilje bude dosledno i jasno određeno” (*ibid.*, 198).

3.2.5 DOBRE PRAKSE: AUSTRALIJA I KANADA

Primeri iz brojnih zemalja pokazuju da ciljane strateške intervencije mogu imati pozitivan uticaj. Na primer, zakonodavne reforme u vezi sa vlasništvom i izdavanjem dozvola za oružje, koje su sprovedene u Kanadi i Australiji, podudaraju se sa smanjenjem ukupne stope ubistava (15% u Kanadi i 45% u Australiji), a naročito sa smanjenjem stope ubistava žena (45% u Kanadi i 57% u Australiji) (IPU; CHD, 2007, str. 86), što ukazuje na povezanost između uvođenja strožih mera kontrole i manjeg broja slučajeva partnerskog nasilja sa smrtnim ishodom (AI, IANSA, OI, str. 14).

Jedna od najpriznatijih mera u tom pogledu jeste informisanje supružnika, koja je razvijena u Kanadi i od tada promovisana širom sveta. Informisanje supružnika uvedeno je kao obavezan deo zahteva u procesu dobijanja dozvole za posedovanje oružja (dozvola za posedovanje i nabavljanje, eng. Possession and Acquisition Licence (PAL)). Naime, ukoliko neko želi da dobije dozvolu za oružje, o tome moraju biti obavesteni njegova sadašnja ili bivša bračna partnerka/partner (u protekle dve godine). Iako se za dobijanje dozvole ne zahteva saglasnost supružnika, ukoliko ona/on ima bilo kakvu sumnju, pokreće se revizija zahteva. Pored toga, u slučaju postojanja prijave za krivično delo, uključujući nasilje u porodici, zahtev će biti ponovo razmotren (CGA, str. 2).

Ta mera nadovezuje se na prethodno usvojene mere kao odgovor na visoku stopu ubojitosti vatrenog oružja u porodičnom kontekstu i mere ograničenja pristupa vatrenom oružju počiniocima nasilja u porodici, kao što su pooštavanje i unapređivanje procesa provere. Osim toga, vrše se „opsežne bezbednosne provere za svako lice koje podnese zahtev za izdavanje dozvole, a monitoring dozvola za vatreno oružje sprovodi se da bi se osiguralo da se ispunjenost uslova za izdavanje dozvole odmah preispituje u slučajevima nasilja u porodici” (*ibid.*, str. 2).

Jedan od ciljeva zakonodavnih reformi u Australiji bio je adekvatan odgovor na problem zloupotrebe vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici, te je stoga uveden niz odredbi. Zakonom o oružju (1996) uvedeno je obavezno suspendovanje dozvole za oružje punoletnom licu „ukoliko nadležan organ (*registrar*) osnovano smatra da je imalac dozvole bio optužen, da je počinio ili da je pretio da će počiniti krivično delo nasilja u porodici. Dozvola se automatski suspenduje na osnovu Zakona o nasilju u porodici i zaštitnim merama (Domestic Violence and Protection Orders Act, 2008), ako prekršajni sud donese privremenu meru i ukoliko sud ne naloži drugačije. Prema

tim odredbama, prekršajni sud može narediti i oduzimanje dozvole i oduzimanje i zadržavanje vatrenog oružja i municije za vreme trajanja privremene mere. Dozvola se prema Zakonu o nasilju u porodici i zaštitnim merama iz 2008. godine (s 80 – Nalozi za hitno postupanje i vatreno oružje) takođe automatski suspenduje ako sud donese hitnu meru. Sud može takođe naložiti oduzimanje dozvole i oduzimanje i zadržavanje vatrenog oružja i municije za vreme trajanja hitne mere. Ukoliko nadležni organ (*registrar*) naloži suspendovanje dozvole na osnovu ovih odredbi, on/ona imaocu dozvole mora izdati pisani prepis odluke (videti s 260)".

OKVIR 8 DRUGA PITANJA U POLJU ZAKONODAVSTVA – STAROSNA GRANICA ZA IZDAVANJE DOZVOLE

Mladi muškarci su u celom regionu nesrazmerno više zastupljeni kako među počiniocima tako i među žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem. Shodno tome, rod i godine života predstavljaju snažne prediktore nasilja vatrenim oružjem. Polazeći od toga, zakonskim merama usmerenim na mlade muškarce moguće je uticati na smanjivanje tih specifičnih rodničkih rizika.

U pogledu starosne granice kao uslova za izdavanje dozvole, situacija u regionu se razlikuje. Najveći broj zakona predviđa donju starosnu granicu obično između 18 i 21 godine. Jedino u Albaniji je ova granica postavljena na 25 godina kako bi se mladim muškarcima ograničio pristup oružju i sprečio rizik koji oni generišu ali i rizik kome su izloženi.

U tom smislu, kreatori politika u ostatku Jugoistočne Evrope treba da razmotre na koji način podizanje starosne granice kao uslova za izdavanje dozvole, uz druge strateške mere, može imati ulogu u rešavanju ovog društvenog problema.

3.3 ZAKONODAVNI I STRATEŠKI OKVIR ZA OSTVARIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U JUGOISTOČNOJ EVROPI I KONTROLA SALW-A

Zakonodavni i strateški okviri za unapređivanje rodne ravnopravnosti ne sadrže direktne mere u vezi sa malokalibarskim i lakim oružjem, ali postoje brojne strateške veze koje su značajne za stvaranje povoljnog društvenog konteksta u cilju sprovođenja delotvornih, održivih i dugoročnih rešenja za kontrolu SALW-a. Usklađivanje ta dva široka okvira može doprineti da se prevaziđu stalno prisutni izazovi u integrisanju principa rodne perspektive u kontrolu SALW-a, a vezani su za nedostatak rodno razvrstanih podataka, nekorišćenje rodne analize ravnomerno učešće žena i muškaraca u kreiranju politika, kao i nedovoljno uključivanje ženskih organizacija i mehanizama za rodnu ravnopravnost u ovaj proces.

U tom pogledu, od posebne važnosti su sledeće zakonske odredbe ili mere zajedničke svim politikama rodne ravnopravnosti u Jugoistočnoj Evropi koje je neophodno integrisati u strateški okvir kontrole SALW-a:

- Opšta obaveza svih institucija da obezbede praktično sprovođenje i unapređivanje rodne ravnopravnosti kroz razvoj i implementaciju normativnih akata, planova, programa i politika cilju unapređivanja rodne ravnopravnosti u okviru njihove nadležnosti;
- Zahtev za uključivanjem rodne analize u sve cikluse kreiranja politika i razvoj praktičnih instrumenata za te potrebe;
- Uspostavljanje institucionalnih struktura za rodnu ravnopravnost u svim državnim organima, najčešće putem imenovanja lica zaduženih za rodnu ravnopravnost;
- Utvrđivanje standarda za ravnomernu zastupljenost žena i muškaraca u svim vladinim telima i u procesima kreiranja politika;
- Unapređivanje prakse prikupljanja rodno razvrstanih podataka putem obaveza da se svi statistički podaci koje institucije prikupljaju, evidentiraju i obrađuju, kao i sve evidencije koje vode, moraju biti rodno razvrstani;

-
- Davanje prioriteta borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici;
 - Integrisanje rodne perspektive u svae strateške oblasti, od kojih su neka, pored bezbednosnog

sektora, od posebnog značaja za SALW: suzbijanje stereotipa, zastupljenost žena i muškaraca u obrazovanju ili slične inicijative u medijima.

4 PREGLED GLAVNIH NALAZA

U ovom poglavlju ukratko su izloženi zaključci iz svih poglavlja, a predstavljeni su i su opšti nalazi koji su organizovani u skladu sa ciljevima Studije. Osim toga prikazane su i veze između dominantnih rodni obrazaca u Jugoistočnoj Evropi i upotrebe i zloupotrebe SALW-a, i sažeti su glavni nalazi analize zakonodavnih i strateških okvira kontrole SALW-a u Jugoistočnoj Evropi. Konačno, identifikovane su rodno odgovorne prakse, kao i faktori koji omogućavaju promene u ovom polju.

4.1.1 GLAVNA RODNA PITANJA U VEZI SA SALW-OM U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Analiza dostupnih rodno razvrstanih podataka i pregled postojeće literature potvrđuju da preovlađujući rodni obrasci i nejednaki odnosi moći između žena i muškaraca imaju važnu ulogu u oblikovanju dominantnih praksi u pogledu SALW-a i posledice upotrebe i zloupotrebe SALW-a.

Kada je reč o različitim uticaju SALW-a na žene i muškarce, evidentno je da širom Jugoistočne Evrope (ali uz velike razlike unutar regiona) muškarci čine apsolutnu većinu i počinilaca (preko 97%) i žrtava incidenata izvršenih vatrenim oružjem (preko 80%). Žene su veoma retko počiniteljke takvih incidenata (1-3% slučajeva), ali su mnogo češće žrtve (9-22%).

U pogledu nasilja u porodici, prisustvo vatrene oružja u incidentima nasilja u porodici neuporedivo više pogađa žene nego muškarce. Femicid od strane intimnog partnera, vodeći je ili jedan od vodećih oblika ubistava žena, a retko predstavlja uzrok smrti muškaraca, što jasno ukazuje na rodno zasnovanu prirodu nasilja u porodici. Zloupotreba vatrene oružja u porodičnom kontekstu veoma je raširena i povećava rizik od smrtnog ishoda. U tom pogledu izdvaja se jedino Moldavija, koja ima najvišu stopu femicida u regionu, ali uz komparativno nisku stopu upotrebe vatrene oružja.

Iako su navedeni dominantni obrasci nedovoljno istraženi, oni se često „povezuju sa specifičnim oblicima maskuliniteta u društvu“, dok preovlađujuće norme muškosti mogu podsticati rizično ponašanje. Kada je reč o vlasništvu nad vatrenim oružjem, muškarci dominiraju sa 95%, a po svemu sudeći, taj rodno određeni obrazac potražnje za vatrenim oružjem prilično je stabilan i ne menja se tokom vremena. U svim društvima u regionu, zastupljenost mladih muškaraca

nesrazmerno je visoka kako među počinocima tako i među žrtvama.

Raskorak u stavovima muškaraca i žena u pogledu SALW-a je evidentan, a povezan je sa njihovim različitim iskustvima sa vatrenim oružjem. On takođe ukazuje na razlike u percepciji kako lične bezbednosti, tako i bezbednosti porodice i ima potencijal da utiče na politike kontrole SALW-a. Širom Jugoistočne Evrope, žene uglavnom imaju negativniji stav prema SALW-u od muškaraca, a većina ženskih organizacija aktivno se zalaže za strožu kontrolu SALW-a. Žene su, međutim, i dalje nedovoljno zastupljene u procesima kreiranja politika kao i u institucijama nadležnim za kontrolu SALW-a.

4.1.2 ZAKONODAVNI I STRATEŠKI ODGOVOR U JUGOISTOČNOJ EVROPI

- Uprkos snažno rodno određenim dimenzijama SALW-a, politike kojima se SALW reguliše u Jugoistočnoj Evropi ne uzimaju u obzir rodna pitanja na način koji je adekvatan srazmerama problema.
- Čak i kada vidljivi pokušaji da se rodna pitanja i problemi uzmu obzir prilikom kreiranja zakonskih mera, to se čini samo sporadično i delimično, a odnosi se pre svega na problem nasilja u porodici i, s tim u vezi, regulisanje civilnog posedovanja oružja.
- U zakonima o vatrenom oružju u Jugoistočnoj Evropi učinjen je napredak u pogledu usvajanja niza zakonskih odredbi kojima se civilno posedovanje oružja reguliše i povezuje sa porodičnim nasiljem. Takve odredbe, kojima se predviđa ograničavanje pristupa vatrenom oružju ili oduzimanje oružja u slučajevima ukoliko je počinjeno nasilje u porodici, postoje u skoro svim zakonima kojima se reguliše vatreno oružje u regionu.

- Ovo pitanje regulisano je i nizom drugih zakona, kao što su zakoni o sprečavanju nasilja u porodici, zakoni(ci) o krivičnom postupku i krivični zakoni, te zakoni o policiji, iako oni nisu uvek nužno koherentni. Uprkos nedavno sprovedenim zakonodavnim promenama, u Jugoistočnoj Evropi je i dalje prisutan visok procenat žena ubijenih iz vatrenog oružja u porodičnom kontekstu. Te brojke pozivaju na **temeljnu evaluaciju sprovođenja zakonodavnog okvira kojim se reguliše civilno posedovanje oružja i na mapiranje nedostataka u zakonodavstvu, što predstavlja polaznu tačku budućih zakonodavnih reformi.**
- Istraživanja o delotvornosti institucionalnog odgovora na nasilje u porodici ističu da **prisustvo jakih rodnihi normi i nejednakosti koje proizilaze iz njih jačaju stereotipe i time utiču na primenu zakona u praksi.**
 - Kada je reč o zakonodavnom odgovoru na zloupotrebu vatrenog oružja u nelegalnom posedu u kontekstu nasilja u porodici, pored postojećih mera (kao što je legalizacija), potrebno je osmisliti nova i inovativna rešenja za delotvornije rešavanje ovog problema.
 - Kada je reč o **strateškim okvirima** (strategije kontrole SALW-a i akcioni planovi), preovladava tendencija neprepoznavanja rodnihi pitanja kao važnih strateških pitanja kojima se treba baviti na adekvatan način. **Rod se, dakle, nalazi nisko na listi prioriteta u agendama javnih politika kontrole SALW-a.**
 - Samo izuzetno postoji zvanična posvećenost za unapređivanje rodne ravnopravnosti i integrisanje načela rodne ravnopravnosti u javne politike, ali čak i tada retko postoji sistemski pristup.
 - Nedostatak rodno razvrstanihi podataka i sveobuhvatnihi istraživanja o povezanosti roda i SALW-a i dalje predstavlja faktor koji otežava razvoj rodno odgovornih politika kontrole SALW-a i onemogućava prepoznavanje problema u meri u kojoj je to neophodno.
 - Zbog neprimenjivanja rodne analize u procesu kreiranja politika, pitanja roda u vezi sa SALW-om ostaju nevidljiva i kao posledica toga, ona nisu, ili su samo sporadično predmet strateške intervencije.
 - **Nizak stepen prepoznavanja rodnihi razlika u pogledu vlasništva, upotrebe i zloupotrebe vatrenog oružja, te različitog uticaja vatrenog oružja na žene i muškarce, u snažnom je kontrastu sa visokim stepenom rodne određenosti uticaja SALW-a.**
 - Konačan ishod takvog pristupa jeste da se u **zakonodavnim i strateškim okvirima za kontrolu SALW-a znatno redukuje složenost strateškog problema usled zanemarivanja rodnihi razlika u pogledu bezbednosnihi problema i potreba žena i muškaraca.** Na ovaj način se u zakonodavnim i strateškim okvirima za kontrolu SALW-a pretpostavlja da su bezbednosne potrebe iste za sve građane i građanke, te da se one mogu zadovoljiti na isti način, odnosno bez obzira na pol, starosnu dob, itd. Takav pristup odražava pretpostavku da će primena planiranihi mera i intervencija dovesti do povećane bezbednosti svih građana i građanki.
 - Istovremeno, pojavljuju se novi trendovi u kreiranju javnih politika koji podrazumevaju pokušaj da se problemu pristupi na drugačiji način i da se prepoznaju relevantna mesta za integrisanje rodne perspektive. Iako te nove prakse još uvek predstavljaju parcijalne intervencije, one pružaju priliku za učenje i mogu poslužiti kao podsticaj za dalji razvoj rodno odgovornih politika kontrole SALW-a. Time bi se problemu pristupilo na sveobuhvatniji, holistički način, što bi omogućilo da se na adekvatan način odgovori na kompleksnost problema. U tom pogledu, od ključnog je značaja da finansiranje rodno osetljivih aktivnosti bude transparentno i da političko opredeljenje za ostvarivanje rodne ravnopravnosti bude praćeno budžetskim obavezama u smislu alokacije dovoljnihi finansijskih sredstava.
 - Zvanično opredeljenje za unapređivanje rodne ravnopravnosti, učešće institucija za rodnu ravnopravnost u razvoju javnih politika i senzibilisanost donosioca odluka u polju kontrole SALW-a, prepoznati su kao faktori koji olakšavaju integrisanje rodne perspektive u okvire kontrole SALW-a.
 - Konačno, iako se zakonodavni i strateški okviri za rodnu ravnopravnost ne odnose direktno na SALW, u njima su sadržane važne i relevantne dodirne tačke za rodno odgovorno kreiranje politika kontrole SALW-a putem uzimanja u obzir socio-kulturoloških pretpostavki ponašanja u pogledu SALW-a, te bi zato mogli da posluže za unapređenje delotvornosti aktivnosti za kontrolu SALW-a. Da bi se to postiglo, potrebno je podsticati uspostavljanje bliskijih veza između strateških okvira za rodnu ravnopravnost i onih za kontrolu SALW-a.

5 PREPORUKE

Na osnovu nalaza iznetih u ovom Izveštaju formulisane su preporuke za konkretne korake koje je potrebno preduzeti radi unapređivanja i podrške integrisanju rodne perspektive u politike kontrole SALW-a. S obzirom na to da je prepoznato da bi metodološke smernice znatno olakšale taj proces, kao prateći materijal ovog Izveštaja izrađen je i praktičan vodič za rodno odgovorno kreiranje javnih politika zasnovanih na činjenicama.

Preporuke su grupisane u odnosu na glavne izazove identifikovane u ovom Izveštaju:

- 1. Prikupljanje podataka*
- 2. Izgradnja kapaciteta i podsticanje okruženja koje pogoduje promenama*
- 3. Istraživanje i upravljanje znanjem*
- 4. Strateški odgovor na glavna pitanja*

5.1.1 PRIKUPLJANJE PODATAKA

Konstantan nedostatak rodno razvrstanih podataka negativno utiče na vidljivost problema i, shodno tome, otežava razvoj rodno odgovornih politika. U cilju prevazilaženja ovog problema, preporučuje se sledeće:

- Sprovesti obimnu analizu aktuelnih praksi prikupljanja administrativnih podataka radi: mapiranja dostupnih rodno razvrstanih podataka, mapiranja nedostajućih podataka, identifikovanja nedostataka u prikupljanju podataka u smislu zakonskih i strateških preduslova, kao i potrebnih ljudskih resursa i budžetskih alokacija, i razviti preporuke za unapređenje aktuelnih praksi;
 - Mapirati dobre prakse u prikupljanju administrativnih podataka i faktora koji pružaju mogućnost za to, uključujući zakonodavne i strateške mere i preduslove u vezi sa ljudskim resursima;
 - U potpunosti integrisati prikupljanje rodno razvrstanih podataka u redovne prakse prikupljanja administrativnih podataka;
 - Obezbediti da svi statistički podaci u vezi sa SALW-om koji se prikupljaju na nivou pojedinaca budu prikupljeni, obrađivani i prikazani budu razvrstani prema polu i drugim karakteristikama kao što je starosna dob, kada je to relevantno. To treba da uključi ali da ne bude ograničeno na rodno razvrstane podatke o: žrtvama i počiniocima incidenata izvršenih vatrenim oružjem, žrtvama i počiniocima nasilja u porodici izvršenog vatrenim oružjem, odnosima
- žrtva – počinilac, žrtvama i počiniocima drugih oblika nasilja počinjenog vatrenim oružjem (kriminal, seksualno nasilje, fizičko, psihološko nasilje, uhođenje, organizovani kriminal, nasilje u školi, omladinske bande), vlasnicima oružja i licima koja su tokom kampanja predala SALW;
 - Podsticati razmenu iskustava u vezi sa prikupljanjem podataka među članovima komisija za SALW u Jugoistočnoj Evropi i njihovih partnera iz drugih zemalja i teritorija;
 - Na taj način može se podstaći širi dijalog između proizvođača podataka i različitih korisnika podataka (komisije za malokalibarsko i lako oružje i druge državne institucije, institucije za rodnu ravnopravnost, odeljenja za statistiku u ministarstvima unutrašnjih poslova, organizacije civilnog društva, univerziteti i istraživačke ustanove, međunarodne organizacije, itd.);
 - Obezbediti rodno razvrstane podatke na osnovu kojih će biti izrađeni indikatori strategija i akcionih planova kontrole SALW-a u cilju unapređivanja kreiranja rodno odgovornih politika zasnovanih na činjenicama.
 - Pružiti podršku za unapređenje postojeće prakse prikupljanja podataka kako bi se osigurala raznolikost pristupa, metodologija i izvora (poput *onlajn* platforme „Oružje na meti“ u okviru koje se prikupljaju podaci o incidentima izvršenim vatrenim oružjem u Srbiji i koja se koristi za analiziranje trendova upotrebe vatrenog oružja, ili poput platforme za praćenje femicida koju je razvila Mreža Žene protiv nasilja);

- Potrebno je unaprediti prikupljanje podataka o nasilju prema ženama, partnerskom nasilju, nasilju u porodici i drugim oblicima rodno zasnovanog nasilja, femicidu počinjenom vatrenim oružjem, kao i institucionalnom odgovoru na nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje;
- Kada se podaci prikupljaju, osigurati da oni u potpunosti obuhvataju upotrebu i zloupotrebu kako legalnog tako i nelegalnog SALW-a.

5.1.2 IZGRADNJA KAPACITETA I PODSTICANJE POGODNOG OKRUŽENJA

Nalazi navedeni u ovom Izveštaju ukazuju na to da se kreatori politika suočavaju sa izazovima u pogledu integrisanja načela rodne ravnopravnosti, te da nedovoljno prepoznavanje veza između roda i SALW-a dovodi do zanemarivanja roda u kreiranju politika. U cilju prevazilaženja te situacije, preporučuje se sledeće:

- Potrebno je sprovesti procenu potreba komisija za malokalibarsko i lako oružje u vezi sa rodno odgovornim kreiranjem politika koje su zasnovane na činjenicama i, na osnovu toga, planirati kombinovane i prilagođene aktivnosti za izgradnju kapaciteta;
- Organizovati obuke prilagođene potrebama predstavnika komisija za malokalibarsko i lako oružje o kreiranju javnih politika zasnovanih na činjenicama u oblasti kontrole SALW-a, s posebnim naglaskom na dimenziju ljudske bezbednosti i aspekte rodne ravnopravnosti;
- Za kreatore politika, organizovati obuke u oblasti rodne ravnopravnosti; rodne analize, s posebnim naglaskom na povezanost roda i SALW-a; institucionalnog odgovora na nasilje prema ženama, partnersko nasilje i nasilje u porodici; integrisanja rodne perspektive; i zakonodavnih i strateških standarda na tom polju;
- Za članove komisija za malokalibarsko i lako oružje, osmisliti i realizovati obuke o rodno odgovornom budžetiranju i programskom budžetu, kao instrumentima koji olakšavaju ispunjavanje obaveza i realizaciju strategija kontrole SALW-a;
- Prilikom organizovanja aktivnosti za izgradnju kapaciteta potrebno je osigurati ravnomerno učešće žena i muškaraca;
- Obezbediti prenošenje znanja o povezanosti roda i SALW-a – prilike za učenje treba da obuhvate razmenu informacija i iskustava među komisijama

za malokalibarsko i lako oružje, mehanizmima za rodnu ravnopravnost, ženskim NVO, pratkičarkama/ praktičarima i stručnjakinjama/stručnjacima za pitanja roda;

- Organizovati obuke o rodno razvrstanoj statistici za članove komisija za malokalibarsko i lako oružje i zaposlene u statističkim odeljenjima;
- Pružiti stručnu pomoć komisijama za malokalibarsko i lako oružje prilikom razvoja/ revidiranja strategija i akcionih planova kontrole SALW-a u cilju olakšavanja integrisanja rodne perspektive u strateške okvire za kontrolu SALW-a, uključujući i one koji su već započeli rad na unapređenju svojih aktivnosti;
- Kontinuirano organizovati obuke o rodnim pitanjima roda za članove komisija za malokalibarsko i lako oružje, a posebno za članove na rukovodećim pozicijama;
- Organizovati obuke o rodnim aspektima SALW-a i za druge aktere: institucije za rodnu ravnopravnost, organizacije civilnog društva, naročito ženske organizacije, kao i regulatorna tela koja nadgledaju institucionalni odgovor;
- Organizovati informativne sesije o rodu i SALW-u za članove parlamenata, naročito članove odbora za pitanja bezbednosti i odbora za rodnu ravnopravnost, ali i za druge relevantne donosiocle odluka u ministarstvima unutrašnjih poslova, uključujući lica zadužena za rodnu ravnopravnost u svim relevantnim ministarstvima.

5.1.3 ISTRAŽIVANJE I UPRAVLJANJE ZNANJEM

- Rodnu perspektivu potrebno je dosledno integrisati i učiniti vidljivom u svim istraživanjima i publikacijama koje iz njih proizilaze a koje doprinose sticanju znanja o SALW-u, posebno kada je reč o studijama o uticaju proliferacije SALW-a na društvo, što je predviđeno u više strategija za kontrolu SALW-a;
- Za te potrebe osmisliti i koristiti praktična metodološka uputstva;
- Prilikom planiranja, osmišljavanja i sprovođenja istraživanja i anketa u vezi sa SALW-om, potrebno je od početka uključiti aktere koji imaju ekspertizu u oblasti rodnih pitanja;
- Neophodno je da istraživanja javnog mnjenja u vezi sa SALW-om budu osmišljena tako da obuhvate i uključe rodne aspekte istraživačkih pitanja, a svi podaci treba da budu razvrstani prema polu i u skladu s tim predstavljeni;

- Produkti istraživanja treba da budu široko dostupni i korišćeni za kreiranje politika zasnovanih na njihovim nalazima.

5.1.4 STRATEŠKI ODGOVOR NA GLAVNA PITANJA

Nalazi predstavljeni u ovom Izveštaju ukazuju na to da su u Jugoistočnoj Evropi strateški odgovori na glavna pitanja u vezi sa rodom veoma slabi. Budući da delotvorno i održivo rešavanje tih obrazaca traži primenu prilagođenog, kontekstno relevantnog pristupa, u ovom odeljku namera nije davanje konkretnih preporuka, već prikaz opštih prioriteta. Na ovom mestu prožimaju se neke od opštih napomena, pre svega one u vezi sa prikupljanjem podataka i ravnomernim učešćem žena i muškaraca u kreiranju politika. Pored toga, prilikom formulisanja politika, stalno treba koristiti istraživanja nastala kao rezultat primene preporuka iz prethodnih odeljaka.

Različit uticaj SALW-a na žene i muškarce

- Potrebno je inicirati dodatna istraživanja u cilju sveobuhvatnijeg i nijansiranog sagledavanja načina na koje se rod uzima kao osnov diferencijacije rizika u pogledu SALW-a i uticaja na žene i muškarce, devojčice i dečake. Istraživanjem ne treba obuhvatiti samo slučajeve sa fatalnim ishodom, već i zloupotrebu vatrenog oružja u drugim oblicima nasilja (psihološkom, seksualnom, fizičkom, ekonomskom, uhođenju, itd.);
- Pored integrisanja u strateški okvir kontrole SALW-a, dobijene nalaze treba koristiti kao polaznu osnovu prilikom kreiranja i predlaganja mera za druge javne politike: strategije za nacionalnu bezbednost, strategije za rad policije u zajednici, strategije za unapređivanje rodne ravnopravnosti, strategije za borbu protiv nasilja u porodici, strategije za mlade.

Nasilje u porodici

- U vezi sa merama protiv nasilja u porodici sadržanim u zakonodavnom okviru kontrole SALW-a u smislu regulisanja civilnog posedovanja, potrebno je sprovesti opsežnu evaluaciju kako bi se izvršio pregled delotvornosti zakonodavnog i institucionalnog odgovora u pogledu ograničavanja pristupa vatrenom oružju u kontekstu nasilja u porodici i partnerskog nasilja. U tom smislu, u kontekstu nasilja u porodici neophodno je preispitati i prakse koje se odnose na skladištenje i čuvanje oružja;

- Na osnovu toga, potrebno je istaći predlog za zakonodavnu reformu zasnovan na činjenicama, usvojiti nove mere usmerene na rodno specifičnu prirodu nasilja u porodici, u skladu sa standardima Istambulske konvencije;
- Na osnovu analize, potrebno je formulisati preporuke za unapređenje koherentnosti zakonodavnog i strateškog odgovora na rizike uzrokovane prisustvom vatrenog oružja u porodičnom kontekstu, s posebnim fokusom na prakse prevencije;
- Potrebno je uspostaviti jače veze između zakonodavnog okvira kontrole SALW-a i zakona kojima se reguliše odgovor na nasilje u porodici i partnersko nasilje;
- Potrebno je osnaživati i promovisati prakse koje se već postoje u regionu, kao što je analiza slučajeva nasilja u porodici koje je rezultiralo smrtnim ishodom, kako bi se bolje mapirali nedostaci u zakonodavnim i institucionalnim merama, i predložiti izmene i dopune relevantnog zakonodavstva;
- Prilikom razvoja politika u ovoj oblasti, neophodno je podsticati saradnju sa ženskim organizacijama koje se bave nasiljem u porodici.

Rod i potražnja za malokalibarskim oružjem – maskulinitet

- Potrebno je sprovesti opsežno mapiranje programa koji za cilj imaju smanjenje nasilja izvršenog vatrenim oružjem među mladim muškarcima;
- Na osnovu toga potrebno je razviti i pilotirati konkretne i kontekstualizovane programe koji uključuju mlade muškarce i koji se njima obraćaju;
- Potrebno je inicirati dodatna istraživanja kako bi se stekao uvid u društveno i kulturološko uslovljavanje muškosti i rizičnih ponašanja u pogledu vatrenog oružja, kao i u društvene i kulturološke kanale tog uslovljavanja;
- Potrebno je posvetiti posebnu istraživačku i stratešku pažnju faktorima koji utiču na izloženost mladih muškaraca nasilju izvršenom vatrenim oružjem i faktore koji podstiču rizično ponašanje.

Rodni stavovi i politički proces

- U rad na strateškom okviru kontrole SALW-a potrebno je uključiti mapiranje i bavljenje socijalnim, kulturološkim i institucionalnim faktorima koji otežavaju učešće žena u kreiranju javnih politika;
- Osigurati uključivanje žena, a posebno ženskih organizacija i institucija za rodnu ravnopravnost u razvoj zakonodavnog i strateškog okvira kontrole SALW-a.

6 PRILOZI

6.1 PRILOG 1: LISTA ANALIZIRANIH DOKUMENATA

No	Document	
1.	Zakon o oružju	Albanija
2.	Zakon o rodnoj ravnopravnosti u Albaniji	
3.	Zakon o merama protiv nasilja u porodičnim odnosima	
4.	Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost i smanjenje nasilja u porodici	
5.	Zakon o oružju i municiji u Hercegovačko-neretvanskom kantonu	
6.	Zakon o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije Kantona Sarajevo	
7.	Zakon o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije Bosansko-podrinjskog kantona	
8.	Zakon o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije Posavskog kantona	
9.	Zakon o oružju i municiji Tuzlanskog kantona	Bosna i Hercegovina
10.	Zakon o oružju i municiji Unsko-sanskog kantona	
11.	Zakon o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije Zaničko-dobojskog kantona	
12.	Strategija za kontrolu malog i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini, sa akcionim planom 2013-2016	
13.	Strategija za kontrolu malog i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini, sa akcionim planom 2016-2020	
14.	Zakon o ravnopravnosti spolova	
15.	Gender akcioni plan BiH 2013-2017	
16.	Strategija prevencije i borbe protiv nasilja u porodici 2013-2017	
17.	Zakon o oružju	Kosovo
18.	Nacionalna strategija za kontrolu i sakupljanje malokalibarskog i lakog naoružanja i akcioni plan 2013-2016	
19.	Zakon o ravnopravnosti polova	
20.	Program za ravnopravnost polova	
21.	Program protiv nasilja u porodici i akcioni plan 2011-2014	
22.	Zakon o policiji	Moldavija
23.	Zakon o režimu vatrenog oružja i municije za civilnu upotrebu	
24.	Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost	
25.	Zakon o sprečavanju i borbi protiv nasilja u porodici	
26.	Zakon o oružju	Crna Gora
27.	Strategija za kontrolu i smanjenje malog i lakog oružja i municije i Akcioni plan 2013-2018	
28.	Zakon o rodnoj ravnopravnosti	
29.	Zakon o zaštiti od nasilja u porodici	
30.	Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici	
31.	Akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti 2013-2017	

No	Document	
32.	Zakon o oružju i municiji	
33.	Strategija kontrole streljačkog i lakog oružja 2010 – 2015	
34.	Zakon o rodnoj ravnopravnosti	
35.	Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima 2011-2015	Republika Srbija
36.	Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2016-2020 sa Akcionim planom 2016-2018	
37.	Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u slučajevima nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima	
38.	Program za zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja u AP Vojvodini za period od 2015. do 2020.	
39.	Zakon o oružju	
40.	Nacionalna strategija za kontrolu SALW-a	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija
41.	Zakon o jednakim mogućnostima za žene i muškarce	
42.	Strategija za rodnu ravnopravnost 2013-2020	

6.2 PRILOG 2: LISTA INTERVJUISANIH OSOBA

PO ABECEDNOM REDU

1.	Andrijana Čović, <i>samostalna stručna saradnica za zaštitu ljudskih prava, Pokrajinski zaštitnik građana - Ombudsman</i>
2.	Besnik Sallahu, <i>šef sektora, Interpol – ILECU- Priština, Uprava za međunarodnu saradnju u oblasti vladavine prava</i>
3.	Bobana Macanović, <i>izvršna direktorka, Autonomni ženski centar</i>
4.	Duško Ivanov, <i>predsedavajući Komisije za SALW Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije</i>
5.	Ermin Pešto, <i>predsedavajući Koordinacionog tela za kontrolu SALW-a</i>
6.	Lenjani, Z. Basri, Dr.sc, <i>direktor Urgentne klinike, Priština, specijalista urgentne medicine</i>
7.	Marina Ileš, <i>viša savetnica za rodnu ravnopravnost, Pokrajinski sekretarijat za socijalnu politiku, demografiju i ravnopravnost</i>
8.	Mensur Hoti, <i>predsedavajući Komisije za kontrolu SALW-a, Kosovo</i>
9.	Mladen Marković, <i>predsednik Koordinacionog tela za SALW</i>
10.	Miljko Simović, <i>predsedavajući Saveta za streljačko i lako oružje Republike Srbije</i>
11.	Tanja Ignjatović, <i>programska koordinatorka, Autonomni ženski centar</i>

6.3 ANNEX 3: REFERENCES

- Abt, Thomas and Winship, Christopher. 2016. *What Works in Reducing Community Violence: A Meta-Review and Field Study for the Northern Triangle*. Washington, DC: United States Agency for International Development. <<https://www.usaid.gov/sites/default/files/USAID-2016-What-Works-in-Reducing-Community-Violence-Final-Report.pdf>>
- Abrahams, Naeemah, Shanaaz Mathews, Rachel Jewkes, Lorna J Martin and Carl Lombard. 2012. 'Every Eight Hours: Intimate Femicide in South Africa 10 Years Later'. *South African Medical Research Council Research Brief*. <<https://www.africacheck.org/wp-content/uploads/2012/12/MRCFemicideBrief2012-1.pdf>>
- Acheson, Ray. 2015. *Women, Weapons, and War: A Gendered Critique of Multilateral Instruments*. Reaching Critical Will of the Women's International League for Peace and Freedom. <<http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Publications/women-weapons-war.pdf>>
- Albanian Institute of Statistics (INSTAT). 2013. *Domestic Violence in Albania. National Population-Based Survey*. <<http://www.in.undp.org/content/dam/albania/docs/Second%20Domestic%20Violence%20Survey%202013%20english.pdf>>
- Alvazzi del Frate, Anna. 2011. 'When the Victim Is a Woman.' In Geneva Declaration Secretariat. *Global Burden of Armed Violence: Lethal Encounters*. Cambridge: Cambridge University. <http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/GBAV2/GBAV2011_CH4.pdf>
- Amnesty International, the International Action Network on Small Arms (IANSA) and Oxfam International. 2005. *The Impact of Guns on Women's Lives*. Oxford: The Alden Press. <<http://www.seesac.org/f/img/File/Imported/Gender/Gender-and-Small-Arms/The-Impact-of-Guns-on-Womens-Lives-213.pdf>>
- Babović, Marija, Katarina Ginić, Olivera Vuković. 2010. *Mapiranje nasilja nad ženama u centralnoj Srbiji*. Beograd: SeCons. <http://www.gendernet.rs/files/Publikacije/Publikacije/Mapiranje_porodicnog_nasilja_prema_zenama_u_Centralnoj_Srbiji.pdf>
- Babović, Marija, Olivera Pavlović, Katarina Ginić, Nina Karadinović. 2013. *Prevalence and Characteristics of Violence against Women in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: Gender Equality Agency of Bosnia and Herzegovina. <http://www2.unwomen.org/~media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/bosnia/prevalency_study%20vaw%20in%20bih.pdf?v=1&d=20151216T173418>
- Bastick, Megan and Valasek Kristin. 2014. 'Converging Agendas: Women, peace, security, and small arms'. In *Small Arms Survey 2014: Women and Guns*. Cambridge: Cambridge University Press. <<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2014/en/Small-Arms-Survey-2014-Chapter-2-EN.pdf>>
- Beara, Vladan i Predrag Miljanović. 2007. 'Veterani u izgradnji mira.' In *20 poticaja za buđenje i promenu. O izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije*, edited by Helena Rill, Tamara Smidling i Ana Bitoljanu. Beograd, Sarajevo: CNA. <<http://nenasilje.org/publikacije/pdf/20poticaja/20poticaja-beara-Miljanovic.pdf>>
- Bevan, James and Nicholas Florian. 2006. 'Few options but the gun: Angry young men'. In *Small Arms Survey 2006: Unfinished Business*. Geneva: Small Arms Survey. <<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2006/en/Small-Arms-Survey-2006-Chapter-12-EN.pdf>>
- Blagojević, Marina. 2013. 'Muški identiteti i nasilje na Balkanu'. *Zeničke sveske, Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*. Issue No: 17. <<https://www.scribd.com/document/147134017/Mu%C5%A1ki-identiteti-i-nasilje-na-Balkanu-Marina-Blagojevi%C4%87>>
- Blagojević, Marina. 2013. *Rodni barometar u Srbiji: Razvoj i svakodnevni život*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj. https://www.academia.edu/28845654/RODNI_BAROMETAR_U_SRBIJI_RAZVOJ_I_SVAKODNEVNI_%C5%BDIVOT
- Bozo, Aurela. 2015. 'Domestic Violence, Institutional Response and challenges in Addressing Domestic Violence in Albania'. In *Mediterranean Journal of Social Sciences* Vol 6 No 1 S1 January 2015. Rome: MCSER Publishing <<http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/5560>>
- Hughson, Marina. 2015. *Prilog razumevanju nasilja maloletnika u Srbiji: perspektiva kritičkih studija muškaraca i maskuliniteta u: Ivana Stevanović (ur.) Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela prekršaja*, Beograd: IKSI. <https://www.academia.edu/28845334/PRILOG_RAZUMEVANJU_NASILJA_MALOLETNIKA_U_SRBIJI_PERSPEKTIVA_KRITI%C4%8CK-IH_STUDIJA_MU%C5%A0KARACA_I_MASKULINITETA>

Campbell, Jacquelyn, PhD, RN, Daniel Webster, ScD, MPH, Jane Koziol-McLain, PhD, RN, Carolyn Block, PhD, Doris Campbell, PhD, RN, Mary Ann Curry, PhD, RN, Faye Gary, PhD, RN, Nancy Glass, PhD, MPH, RN, Judith McFarlane, PhD, RN, Carolyn Sachs, MD, MPH, Phyllis Sharps, PhD, RN, Yvonne Ulrich, PhD, RN, Susan A. Wilt, DrPH, Jennifer Manganello, PhD, MPH, Xiao Xu, PhD, RN, Janet Schollenberger, MHS, Victoria Frye, MPH, and Kathryn Laughon, MPH C. 2003. 'Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results from a Multisite Case Control Study'. In *American Journal of Public Health*, Vol 93, No. 7. <<http://www.baylor.edu/content/services/document.php/28840.pdf>>

Carapic, Jovana. 2014. 'Handgun Ownership and Armed Violence in the Western Balkans', *Issue Brief No. 4*. Geneva: Small Arms Survey, the Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva. <<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/G-Issue-briefs/SAS-AV-IB4-Western-Balkans.pdf>>

CGA (Coalition for Gun Control). 'The Case for Gun Control: Reducing Domestic Violence'. <http://guncontrol.ca/wp-content/uploads/2015/03/domestic_hom.pdf>

Connell, Raewyn and James W. Messerschmidt. 2005. 'Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept'. *Gender and Society*, Vol. 19 No. 6. <http://xyonline.net/sites/default/files/Connell,%20Hegemonic%20masculinity_0.pdf>

Connell, W. Robert. 2000. 'Arms and the Man: Using the New Research on Masculinity to Understand Violence and Promote Peace in the Contemporary World'. In *Male Roles, Masculinities and Violence: A Culture of Peace Perspective*, edited by Ingeborg Brines, Robert Connell and Ingrid Edie. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001206/120683E.pdf>

Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. 2011. Council of Europe Treaty Series - No. 210. Istanbul, 11. V.2011.

<<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008482e>>

Cukier, Wendy and James Cairns. 2009. 'Gender, Attitudes and the Regulation of Small Arms: Implications for Action'. In *Sexed Pistols: The Gendered Impacts of Small Arms and Light Weapon*, edited by Vanessa Farr, Henri Myrtilinen and Albrecht Schnabe. Tokyo: United Nations University Press.

Cukier, Wendy and Alison Kooistra and Mark Anto. 2002. 'Gendered Perspectives on Small Arms Proliferation and Misuse'. In *Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns*, edited by Vanessa A. Farr and Kiflemariam Gebre-Wold (eds.). Bonn: Bonn International Centre for Conversion.

Database Analysis of Compliance of National Standards, Legislation and Public Policies with the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. 2016. Project Coordinated efforts - Toward New European standards in protection of women from gender based violence. <<http://www.potpisujem.org>>

Djan, Aurelija. 2014. Partnersko nasilje sa službenom značkom: Pripadnici policije kao učinioci partnerskog nasilja u Srbiji. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

<http://www.bezbednost.org/upload/document/partnersko_nasilje_sa_sluzbenom_znackom.pdf>

Dönges, Hannah and Aaron Karp. 2014. 'Women and Gun Ownership'. Research Notes Armed Actors. No. 45. Geneva: Small Arms Survey, the Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva.

<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-45.pdf>

Dokmanović, Mirjana. 2007. *Firearms Possession and Domestic Violence in the Western Balkans: A Comparative Study of Legislation and Implementation Mechanisms*. Belgrade: SEESAC

<http://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/FIREARMS-POSSESSION-AND-DOMESTIC-VIOLENCE-IN-THE-WESTERN-BALKANS-EN.pdf>

Duquet, Nils and Maarten Van Alstein. 2015. *Firearms and Violent Deaths in Europe*. Brussels: Flemish Peace Institute. <http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/sites/vlaamsvredesinstituut.eu/files/files/reports/firearms_and_violent_deaths_in_europe_web.pdf>

Dziewanski, Dariusz, Emile LeBrun, and Mihaela Racovita. 2014. 'In War and Peace: Violence against Women and Girls'. In *Small Arms Survey 2014: Women and Guns*. Cambridge: Cambridge University Press. <<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Year-book/2014/en/Small-Arms-Survey-2014-Chapter-1-EN.pdf>>

Farr, Vanessa A. and Kiflemariam Gebre-Wold (eds.). 2002. *Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns*. Bonn: Bonn International Centre for Conversion.

Farr, Vanessa A. 2002. 'A Gendered Analysis of International Agreements on Small Arms and Light Weapons'. In *Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns*, edited by Vanessa A. and Kiflemariam Gebre-Wold (eds.). Bonn: Bonn International Centre for Conversion.

Farr Vanessa. 2006. 'Gender Analysis as a tool for multilateral negotiators in the small arms context'. In *Disarmament as Humanitarian Action: From Perspective to Practice*, edited by John Borrie and Vanessa Martin Randin. Geneva: UNIDIR (United Nations Institute for Disarmament Research Geneva). <<http://www.unidir.org/files/publications/pdfs/disarmament-as-humanitarian-action-from-perspective-to-practice-288.pdf>>

Geneva Declaration Secretariat. 2015. *Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hearn, Jeff and Keith Pringle. 2006. *European Perspectives on Men and Masculinities National and Transnational Approaches*. New York: Palgrave Macmillan.

Hemenway, David and Matthew Miller. 2000. 'Firearm Availability and Homicide Rates across 26 High-Income Countries'. In *Journal of Trauma, Injury, Infection and Critical Care*, v 49, #6 (2000). <<http://jonathanstray.com/papers/FirearmAvailabilityVsHomicideRates.pdf>>

Ignjatović, Tanja. 2011. *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog odgovora zajednice*. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond. <<http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Tanja-Ignjatovi%C4%87-Nasilje-prema-%C5%BEenama-u-intimnom-partnerskom-odnosu-model-koordiniranog-odgovora-zajednice.pdf>>

Ignjatović, Tanja, Dragica Pavlović Babić i Marija Lukić. 2015. *Delotvornost sistemskih mehanizama za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici*. Beograd: Autonomni ženski centar.

<http://www.womenngo.org.rs/images/publikacijedp/2015/Delotvornost_sistemskih_mehanizama_za_sprecavanje_nasilja_prema_zenama_i_nasilja_u_porodici.pdf>

IPU, CHD (Inter-Parliamentary Union and Centre for Humanitarian Dialogue). 2007. *Missing Pieces: A Guide for Reducing Gun Violence through Parliamentary Action*. Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue. <http://www.ipu.org/PDF/publications/missing_en.pdf>

JämStöd. 2007. *Gender Mainstreaming Manual. A Book of Practical Methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee*. Stockholm: Swedish Government Official Reports.

<http://www.includegender.org/wp-content/uploads/2014/02/gender_mainstreaming_manual.pdf>

Jovanović, Sladjana, Biljana Simeunović Pantić, Vanja Macanović. 2012. *Krivičnopravni odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini*. Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova. <<http://hocudaznas.org/hocudaznas/wp-content/uploads/2014/08/krivicno-pravni-odgovor-na-nasilje-u-porodici-u-vojvodini.pdf>>

Krkeljić, Ljiljana. 2007. *Small Arms and Gender Based Violence in Montenegro*. Podgorica: UNDP Montenegro. <http://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-Security/SMALL-ARMS-AND-GENDER-BASED-VIOLENCE-IN-MONTENEGRO-EN.pdf>

Law Centre to Prevent Gun Violence. 'Domestic Violence and Firearms'. <<http://smartgunlaws.org/gun-laws/policy-areas/background-checks/domestic-violence-firearms/>>

Mankowski, Eric. 2013. 'Antecedents to Gun Violence: Gender and Culture'. In *Gun violence: Prediction, Prevention, and Policy*. American Psychological Association. <http://www.apa.org/pubs/info/reports/gun-violence-prevention.aspx>

Mircheva, Stojanka, Violeta Chacheva and Nikolina Kenig. 2014. *Voice for Justice: Research Report. Assessment of court proceedings in Domestic Violence cases, with specific focus on assessing the case management from gender perspective*. Skopje: UKIM, Institute for Social, Political and Juridical Research.

Moser, Annalise. 2007. *Gender and Indicators. Overview Report*. Institute of Development Studies.

Mreža 'Žene protiv nasilja'. 2016. *Femicid – Ubistva žena u Srbiji. Kvantitativno - narativni izveštaj 2015. godina*. http://www.zeneprotiv-nasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni-izvestaj_za_2015_godinu.pdf

Nikolić-Ristanović, Vesna et al. 2010. *Nasilje u porodici u Vojvodini*. Novi Sad: Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. <<http://hocudaznas.org/hocudaznas/wp-content/uploads/2014/08/nasilje-u-porodici-u-vojvodini.pdf>>

OSAGI.2001. *Important Concept Underlying Gender Mainstreaming*. <<http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>>

Page, Ella. 2009. 'Men, Masculinity and Guns: Can We Break the Link?'. IANSA. <http://iansa-women.org/sites/default/files/news-views/iansa_wn_masculinities_paper-2009.pdf>

Racovita, Michaela. 2015. 'Lethal Violence against Women and Girls'. In *Geneva Declaration Secretariat, Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts*. Cambridge: Cambridge University <http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/GBAV3/GBAV3_Ch3_pp87-120.pdf>

SAS (Small Arms Survey). 2014a. *Small Arms Survey: Women and Guns*. Cambridge: Cambridge University Press.

- SAS (Small Arms Survey). 2014b. *Women and Gun Ownership*. Geneva: Small Arms Survey. http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-45.pdf
- UNDP Small Arms Control in Serbia and Montenegro (SACISCG). 2005. *Living with the Legacy. SALW Survey Republic of Serbia*. Belgrade: UNDP Serbia and Montenegro
- Schroeder, Emily, Vanessa Farr and Albrecht Schnabel. 2005. *Gender Awareness in Research on Small Arms and Light Weapons: A Preliminary Report*. Bern: Swisspeace. http://www.swisspeace.ch/fileadmin/user_upload/Media/Publications/WP1_2005.pdf
- Schwandner-Sievers, Stephanie and Silvia Cattaneo. 2005. 'Gun Culture in Kosovo: Questioning the Origins of Conflict'. In *Small Arms Survey 2005: Weapons at War*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2005/en/Small-Arms-Survey-2005-Chapter-08-summary-EN.pdf>
- SEESAC. 2006. *SALW Survey of Kosovo*. Belgrade: SEESAC. <http://www.seesac.org/f/tmp/files/publication/422.pdf>
- SEESAC. 2006a. *The Rifle has the Devil Inside – Gun Culture in South Eastern Europe*. Belgrade: SEESAC. <http://www.seesac.org/f/tmp/files/publication/386.pdf>
- SEESAC. 2007a. *SEESAC Strategy for Gender Issues in SALW Control and AVPP Activities*. <http://www.seesac.org/f/img/File/Res/Gender-and-Small-Arms/SEESAC-Gender-Strategy-2007-216.pdf>
- SEESAC. 2015. *Oružje na meti: Zloupotreba vatrenog oružja u Srbiji*. Belgrade: SEESAC.
- SEESAC. 2016. *Armët në Shënjestër/Targeting Weapons - Albania* (unpublished).
- SEESAC. 2016a. *Armët në Shënjestër/Targeting Weapons – Kosovo** (unpublished).
- Shaw, Margaret. 2013. 'Too Close to Home: Guns and Intimate Partner Violence'. In *Small Arms Survey 2013: Everyday Dangers*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2013/en/Small-Arms-Survey-2013-Chapter-2-EN.pdf>
- Sorenson, Susan. 2006. 'Firearm Use in Intimate Partner Violence A Brief Overview'. *Evaluation Review* 30(3):229. https://www.researchgate.net/publication/7102593_Firearm_Use_in_Intimate_Partner_Violence_A_Brief_Overview
- Taskovic, Marko. 2016. *Krvava Srbija - Sve žrtve 5 najvećih masakara u poslednjih 15 godina*. Blic. July 7, 2015 <http://www.blic.rs/vesti/hronika/krvava-srbija-sve-zrtve-5-najvecih-masakara-u-poslednjih-15-godina/gxtgys7>
- UN CASA (United Nations Coordinated Action on Small Arms). 2015. *International Small Arms Control Standards. Glossary of Terms, Definitions and Abbreviations*. <http://www.smallarmsstandards.org/isacs/0120-en.pdf>
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). 2013. *Global Study on Homicide 2013. Trends, Contexts, Data*. Vienna: UNODC https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf
- UNDP (United Nations Development Programme). 2008. *How to Guide. Small Arms and Light Weapons Legislation*. Geneva: Bureau for Crisis Prevention & Recovery, UNDP. http://www.poa-iss.org/CASAUload/Members/Documents/9@SALWGuide_Legislation.pdf
- UNDP. 2008a. *How to Guide. The Establishment and Functioning of National Small Arms and Light Weapons Commissions*. Geneva: Bureau for Crisis Prevention & Recovery, UNDP. <http://www.poa-iss.org/CASAUload/Members/Documents/9@UNDP%20SALW%20Commissions.pdf>
- UNDP. 2012. *Study on Family Violence and Violence Against Women in Montenegro*. Podgorica: UNDP http://www.me.undp.org/content/montenegro/en/home/library/social_inclusion/DomesticViolenceStudy.html
- WHO. 2012. *Understanding and addressing violence against women - Femicide*. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf
- WHO, UNDP, UNODC. 2014. *Global Status Report on Violence Prevention 2014*. Geneva: WHO. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/
- Zaštitnik građana. 2016. *Utvrdjenje i sistemske preporuke*. <http://www.Zashtitnik.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/4833-2016-07-28-08-59-32>

6.4 PRILOG 4: UPITNIK

1. OPŠTI PODACI

	2015	2014	2013	2012	2011
Ukupan broj incidenata' počinjenih vatrenim oružjem	10	10	10	10	10
Broj incidenata počinjenih vatrenim oružjem u legalnom posedu	10	10	10	10	10
Broj incidenata počinjenih vatrenim oružjem u nelegalnom posedu	0	0	0	0	0
Broj incidenata počinjenih vatrenim oružjem sa smrtnim ishodom (ubistva i teška ubistva)	0	0	0	0	0

1 Incident obuhvata sledeće: ubistvo, teško ubistvo, ubistvo u pokušaju, samoubistvo, pokušaj samoubistva, pucanje na javnom mestu, nedozvoljeno posjedovanje držanje oružja i eksplozivnih sredstava, izazivanje opšte opasnosti, , nasilje u porodici.

2. RODNO RAZVRSTANI PODACI

[illegible]

[illegible]

¹ Ubistvo se definiše kao protivpravna smrt koju jedno lice namerno prouzrokuje drugom licu. (UNODC).

For further explanation, please see <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/IHS%20methodology.pdf>

² Intimni partner se odnosi na: supruga/suprugu, bivšeg supruga/bivšu suprugu, nevenčanog partnera/partnerku, bivšeg nevenčanog partnera/partnerku, dečka/devojku, bivšeg dečka/devojku.

[illegible]

3. ROD I STAROSNA STRUKTURA

2015

**Muškarci počinioci incidenata sa vatrenim oružjem
prema starosnim grupama**

15-29

30-44

45-60

60+

2015

**Muškarci žrtve incidenata sa vatrenim oružjem
prema starosnim grupama**

15-29

30-44

45-60

60+

2015

**Žene počiniteljke incidenata sa vatrenim oružjem
prema starosnim grupama**

15-29

30-44

45-60

60+

2015

**Žene žrtve incidenata sa vatrenim oružjem
prema starosnim grupama**

15-29

30-44

45-60

60+

6.5 PRILOG 5: LISTA GRAFIKONA, TABELA I OKVIRA

GRAFIKONI

- Grafikon 1: Procenat muškaraca i žena žrtava ubistva, i muškaraca i žena osuđenih za ubistvo
- Grafikon 2: Svetska zdravstvena organizacija: procena procenta ubistava prema mehanizmima nastanka smrti (2012)
- Grafikon 3: Procenat muškaraca i žena žrtava ubistva
- Grafikon 4: Stope ubistava: prosek 2007-2012
- Grafikon 5: Počinioci incidentata izvršenih vatrenim oružjem, prema polu
- Grafikon 6: Žrtve ubistava u incidentima izvršenim vatrenim oružjem, prema polu
- Grafikon 7: Procenat ubistava u incidentima izvršenim vatrenim oružjem u ukupnom broju ubistava, prema polu
- Grafikon 8: Procenat ubistava od strane intimnog partnera u ukupnom broju ubistava, prema polu
- Grafikon 9: Procenat femicida počinjenog vatrenim oružjem u ukupnom broju femicida od strane intimnog partnera
- Grafikon 10: Učestalost smrtnog ishoda prema tipu incidenta – Srbija
- Grafikon 11: Vlasništvo nad oružjem, prema polu
- Grafikon 12: Muškarci počinioci i žrtve incidentata izvršenih vatrenim oružjem, prema starosnim grupama, u Albaniji, na Kosovu, u Bosni i Hercegovini i Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji
- Grafikon 13: Šta je glavni razlog zbog kog vaše domaćinstvo NE bi izabralo da poseduje vatreno oružje? – „Generalno, ne volim oružje “

TABELE

- Tabela 1: Žrtve ubistava, prema polu
- Tabela 1a: Počinioci incidentata izvršenih vatrenim oružjem, prema polu
- Tabela 2: Žrtve incidentata izvršenih vatrenim oružjem, prema polu
- Tabela 3: Broj osoba ubijenih od strane intimnih partnera, prema polu
- Tabela 4: Femicid od strane intimnog partnera u Srbiji
- Tabela 5: Bosna i Hercegovina: Broj izdatih odobrenja za nabavljanje oružja
- Tabela 6: Rodna pitanja u specifičnim ciljevima strategija i akcionih planova kontrole SALW-a
- Tabela 7: Strateški odgovori na glavna pitanja u strategijama kontrole SALW-a

OKVIRI

- Okvir 1 Masovne pucanjave, nasilje u porodici i bezbednost zajednice u Srbiji
- Okvir 2 Pripadnici bezbednosnih i oružanih snaga i nasilje u porodici
- Okvir 3 Samoubistvo i vatreno oružje
- Okvir 4 Inicijative u nastajanju
- Okvir 5 Rodno razvrstani podaci
- Okvir 6 Strategije zaštite od nasilja u porodici i SALW
- Okvir 7 Pojam nasilja u porodici u zakonima o oružju
- Okvir 8 Druga pitanja u polju zakonodavstva – starosna granica za odobravanje dozvola

i Telefonski intervju sa Erminom Peštom, pomoćnikom ministra, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, obavio je autor 5. oktobra 2016. godine.

ii Telefonski intervju sa Marinom Ileš, višom službenicom/savetnicom za rodnu ravnopravnost, Pokrajinski sekretarijat za socijalnu politiku, demografiju i rodnu ravnopravnost, 22. septembar, 2016. godine.

[illegible]

